

สภาพการตลาดข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากสภาพพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างภูเขาและพื้นที่ราบลุ่มน้ำ ประกอบด้วยมีศักยภาพด้านทรัพยากร มีแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำชลประทานและมีดินอุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะสำหรับการปลูกข้าว โดยพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถเป็นแหล่งปลูกข้าวเพื่อส่งออกต่างประเทศและจำหน่ายให้กับภูมิภาคใกล้เคียงโดยเฉพาะกรุงเทพฯและปริมณฑล จากสำมะโนการเกษตร พ.ศ.2546 จังหวัดฉะเชิงเทรา, จังหวัดนครนายก, จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว¹ พบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนผู้ถือครองที่ปลูกข้าว 95,464 ราย เนื้อที่เพาะปลูก 2,722,479 ไร่ และผลผลิต 895,469,691 ตัน โดยมีวัตถุประสงค์ของการปลูกข้าวส่วนใหญ่ปลูกเพื่อบริโภคและขายจำนวน 69,891 รายหรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 73.21 รองลงมาปลูกเพื่อบริโภค จำนวน 14,180 รายหรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 14.85 และปลูกเพื่อขาย จำนวน 11,393 รายหรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.93 (ดังตารางที่ 5.1 จำนวนและสัดส่วนผู้ถือครองที่ปลูกข้าว เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิต จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการปลูก)

จากการสำรวจตลาดข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เกษตรกรมีการขายข้าวให้กับตลาดทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค² โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ขายข้าวให้กับกลุ่มผู้ซื้อประเภทโรงสีในพื้นที่มากที่สุด รองลงมาขายข้าวให้กับพ่อค้าในจังหวัด โดยกลุ่มโรงสีและพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นตลาดในระดับท้องถิ่น ยกเว้นโรงสีบางแห่งที่ทำการค้าในระดับภูมิภาคซึ่งมีการซื้อขายในจังหวัดและจังหวัดอื่นๆ นอกนั้นขายให้ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลซึ่งมีทั้งตลาดในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค

¹ สำนักงานสถิติจังหวัดฉะเชิงเทรา, สำนักงานสถิติจังหวัดนครนายก, สำนักงานสถิติจังหวัดปราจีนบุรีและสำนักงานสถิติจังหวัดสระแก้ว, สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2546 (2547), ตาราง 6.1 หน้า 50.

² ตลาดท้องถิ่น(Local Market) เป็นตลาดที่มีการซื้อขายกันในเบื้องต้นระหว่างเกษตรกรและพ่อค้าที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ตลาดมีขนาดค่อนข้างเล็กและการให้บริการมีไม่มาก ตลาดกลาง(Central Market)ซึ่งเป็นตลาดในระดับภูมิภาค มักตั้งอยู่ในชุมชนศูนย์กลางของแหล่งผลิต หรือเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ทำหน้าที่รับซื้อผลผลิตทั้งจากเกษตรกรโดยตรงและพ่อค้าในท้องถิ่นนั้น มีการให้บริการทางการตลาดเพิ่มขึ้น เช่น การเก็บรักษา การแปรรูปผลผลิต เป็นต้น (จอมขวัญ นาคฤทธิ์, "แนวทางการพัฒนาโครงข่ายและที่ตั้งตลาดผักและผลไม้ที่สอดคล้องกับพื้นที่ผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาค คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า24.)

ตารางที่ 5.1 จำนวนและสัดส่วนผู้ถือครองที่ปลูกข้าว เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิต จำนวนตามวัตถุประสงค์ของการปลูก พ.ศ. 2546

เนื้อที่: ไร่
ผลผลิต: 1,000 ก

จังหวัด	รวม			เพื่อบริโภค			เพื่อขาย		
	จำนวน	เนื้อที่เพาะปลูก	ผลผลิต	จำนวน	เนื้อที่เพาะปลูก	ผลผลิต	จำนวน	เนื้อที่เพาะปลูก	ผลผลิต
จะเจงเทพร	23,099	850,875	569,619,376	2,766	20,939	8,302,214	6,408	362,596	279,546,559
สัดส่วน(%)	100.00	100.00	100.00	11.97	2.46	1.46	27.74	42.61	49.08
นครนยภ	12,669	511,760	253,179.7	599	3,133	1,284.5	3,122	149,305	72,685.29
สัดส่วน(%)	100.00	100.00	100.00	4.73	0.61	0.51	24.64	29.17	28.71
ปรจจิมบุรี	17,991	538,918	242,276	3,173	30,144	12,439	1,784	97,341	65,222
สัดส่วน(%)	100.00	100.00	100.00	17.64	5.59	5.13	9.92	18.06	26.92
สระแถ้ว	41,708	820,926	325,354,859	7,642	64,064	25,765,344	79	1,088	428,735
สัดส่วน(%)	100.00	100.00	100.00	18.32	7.80	7.92	0.19	0.13	0.13
ภค	95,767	2,722,779	895,469,991	14,214	118,289	34,081,289	11,455	610,420	280,113,306
สัดส่วน(%)	100.00	100.00	100.00	14.84	4.34	3.81	11.96	22.42	31.28

จังหวัด	เพื่อบริโภคและขาย		
	จำนวน	เนื้อที่เพาะปลูก	ผลผลิต
จะเจงเทพร	13,925	467,340	281,770,603
สัดส่วน(%)	60.28	54.92	49.47
นครนยภ	8,948	359,322	179,209.94
สัดส่วน(%)	70.63	70.21	70.78
ปรจจิมบุรี	13,031	411,433	164,615
สัดส่วน(%)	72.43	76.34	67.95
สระแถ้ว	33,987	755,774	299,160,780
สัดส่วน(%)	81.49	92.06	91.95
ภค	70,094	1,994,070	581,275,396
สัดส่วน(%)	73.19	73.24	64.91

ที่มา : สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546 (ตาราง 6.1) สำนักงานสถิติจังหวัดจะเจงเทพร,
จังหวัดนครนยภ, จังหวัดปรจจิมบุรี และจังหวัดสระแถ้ว

ในด้านการกระจายผลผลิตต่อมา พบว่า ด้านโรงสีหลังจากแปรรูปข้าวเปลือกแล้วมีการกระจายไปยังกลุ่มพ่อค้าทั้งในจังหวัดและจังหวัดอื่นและส่งไปยังผู้ส่งออก นอกนั้นกระจายไปยังกลุ่มผู้บริโภคในพื้นที่ สำหรับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขนาดใหญ่ทำการรับซื้อขายข้าวเองและมีโรงสี เมื่อแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วจะขายข้าวให้ผู้ส่งออก ส่วนตลาดกลางที่ไม่มีโรงสีมีการขายข้าวเปลือกให้กับพ่อค้าโดยตรง ด้านตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ส่วนใหญ่ขายข้าวให้กับโรงสีและพ่อค้าในจังหวัดและจังหวัดอื่น นอกนั้นขายข้าวให้กับผู้บริโภค ชุมชนสหกรณ์/สหกรณ์ที่มีโรงสีและผู้ส่งออก นอกจากนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ซึ่งส่งข้าวไปขายยังประเทศสวีเดนและแลนด์ รายละเอียดจะได้กล่าวถึงในแต่ละเรื่องต่อไป

5.1 สภาพการตลาดของผู้ผลิต

5.1.1 แหล่งผลิตข้าวเข้าสู่ตลาด

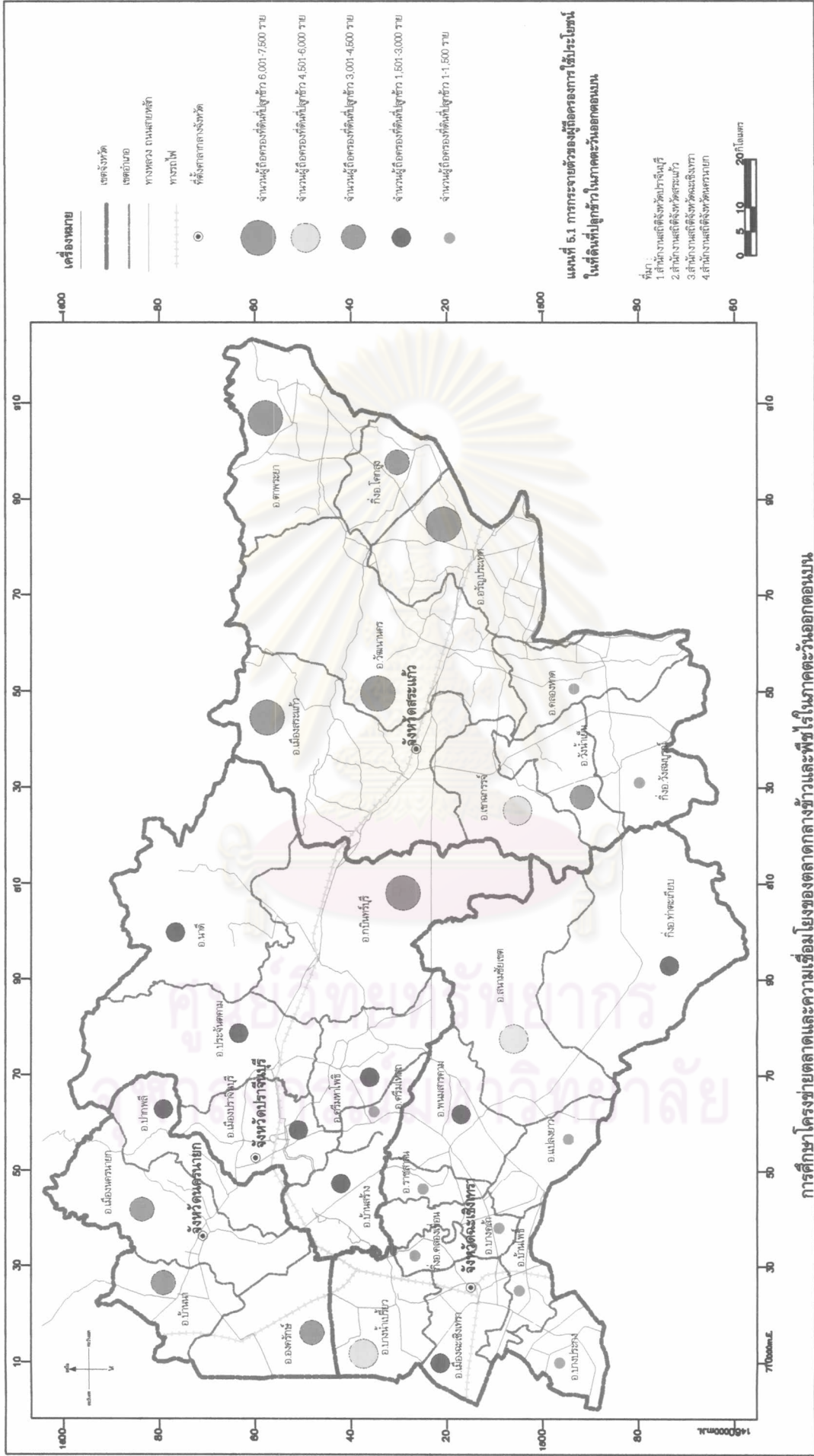
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นจังหวัดที่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 4,611,148 ไร่ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นเนื้อที่ปลูกข้าวประมาณร้อยละ 48.89 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด จากสำมะโนการเกษตร พ.ศ.2546 จังหวัดจะเข็ญเทรา จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว³ พบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนผู้ถือครองที่รายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ปลูกข้าว มีจำนวน 95,391 ราย และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรที่ปลูกข้าว จำนวน 2,254,607 ไร่ โดยมีจำนวนผู้ถือครองที่ดินในการปลูกข้าวมากที่สุดบริเวณอำเภอวัฒนานคร ตาพระยา อรัญประเทศ และอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว และในพื้นที่อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี รองลงมาอยู่ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว และอำเภอสนมชัยเขต จังหวัดจะเข็ญเทรา และอำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว นอกนั้นกระจายอยู่โดยทั่วไปในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนพื้นที่ปลูกข้าวมีมากที่สุดบริเวณอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดจะเข็ญเทรา อำเภอตาพระยา อำเภออรัญประเทศ และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว รองลงมาอยู่ในอำเภอองครักษ์ และอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี และอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว นอกนั้นกระจายอยู่โดยทั่วไปในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ดังตารางที่ 5.2 แผนที่ 5.1และแผนที่ 5.2 จำนวนผู้ถือครองที่รายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรที่ปลูกข้าว รายอำเภอ พ.ศ. 2546 และแผนที่ 5.3 พื้นที่ปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2544)

³ เรื่องเดียวกัน, ตาราง 5.1 (*) หน้า 48.

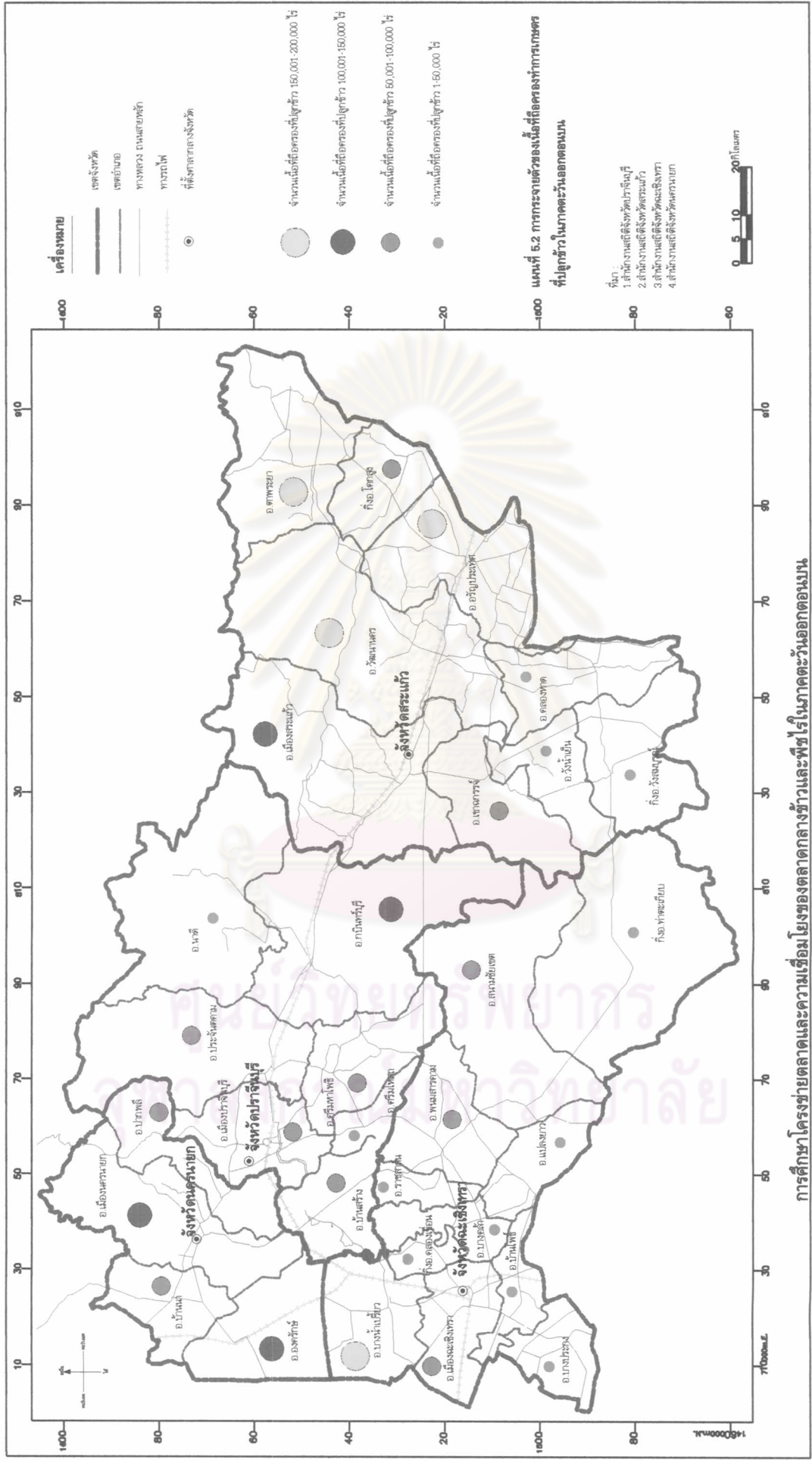
ตารางที่ 5.2 จำนวนผู้ถือครองที่รายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร พ.ศ..2546

จังหวัด/อำเภอ	จำนวนผู้ถือครอง ที่ปลูกข้าว		เนื้อที่ถือครอง ที่ปลูกข้าว		สัดส่วน(ข้าวต่อ เนื้อที่ถือครอง ทุกประเภท)	เนื้อที่ถือครอง ทำการเกษตร ทุกประเภท
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. จังหวัดฉะเชิงเทรา	23,093	24.21	559,466	24.81	43.26	1,293,184
เมืองฉะเชิงเทรา	2,734	2.87	72,160	3.20	53.65	134,492
บางคล้า	472	0.49	18,894	0.84	27.84	67,863
บางน้ำเปรี้ยว	5,615	5.89	172,485	7.65	77.96	221,258
บางปะกง	324	0.34	10,154	0.45	18.65	54,441
บ้านโพธิ์	793	0.83	18,076	0.80	26.82	67,389
พนมสารคาม	2,766	2.90	75,217	3.34	54.31	138,491
ราชสาส์น	1,165	1.22	48,466	2.15	85.20	56,882
สนามชัยเขต	4,740	4.97	73,149	3.24	31.46	232,531
แปลงยาว	1,375	1.44	19,329	0.86	22.68	85,240
ท่าตะเกียบ	2,381	2.50	28,874	1.28	14.95	193,119
กิ่งอ.คลองเขื่อน	728	0.76	22,662	1.01	54.64	41,478
2. จังหวัดนครนายก	12,658	13.27	405,761	18.00	77.33	524,711
เมืองนครนายก	3,985	4.18	115,484	5.12	78.41	147,289
ปากพลี	1,943	2.04	67,669	3.00	82.23	82,288
บ้านนา	3,321	3.48	89,043	3.95	73.59	120,998
องครักษ์	3,409	3.57	133,565	5.92	76.70	174,136
3. จังหวัดปราจีนบุรี	18,019	18.89	470,012	20.85	51.30	916,275
เมืองปราจีนบุรี	1,698	1.78	61,109	2.71	54.73	111,659
กบินทร์บุรี	6,539	6.85	128,465	5.70	38.55	333,206
นาดี	1,997	2.09	32,336	1.43	31.77	101,766
บ้านสร้าง	1,994	2.09	80,542	3.57	69.57	115,775
ประจันตคาม	2,835	2.97	64,289	2.85	73.35	87,647
ศรีมหาโพธิ์	1,984	2.08	62,016	2.75	54.41	113,979
ศรีมโหสถ	972	1.02	41,255	1.83	78.97	52,243
4. จังหวัดสระแก้ว	41,621	43.63	819,368	36.34	43.65	1,876,978
เมืองสระแก้ว	6,076	6.37	115,597	5.13	41.11	281,178
คลองหาด	1,321	1.38	13,049	0.58	7.28	179,301
ตาพระยา	7,298	7.65	165,623	7.35	72.70	227,830
วังน้ำเย็น	4,016	4.21	41,121	1.82	26.07	157,706
วัฒนานคร	7,169	7.52	155,831	6.91	49.53	314,609
อัญประเทศ	6,447	6.76	169,656	7.52	68.05	249,299
เขาฉกรรจ์	4,795	5.03	66,264	2.94	40.69	162,836
กิ่งอ.โคกสูง	3,722	3.90	85,607	3.80	76.39	112,063
กิ่งอ.วังสมบูรณ์	777	0.81	6,620	0.29	3.45	192,156
ภาคตะวันออกตอนบน	95,391	100.00	2,254,607	100.00	48.89	4,611,148

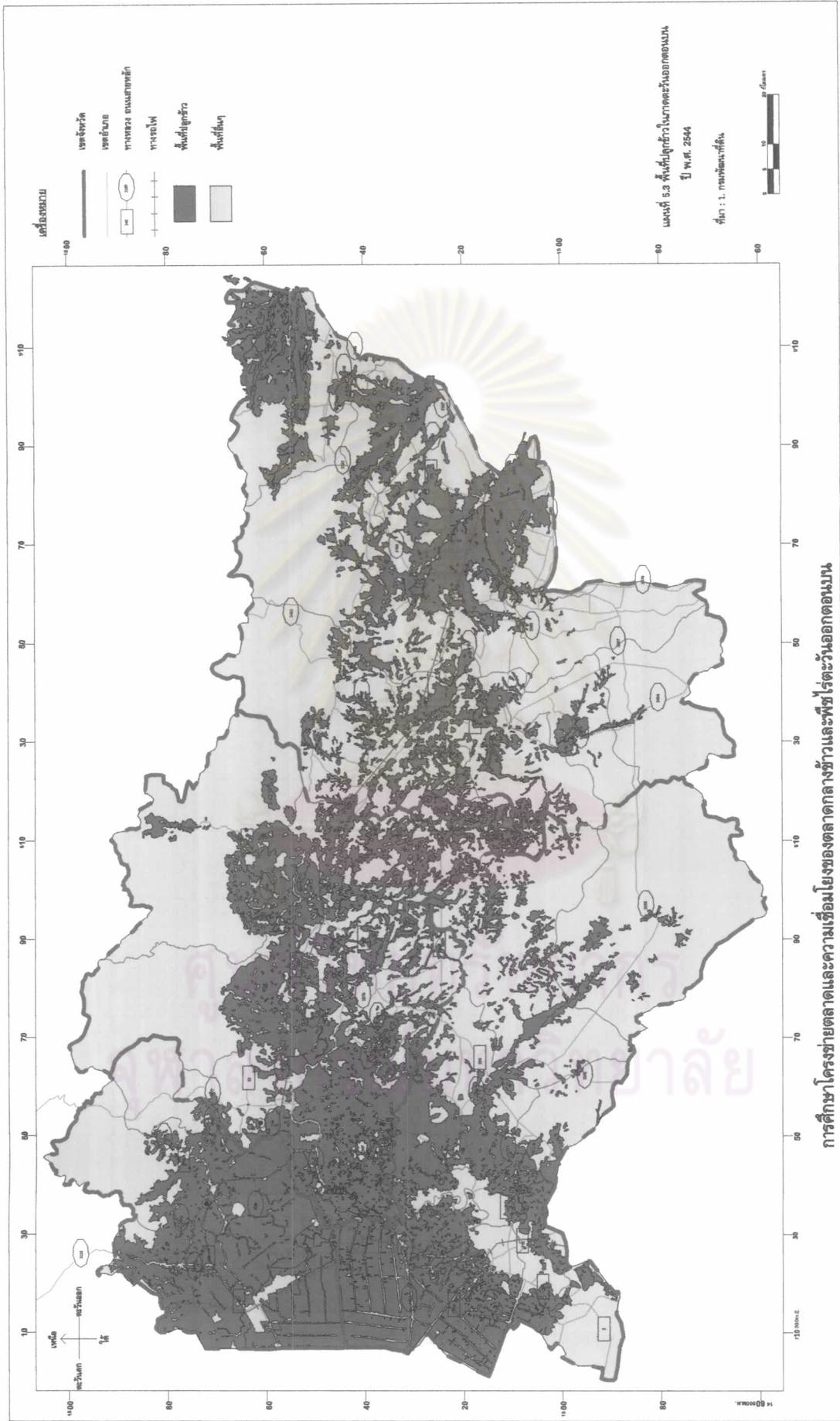
ที่มา : สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546

การศึกษาดูงานโครงการความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การศึกษาโครงข่ายตลาดและความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากตาราง 5.2 พบว่า จังหวัดสระแก้วมีเนื้อที่ถือครองที่ปลูกข้าวมากที่สุดในภาคตะวันออกตอนบน เนื่องจากพื้นที่จังหวัดสระแก้วมีมากกว่าพื้นที่จังหวัดอื่นในภาค ส่วนจังหวัดนครนายกมีเนื้อที่ถือครองที่ปลูกข้าวน้อยที่สุดในภาค เนื่องจากจังหวัดนครนายกมีพื้นที่น้อยกว่าจังหวัดอื่นในภาค อย่างไรก็ตามผลการศึกษาไม่ได้แสดงให้เห็นว่าการมีพื้นที่ปลูกข้าวมากประชากรในพื้นที่จำเป็นต้องทำนามากกว่าทำการเกษตรประเภทอื่นๆ (จากข้อมูลกรมการปกครอง จังหวัดสระแก้วมีพื้นที่ 7,195.14 ตารางกิโลเมตร, จังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นที่ 5,351.00 ตารางกิโลเมตร จังหวัดปราจีนบุรีมีพื้นที่ 4,726.36 ตารางกิโลเมตร และจังหวัดนครนายกมีพื้นที่ 2,122.00 ตารางกิโลเมตร⁴) หากพิจารณาเนื้อที่ถือครองที่ปลูกข้าวต่อเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทุกประเภทในแต่ละจังหวัด ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนของเนื้อที่ถือครองที่ปลูกข้าวต่อเนื้อที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดมาก ย่อมแสดงให้เห็นว่าจังหวัดนั้นประชากรส่วนใหญ่ปลูกข้าวมากกว่าทำการเกษตรประเภทอื่นๆ โดยผลการศึกษาพบว่า จังหวัดที่มีเนื้อที่ถือครองที่ปลูกข้าวต่อเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทุกประเภทมากเรียงตามลำดับ ได้แก่ จังหวัดนครนายก, จังหวัดปราจีนบุรี, จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดฉะเชิงเทรา

5.1.2 การจัดการผลผลิตภายหลังเก็บเกี่ยวของเกษตรกร

จากการศึกษา พบว่า ผลผลิตข้าวเปลือกที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวได้จะไม่นำออกขายทั้งหมด มีการแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ ดังนี้

1. เกษตรกรส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 87.96 จะเก็บไว้สำหรับบริโภคหรือทำพันธุ์โดยเก็บไว้ในปริมาณร้อยละ 13.02 สำหรับพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนิยมเก็บไว้บริโภคส่วนใหญ่จะเป็นข้าวนาปีและพันธุ์พื้นเมือง เช่น เหลืองประทิว และข้าวหอมมะลิ เนื่องจากคุณลักษณะของข้าวจะนุ่มและหอม ส่วนข้าวนาปรังไม่นิยมบริโภคเนื่องจากคุณลักษณะของข้าวนาปรังส่วนใหญ่จะเป็นข้าวแข็ง
2. รองลงมาเกษตรกรร้อยละ 65.74 จะขายผลผลิตทันที โดยขายในปริมาณร้อยละ 50.54 ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้าวนาปรัง
3. เกษตรกรร้อยละ 28.70 เก็บผลผลิตไว้รอเวลาเพื่อขาย โดยเก็บไว้ปริมาณร้อยละ 12.83 เกษตรกรบางคนจะมียุ้งฉางสำหรับเก็บข้าวเปลือกเป็นของตนเอง ส่วนเกษตรกรที่ไม่มียุ้งฉางเป็นของตนเองจะฝากข้าวเปลือกไว้ในโรงสีที่รับฝากเก็บข้าวเปลือก
4. เกษตรกร ร้อยละ 21.30 นำข้าวไปจำหน่าย โดยจำหน่ายในปริมาณร้อยละ 23.47 นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรบางส่วนนำข้าวเปลือกไปส่งให้เจ้าของที่ดินเป็นค่าเช่าที่นา (ดังตารางที่ 5.3 การเก็บรักษาข้าวเปลือกภายหลังการ เก็บเกี่ยวของเกษตรกร ปี 2546/2547)

⁴ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

(ปริมาณ : เกวียน)

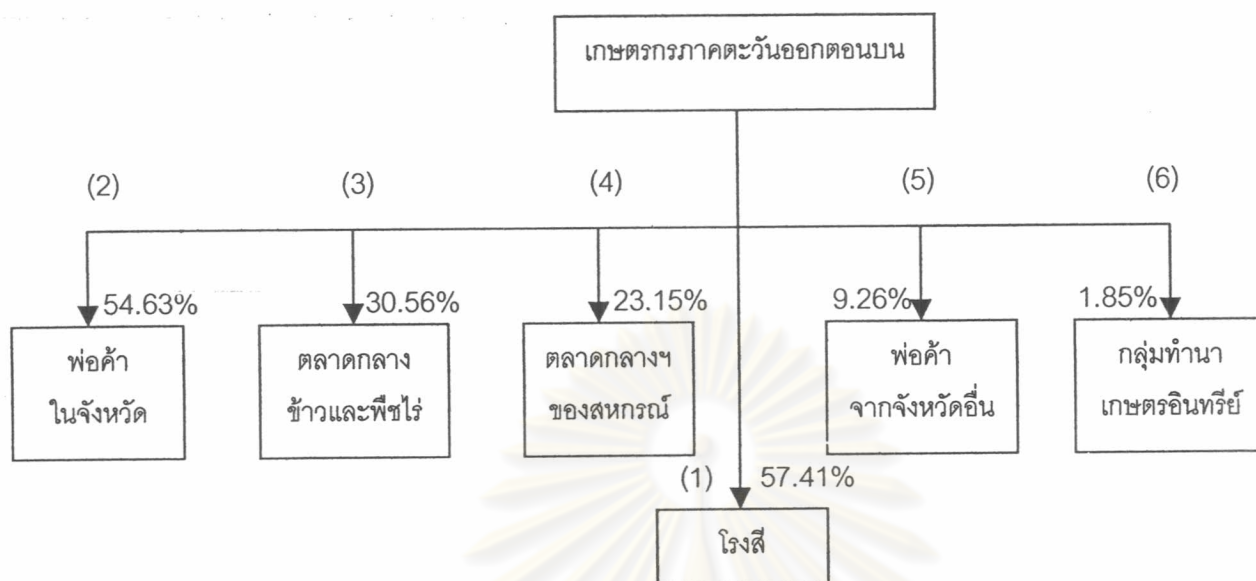
ตารางที่ 5.3 การเก็บรักษาข้าวเปลือกภายหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร ปี 2546/2547

การเก็บรักษาข้าวเปลือก ภายหลังการเก็บเกี่ยว (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	รวมทั้งภาค				จังหวัดฉะเชิงเทรา				จังหวัดนครนายก			
	จำนวนผู้ตอบ(n=108)		ปริมาณ		จำนวนผู้ตอบ		ปริมาณ		จำนวนผู้ตอบ		ปริมาณ	
	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
เก็บไว้สำหรับบริโภคหรือทำพันธุ์	95	87.96	365.13	13.02	21	19.44	110	3.92	10	9.26	96.15	3.43
จำหน่ายข้าวเปลือก	23	21.30	658.23	23.47	8	7.41	428.5	15.28	4	3.70	104	3.71
ขายทันที	71	65.74	1417.78	50.54	19	17.59	845	30.12	13	12.04	150	5.35
เก็บไว้รอเวลาเพื่อขาย	31	28.70	359.97	12.83	2	1.85	218	7.77	0	0.00	0	0.00
อื่นๆ โปรดระบุ...	2	1.85	4	0.14	0	0	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ส่งคืนเจ้าของที่ดินเป็นค่าเช่าที่นา												
รวม	222	205.56	2,805.11	100.00	50.00	46	1,601.50	57.09	27.00	25.00	350.15	12.48

การเก็บรักษาข้าวเปลือก ภายหลังการเก็บเกี่ยว (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จังหวัดปราจีนบุรี				จังหวัดสระแก้ว			
	จำนวนผู้ตอบ		ปริมาณ		จำนวนผู้ตอบ		ปริมาณ	
	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
เก็บไว้สำหรับบริโภคหรือทำพันธุ์	23	21.30	76.5	14.75	41	37.96	82.48	24.64
จำหน่ายข้าวเปลือก	4	3.70	84	16.19	7	6.48	41.73	12.47
ขายทันที	20	18.52	308.22	59.42	19	17.59	114.56	34.22
เก็บไว้รอเวลาเพื่อขาย	6	5.56	46	8.87	23	21.30	95.97	28.67
อื่นๆ โปรดระบุ...	2	1.85	4	0.77	0	0.00	0	0
ส่งคืนเจ้าของที่ดินเป็นค่าเช่าที่นา								
รวม	55.00	50.93	518.72	18.49	90.00	83.33	334.74	11.93

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547
 หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ เช่น เกษตรกร 1 ราย มีการเก็บข้าวไว้ทำพันธุ์ และขณะเดียวกันข้าวบางส่วนนำไปจำหน่าย และที่เหลือนำไปขาย จึงทำให้ผลถวาคำนวณคำตอบในช่องจำนวนผู้ตอบ ได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

5.1.3 ประเภทผู้ซื้อและความสามารถในการเลือกผู้ซื้อของเกษตรกร

แผนภาพที่ 5.1 วิธีการตลาดข้าวเปลือกจากเกษตรกรสู่กลุ่มผู้ซื้อ

หมายเหตุ : 1. ตัวเลขใน () หมายถึง การจัดลำดับของปริมาณข้าวที่ซื้อขาย

2. จำนวน % หมายถึง สัดส่วนของเกษตรกรที่ขายข้าวให้ผู้ซื้อในแต่ละประเภท เนื่องจาก คำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ เช่น เกษตรกร 1 ราย มีการขายข้าวให้กับพ่อค้า และบางส่วนขายให้ตลาดกลาง จึงทำให้ผลการคำนวณของผลรวมค่าสัดส่วนได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการขายข้าวให้กับผู้ซื้อ 6 ประเภทด้วยกัน (ดังแผนภาพที่ 5.1 วิธีการตลาดข้าวจากเกษตรกรสู่กลุ่มผู้ซื้อ) ได้แก่

1.โรงสีข้าว ซึ่งรวมโรงสีข้าวที่เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวเปลือก โดยเกษตรกรมีการขายในรูปแบบขายขาดและจำนำโดยไม่ประสงค์จะไถ่ถอน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 57.41 ขายข้าวให้กับโรงสีข้าวในท้องถิ่น และมีปริมาณการขายมากที่สุดในอันดับที่ 1 โดยมีเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทราร้อยละ 73.08 ขายข้าวให้กับกลุ่มโรงสีมากที่สุด (ดังตารางที่ 5.5 การจัดลำดับกลุ่มผู้ซื้อตามปริมาณการซื้อขายข้าว จำนวนเกษตรกรที่ขายข้าวให้ผู้ซื้อในแต่ละประเภท และความสามารถในการเลือกผู้ซื้อของเกษตรกร ในปีเพาะปลูก 2545/2546)

ในด้านความสามารถในการเลือกโรงสีข้าวเพื่อขายข้าวของเกษตรกร พบว่า เกษตรกร 1 ราย สามารถเลือกโรงสีข้าวที่จะขายข้าวได้โดยเฉลี่ย 1.77 แห่ง โดยมีเกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรี สามารถเลือกโรงสีข้าวที่จะขายข้าวได้มากที่สุด คือ เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกโรงสีได้โดยเฉลี่ย 3.08

แห่ง รองลงมาจังหวัดฉะเชิงเทราและสระแก้ว ส่วนจังหวัดนครนายกเกษตรกร 1 รายสามารถเลือกโรงสีข้าวที่จะนำข้าวไปขายได้เพียง 1 แห่งเท่านั้น

2. พ่อค้าในจังหวัด เกษตรกรร้อยละ 54.63 ขายข้าวให้กับพ่อค้าในจังหวัด และมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 2 โดยมีเกษตรกรจังหวัดสระแก้วร้อยละ 72.73 ขายข้าวให้กับกลุ่มผู้ซื้อประเภทพ่อค้าในจังหวัดมากที่สุด

ในด้านความสามารถในการเลือกพ่อค้าในจังหวัด พบว่า เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกขายข้าวให้กับพ่อค้าในจังหวัดได้โดยเฉลี่ย 2.83 ราย โดยมีเกษตรกรจังหวัดนครนายกสามารถเลือกพ่อค้าในจังหวัดได้มากที่สุด คือ เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกพ่อค้าในจังหวัดได้โดยเฉลี่ย 3.60 ราย รองลงมาเกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรี 1 รายสามารถเลือกพ่อค้าในจังหวัดได้โดยเฉลี่ย 3.29 ราย และเกษตรกรจังหวัดสระแก้ว 1 รายสามารถเลือกพ่อค้าในจังหวัดได้โดยเฉลี่ย 2.72 ราย ส่วนจังหวัดที่มีความสามารถในการเลือกพ่อค้าในจังหวัดได้น้อยที่สุด คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา 1 รายสามารถเลือกพ่อค้าในจังหวัดได้โดยเฉลี่ย 2 ราย

3. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ซึ่งรวมโรงสีของตลาดกลางที่เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวเปลือก โดยเกษตรกรมีการขายในรูปแบบขายขาดและจำนำโดยไม่ประสงค์จะได้ออน เกษตรกรร้อยละ 30.56 ขายข้าวให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่และมีปริมาณการขายมากอยู่ในอันดับที่ 3 โดยมีเกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรี ร้อยละ 65.22 และเกษตรกรจังหวัดนครนายก ร้อยละ 53.33 ขายข้าวให้กับกลุ่มผู้ซื้อประเภทตลาดกลางข้าวและพืชไร่มากที่สุด ส่วนเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา ร้อยละ 26.92 ขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่มากเป็นอันดับที่ 3 รองจากกลุ่มโรงสีและพ่อค้าในจังหวัด และเกษตรกรจังหวัดสระแก้วร้อยละ 6.82 ขายให้กลุ่มผู้ซื้อประเภทตลาดกลางข้าวและพืชไร่น้อยที่สุด เนื่องจากในจังหวัดสระแก้วยังไม่มีตลาดกลางข้าวและพืชไร่ แต่อย่างไรก็ตามได้มีเจ้าหน้าที่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีเข้าไปรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในพื้นที่อำเภออรัญประเทศและอำเภอวังน้ำเย็น เพราะอำเภอดังกล่าวเป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่คนส่วนใหญ่นิยมบริโภค และมีเกษตรกรที่อยู่ในอำเภอเมืองสระแก้วซึ่งเป็นพื้นที่เขตติดต่อกับอำเภอที่ตั้งตลาดกลางสามารถนำข้าวไปขายยังตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

จะเห็นได้ว่า ในภาพรวมของภาคตะวันออกเฉียงตอนบนเกษตรกรส่วนใหญ่จะขายข้าวให้กับกลุ่มโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด และรองลงมาขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ เนื่องจากพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีพื้นที่กว้างใหญ่มากและตลาดกลางข้าวและพืชไร่มีเพียง 3 แห่งในภาคส่วนโรงสีข้าวในภาคมีมากถึง 81 แห่ง และมีพ่อค้ารับซื้อกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคโดยทั่วไป จึงทำให้ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ขายข้าวให้กับกลุ่มโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด ทั้งๆที่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนเป็นแหล่งรับซื้อที่ใหญ่ที่สุดของภาค แต่อย่างไรก็ตาม

ไม่ได้หมายถึงว่ากลุ่มโรงสีและพ่อค้าจะมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับเกษตรกรทั้งภาค ดังจะเห็นได้จาก การพิจารณาขอบเขตการให้บริการของสถานประกอบการแต่ละแห่ง จะพบว่าโรงสีข้าวและพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นตลาดระดับท้องถิ่น ส่วนขอบเขตตลาดกลางข้าวและพืชไร่เป็นตลาดระดับภูมิภาค และจากการพิจารณาพื้นที่ที่ตั้งตลาดกลางแต่ละแห่ง จะพบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ยังมีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกรในพื้นที่มากที่สุด โดยจะเห็นได้จากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครนายกส่วนใหญ่ นำข้าวไปขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก และหากพิจารณาตามปริมาณการขายพบว่าเกษตรกรมีการขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่มากที่สุดจัดอยู่ในอันดับที่ 1 และหากพิจารณาจากโครงข่ายตลาดข้างต้นจะพบว่า ข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกมาจากเกษตรกรนำมาจำหน่ายโดยตรงในปริมาณมากถึง 85% โดยนอกจากจะมาจากเกษตรกรที่อยู่ในจังหวัดนครนายกแล้วยังมาจากเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง จากเหตุผลทั้งหมดจึงสรุปได้ว่า แม้ว่าในภาพรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกษตรกรส่วนใหญ่จะขายข้าวให้กับกลุ่มโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุดก็ตาม แต่ไม่ได้หมายถึงว่ากลุ่มโรงสีและพ่อค้าจะมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับเกษตรกรทั้งภาค ในทางตรงข้ามตลาดกลางข้าวและพืชไร่กลับมีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกรในพื้นที่มากที่สุด โดยเป็นแหล่งรับซื้อในระดับภูมิภาคและใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในด้านความสามารถในการเลือกตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่จะขายข้าวของเกษตรกรพบว่า เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่จะขายข้าวได้โดยเฉลี่ย 1.09 แห่ง โดยมีเกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทราสามารถเลือกตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่จะขายข้าวได้มากที่สุด คือ เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกตลาดกลางข้าวและพืชไร่ได้โดยเฉลี่ย 1.29 แห่ง เนื่องจากเกษตรกรในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดนครนายกสามารถเลือกที่จะไปขายข้าวยังตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราหรือตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกก็ได้ นอกจากนี้เกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรี 1 รายสามารถเลือกตลาดกลางข้าวและพืชไร่ได้โดยเฉลี่ย 1.07 แห่ง เนื่องจากอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรีซึ่งเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกับอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งเป็นที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา และติดต่อกับอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายกซึ่งเป็นที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ทำให้เกษตรกรในอำเภอบ้านสร้างสามารถเลือกไปขายข้าวยังตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราหรือตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกก็ได้

4. กลุ่มผู้ซื้อประเภทตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ เกษตรกรร้อยละ 23.15 ขายข้าวให้กับตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ และมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 4 ในภาพรวมไม่มีเกษตรกรในจังหวัดไหนเลยที่ขายข้าวให้กับกลุ่มนี้มากเป็นอันดับแรก

ในด้านความสามารถในการเลือกตลาดกลางฯของสหกรณ์ที่จะขายข้าวของเกษตรกร พบว่า เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกตลาดกลางฯของสหกรณ์ได้โดยเฉลี่ย 1.36 แห่ง โดยมีเกษตรกร จังหวัดปราจีนบุรีสามารถเลือกตลาดกลางฯของสหกรณ์ได้มากที่สุด คือ เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกตลาดกลางฯของสหกรณ์ได้โดยเฉลี่ย 2 แห่ง โดยเกษตรกรในอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรีสามารถเลือกที่จะไปขายข้าวยังตลาดกลางฯของสกก.กบินทร์บุรี จำกัด สกก.ประจันตคาม จำกัด หรือ สกก.นาดี จำกัด ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้เกษตรกรในอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรีสามารถเลือกที่จะไปขายข้าวยังตลาดกลางฯของ สกก.ศรีมหาโพธิ์ จำกัด หรือ สกก.ประจันตคาม จำกัด ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้เกษตรกรจังหวัดฉะเชิงเทรา 1 รายสามารถเลือกตลาดกลางฯของสหกรณ์ได้โดยเฉลี่ย 1.50 แห่ง โดยเกษตรกรในอำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทราสามารถเลือกที่จะไปขายข้าวยังตลาดกลางฯของ สกก.ราชสาส์น จำกัด หรือ สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง และเกษตรกรในอำเภอสนามชัยเขต ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกับอำเภอแปลงยาวนอกจากจะขายข้าวให้ตลาดกลางฯของสกก.สนามชัยเขต จำกัด แล้วยังสามารถนำข้าวไปขายยังตลาดกลางฯของ สกก.แปลงยาว จำกัด ส่วนเกษตรกรในจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระแก้ว เกษตรกรนำข้าวไปขายให้ตลาดกลางฯ ของสหกรณ์ที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเพียง 1 แห่งเท่านั้น

5. กลุ่มผู้ซื้อประเภทพ่อค้าจากจังหวัดอื่น เกษตรกรร้อยละ 9.26 ขายข้าวให้กับพ่อค้าจังหวัดอื่น และมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 5 ในภาพรวมไม่มีเกษตรกรในจังหวัดไหนที่ขายข้าวให้กับกลุ่มนี้มากเป็นอันดับแรก นอกจากนี้ผลการศึกษา พบว่า ในจังหวัดสระแก้วไม่มีพ่อค้าจากจังหวัดอื่นเข้ามารับซื้อข้าวในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว นอกจากตัวแทนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

ในด้านความสามารถในการเลือกพ่อค้าจังหวัดอื่นที่จะขายข้าวของเกษตรกร พบว่า เกษตรกร 1 รายสามารถเลือกพ่อค้าจังหวัดอื่นได้โดยเฉลี่ย 2.30 แห่ง โดยมีเกษตรกรในอำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถเลือกขายข้าวให้กับพ่อค้าซึ่งมาจากจังหวัดปราจีนบุรีได้โดยเฉลี่ย 3 ราย นอกจากนี้เกษตรกรในจังหวัดนครนายกสามารถเลือกพ่อค้าซึ่งมาจากอำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรีและอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงได้โดยเฉลี่ย 2.25 ราย ส่วนเกษตรกรในจังหวัดปราจีนบุรีสามารถเลือกพ่อค้าซึ่งมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดนนทบุรีได้โดยเฉลี่ย 2.20 ราย

6. กลุ่มผู้ซื้อประเภทอื่นๆ ได้แก่ กลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ โดยกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ ตั้งอยู่ในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีสมาชิกจำนวน 25 รายและพื้นที่เพาะปลูก 400 ไร่ ปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง เหลืองปะทิว และหอมมะลิ สมาชิกมีการรวมตัวกันส่งข้าวไปสีที่โรงสีข้าวในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นโรงสีใหญ่ได้มาตรฐานและรับสีเฉพาะข้าวของกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ หลังจากแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วมีการบรรจุกระสอบเพื่อส่งไปจำหน่ายยังประเทศสวีเดนแลนด์

ตารางที่ 5.4 แหล่งขายข้าวของเกษตรกรและการจัดลำดับของปริมาณข้าวที่ซื้อขายข้าว จำแนกตามเขตพื้นที่เพาะปลูกและประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

เขตพื้นที่เพาะปลูก ของเกษตรกร	ประเภทผู้ซื้อและเขตพื้นที่					อื่นๆ...กลุ่มทำนา เกษตรกรอินทรีย์
	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้า จากจังหวัดอื่น	โรงสี	ตลาดกลางผลิตเมล็ดธัญพืช ประจำตำบลของสหกรณ์	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	
1 จังหวัดฉะเชิงเทรา	อ.เมือง, อ.แปลงยาว อ.บางน้ำเปรี้ยว อ.ราชสาส์น และ อ.ท่าตะเกียบ	จ.ปราจีนบุรี	อ.เมือง, อ.บางน้ำเปรี้ยว อ.บ้านโพธิ์และอ.พนมสารคาม (ทั้งขยายขาดหรือจำหน่าย) อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา และเขตมีนบุรี, หนองจอก กรุงเทพฯ	สกก.ราชสาส์น จำกัด สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด สกก.แปลงยาว จำกัด สกก.สนามชัยเขต จำกัด สกก.บ้านนาถาวรสามัคคี จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ฉะเชิงเทรา ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก (ทั้งขยายขาดหรือพื้นที่ติดต่อมีการจำหน่าย)	สมาชิกกลุ่มทำนา เกษตรกรอินทรีย์ ส่งข้าวไปที่โรงสี จังหวัดสุรินทร์ ก่อนส่งออกประเทศ สวีเดน
ลำดับของปริมาณ ข้าวที่ซื้อขาย	(ลำดับที่ 3)	(ลำดับที่ 6)	(ลำดับที่ 1)	(ลำดับที่ 4)	(ลำดับที่ 2)	(ลำดับที่ 5)
อำเภอเมือง ฉะเชิงเทรา	อ.เมือง และ อ.บางน้ำเปรี้ยว	-	อ.เมือง และอ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา (ทั้งขยายขาดหรือจำหน่าย)	-	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ฉะเชิงเทรา (ทั้งขยายขาดหรือพื้นที่ติดต่อมีการจำหน่าย)	-
อำเภอบางน้ำเปรี้ยว	อ.บางน้ำเปรี้ยว	-	อ.บางน้ำเปรี้ยว (ทั้งขยายขาดหรือจำหน่าย)	สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ฉะเชิงเทรา ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก (ทั้งขยายขาดหรือพื้นที่ติดต่อมีการจำหน่าย)	-
อำเภอราชสาส์น	อ.ราชสาส์น และ อ.บางน้ำเปรี้ยว	จ.ปราจีนบุรี	-	สกก.ราชสาส์น จำกัด สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด	-	-
อำเภอแปลงยาว	อ.แปลงยาว	-	อ.แปลงยาว	สกก.แปลงยาว จำกัด	-	-

ตารางที่ 5.4(ต่อ1) แหล่งขายข้าวของเกษตรกร จำแนกตามเขตพื้นที่เพาะปลูกและประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

เขตพื้นที่เพาะปลูก ของเกษตรกร	ประเภทผู้ซื้อและเขตพื้นที่				ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	อื่นๆ...กลุ่มทำนา เกษตรกรอินทรีย์
	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้า จากจังหวัดอื่น	โรงสี	ตลาดกลางผลิตผลเกษตร ประจำตำบลของสหกรณ์		
อำเภอท่าตะโก	อ.ท่าตะโก	-	-	สกก.บ้านนายวสามัคคี จำกัด	-	-
อำเภอบ้านโพธิ์	-	-	อ.บ้านโพธิ์ (ทั้งขายขาด หรือจําหน่าย) และในเขต มีนบุรี . หนองจอก กรุงเทพฯ	-	-	-
อำเภอสนามชัยเขต	-	-	-	สกก.สนามชัยเขต จำกัด สกก.แปลงยาว จำกัด	-	สมาชิกกลุ่มทำนา เกษตรกรอินทรีย์ ส่งข้าวไปใส่ที่โรงสี จังหวัดสุรินทร์ก่อน บรรจุกระสอบเพื่อ ส่งออกประเทศ สวีตเซอร์แลนด์
อำเภอพนมสารคาม	-	-	อ.พนมสารคาม (ทั้งขายขาดหรือจําหน่าย)	-	-	-
อำเภอคลองเขื่อน	-	-	อ.บางน้ำเปรี้ยว (ทั้งขายขาดหรือจําหน่าย)	สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ฉะเชิงเทรา	-

อำเภอบางปะกง และอำเภอบางคล้าไม่ได้ตอบถามเนื่องจากมีจำนวนผู้ทำนายน้อย (ประชากรทำนา20% และส่วนใหญ่ทำสวน 80%)

ตารางที่ 5.4(ต่อ2) แหล่งขายข้าวของเกษตรกร จำแนกตามเขตพื้นที่เพาะปลูกและประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ซื้อและเขตพื้นที่						
เขตพื้นที่เพาะปลูก ของเกษตรกร	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้า จากจังหวัดอื่น	โรงสี	ตลาดกลางผลิตผลเกษตร ประจำตำบลของสหกรณ์ และ สก.บ้านนา จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	อื่นๆ...กลุ่มทำนา เกษตรอินทรีย์
2	ทุกอำเภอ	จ.ฉะเชิงเทรา และจ.ปราจีนบุรี	ทุกอำเภอใน จังหวัดนครนายก	สก.เมืองนครนายก จำกัด และ สก.บ้านนา จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก (ทั้งขายขาดหรือจำนำ)	-
ลำดับของปริมาณ ข้าวที่ซื้อขาย	(ลำดับที่ 2)	(ลำดับที่ 4)	(ลำดับที่ 3)	(ลำดับที่ 5)	(ลำดับที่ 1)	-
อำเภอเมือง นครนายก	ทุกอำเภอ	อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา	อ.เมืองและอ.องครักษ์ จ.นครนายก	สก.เมืองนครนายก จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก (ทั้งขายขาดหรือจำนำ)	-
อำเภopakพลี	อ.ปากพลี	อ.เมือง	อ.ปากพลี จ.นครนายก	-	-	-
อำเภอบ้านนา	อ.บ้านนา และ อ.เมือง	จ.ปราจีนบุรี	อ.บ้านนา จ.นครนายก	สก.บ้านนา จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก (เกษตรกรสวนใหญ่นำไปจำนำ)	-
อำเภอองครักษ์	-	-	อ.เมืองและอ.องครักษ์ จ.นครนายก	-	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก (ทั้งขายขาดหรือจำนำ)	-
3	ทุกอำเภอ	จ.ฉะเชิงเทรา และ จ.นนทบุรี	ทุกอำเภอในจังหวัดปราจีนบุรี (ยกเว้น อ.ศรีมโหสถ และ อ.นาดี จ.ปราจีนบุรี) อ.เมืองนครนายก และ อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา	สก.กบินทร์บุรี จำกัด สก.ประจันตคาม จำกัด สก.นาดี จำกัด สก.ศรีมหาโพธิ์ จำกัด สก.โคกปีป จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ปราจีนบุรี ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ฉะเชิงเทรา (ทั้งขายขาดหรือพื้นที่ติดต่อมีกรรมการจำนำ)	-
ลำดับของปริมาณ ข้าวที่ซื้อขาย	(ลำดับที่ 2)	(ลำดับที่ 3)	(ลำดับที่ 2)	(ลำดับที่ 3)	(ลำดับที่ 1)	-

ตารางที่ 5.4(ต่อ3) แหล่งขายข้าวของเกษตรกร จำแนกตามเขตพื้นที่เพาะปลูกและประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

เขตพื้นที่เพาะปลูก ของเกษตรกร	ประเภทผู้ซื้อและเขตพื้นที่					ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	อื่นๆ...กลุ่มทำนา เกษตรอินทรีย์
	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้า จากจังหวัดอื่น	โรงสี	ตลาดกลางผลิตผลเกษตร ประจำตำบลของสหกรณ์	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่		
อำเภอเมือง ปราจีนบุรี	อ.เมือง, อ.บ้านสร้าง อ.ศรีมหาโพธิ์	-	อ.เมือง, อ.ประจันตคาม อ.ศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี และอ.เมืองนครนายก	-	-	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ฉะเชิงเทรา	-
อำเภออินทร์บุรี	อ.เมือง และ อ.กบินทร์บุรี	-	อ.กบินทร์บุรี และ อ.ศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี (เฉพาะทำข้าวหนึ่ง)	สกก.กบินทร์บุรี จำกัด สกก.ประจันตคาม จำกัด สกก.นาดี จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ปราจีนบุรี	-	-
อำเภอบ้านสร้าง	อ.บ้านสร้าง	อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา	อ.บ้านสร้าง และ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี อ.เมืองนครนายก และ อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา (ทั้งขายขาดและจำนำ)	-	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.นครนายก ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ฉะเชิงเทรา (ทั้งขายขาดหรือพื้นที่ติดต่อมีกรจำนำ)	-	-
อำเภอศรีมหาโพธิ์	อ.ศรีมหาโพธิ์ และ อ.บ้านสร้าง	-	อ.ศรีมหาโพธิ์, อ.กบินทร์บุรี และอ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี	สกก.ศรีมหาโพธิ์ จำกัด สกก.ประจันตคาม จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ปราจีนบุรี	-	-
อำเภอศรีมโหสถ	อ.ศรีมโหสถ, อ.ศรีมหาโพธิ์ และ อ.บ้านสร้าง	จ.ฉะเชิงเทรา และ จ.นนทบุรี	อ.ศรีมหาโพธิ์ และ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี	สกก.โคกปีบ จำกัด	-	-	-

ตารางที่ 5.4(ต่อ4) แหล่งขายข้าวของเกษตรกร จำแนกตามเขตพื้นที่เพาะปลูกและประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

เขตพื้นที่เพาะปลูก		ประเภทผู้ซื้อและเขตพื้นที่					ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	อื่นๆ...กลุ่มทำนา เกษตรกรอินทรีย์
ของเกษตรกร	พ่อด้า จากจังหวัดอื่น	โรงสี	ตลาดกลางผลิตเมล็ดธัญ ประจําตำบลของสหกรณ์	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	อื่นๆ...กลุ่มทำนา เกษตรกรอินทรีย์			
อำเภอประจันตคาม	-	อ.ศรีมหาโพธิ์ และ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี	สกก.ประจันตคาม จำกัด	-	-	-	-	
อำเภอนาดดี	-	-	สกก.นาดดี จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ปราจีนบุรี	-	-	-	
4	*	อ.เมือง, อ.อรัญประเทศ อ.วัฒนานคร, อ.เขาฉกรรจ์ อ.วังน้ำเย็น กิ่ง อ.โคกสูง จ.สระแก้ว อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์	สกก.เมืองสระแก้ว จำกัด สกก.คลองน้ำเขียว จำกัด สกก.อรัญประเทศ จำกัด สกก.วัฒนานคร จำกัด สกก.วังน้ำเย็น จำกัด สกก.วังน้ำเย็นหนึ่ง จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ปราจีนบุรี	-	-	-	
ลำดับของปริมาณ ข้าวที่ซื้อขาย	(ลำดับที่ 1)	(ลำดับที่ 2)	(ลำดับที่ 3)	(ลำดับที่ 4)	-	-	-	
อำเภอเมืองสระแก้ว	-	อ.เมือง และ อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว	สกก.เมืองสระแก้ว จำกัด สกก.คลองน้ำเขียว จำกัด	-	-	-	-	
อำเภออรัญประเทศ	-	อ.อรัญประเทศ และ อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์	สกก.อรัญประเทศ จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ปราจีนบุรี	-	-	-	

ตารางที่ 5.4(ต่อ5) แหล่งขายข้าวของเกษตรกร จำแนกตามเขตพื้นที่เพาะปลูกและประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

เขตพื้นที่เพาะปลูก ของเกษตรกร	ประเภทผู้ซื้อและเขตพื้นที่			ตลาดกลางผลิตเมล็ดเกษตรกร ประจำตำบลของสหกรณ์	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	อื่นๆ...กลุ่มทำนา เกษตรกรอินทรีย์
	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้า จากจังหวัดอื่น	โรงสี			
อำเภอวัฒนานคร	อ.วัฒนานคร, อ.วังน้ำเย็น, อ.เมือง และ อ.เขาฉกรรจ์	-	อ.เมือง และ อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว	สกก.วัฒนานคร จำกัด สกก.อรัญประเทศ จำกัด	-	-
อำเภอรังน้ำเย็น	อ.รังน้ำเย็น และ อ.เขาฉกรรจ์	-	อ.เมือง และ อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว	สกก.วังน้ำเย็น จำกัด สกก.วังน้ำเย็นหนึ่ง จำกัด	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จ.ปราจีนบุรี	-
อำเภอเขาฉกรรจ์	อ.เขาฉกรรจ์	-	อ.เมือง และ อ.เขาฉกรรจ์ จ.สระแก้ว	สกก.วังน้ำเย็นหนึ่ง จำกัด	-	-
อำเภอตาพระยา	อ.ตาพระยา และ กิ่ง อ.โคกสูง	-	อ.เมือง จ.สระแก้ว (ไปตั้งแหล่งรับซื้อในพื้นที่)	-	-	-
อำเภอดงหลวง	อ.เมือง,อ.วัฒนานคร และ อ.อรัญประเทศ	-	อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว	-	-	-
กิ่งอำเภอโคกสูง	กิ่ง อ.โคกสูง และ อ.อรัญประเทศ	-	อ.อรัญประเทศ และ กิ่ง อ.โคกสูง จ.สระแก้ว	สกก.อรัญประเทศ จำกัด	-	-
กิ่งอำเภอลำสนธิ (ส่วนใหญ่ทำไร่)	กิ่ง อ.วังสมบูรณ์	-	-	-	-	-

หมายเหตุ : *ไม่มีพ่อค้าจากจังหวัดอื่นเข้ามารับซื้อข้าวในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว (ไม่รวมตัวแทนของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี)

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

ตารางที่ 5.5 การจัดลำดับกลุ่มผู้ซื้อตามปริมาณการซื้อยาฆ่าเห็บ จำนวนเกษตรกรที่ขายข้าวให้ผู้ซื้อในแต่ละประเภท

การจัดลำดับกลุ่มผู้ซื้อตามปริมาณการขาย จำนวนเกษตรกรที่ขายข้าวให้ผู้ซื้อในแต่ละประเภท

จังหวัด	ประเภทผู้ซื้อ	จำนวนผู้ตอบในแต่ละลำดับ				การจัดลำดับตามปริมาณการขาย		จำนวนเกษตรกร		ความสามารถในการเลือกผู้ซื้อ**2
		ลำดับ1	ลำดับ2	ลำดับ3	ไม่มีลำดับ	คะแนนรวม	ลำดับที่*1	รวม (ราย)	ร้อยละ	
จังหวัดฉะเชิงเทรา (n=26)	พ่อค้าในจังหวัด พ่อค้าจากจังหวัดอื่น โรงสี ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ อื่นๆ...กลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์	3	2	1	0	17	3	8	30.77	2.00
		4	1	3	18	2	6	1	3.85	3.00
		0	1	0	25	51	1	19	73.08	1.47
		14	4	1	7	11	4	6	23.08	1.50
		1	3	2	20	19	2	7	26.92	1.29
จังหวัดนครนายก (n=15)	พ่อค้าในจังหวัด พ่อค้าจากจังหวัดอื่น โรงสี ภาคสหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตรฯ) ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	2	0	0	24	6	5	2	7.69	1.00
		5	0	0	10	15	2	5	33.33	3.60
		1	1	2	11	7	4	4	26.67	2.25
		1	4	0	10	11	3	5	33.33	1.00
		2	0	0	13	6	5	2	13.33	1.00
จังหวัดปราจีนบุรี (n=23)	พ่อค้าในจังหวัด พ่อค้าจากจังหวัดอื่น โรงสี ภาคสหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตรฯ) ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	6	1	1	7	21	1	8	53.33	1.00
		6	3	5	9	29	2	14	60.87	3.29
		2	0	3	18	9	3	5	21.74	2.20
		4	8	1	10	29	2	13	56.52	3.08
		1	1	4	17	9	3	6	26.09	2.00
		13	2	0	8	43	15	65.22	1.07	

ตารางที่ 5.5 (ต่อ) การจัดลำดับกลุ่มผู้ซื้อตามปริมาณการซื้อขายข้าว จำนวนเกษตรกรที่ขายข้าวให้ผู้ซื้อในแต่ละประเภท และความสามารถในการเลือกผู้ซื้อของเกษตรกร ในปีเพาะปลูก 2545/2546

จังหวัด	ประเภทผู้ซื้อ	จำนวนผู้ตอบในแต่ละลำดับ					การจัดลำดับตามปริมาณการขาย	จำนวนเกษตรกร		ความสามารถในการเลือกผู้ซื้อ
		ลำดับ1	ลำดับ2	ลำดับ3	ไม่มีลำดับ	คะแนนรวม		ลำดับที่	ร้อยละ	
จังหวัดสระแก้ว (n=44)	พ่อค้าในจังหวัด	26	5	0	12	88	1	32	72.73	2.72
	พ่อค้าจากจังหวัดอื่น	0	0	0	44	0	0	0	0	0.00
	โรงสี	12	11	2	19	60	2	25	56.82	1.48
	ภาคสหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตรฯ)	3	7	1	33	24	3	11	25.00	1.00
	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	1	2	0	41	7	4	3	6.82	1.00
รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (n=108)	พ่อค้าในจังหวัด	41	9	8	49	149	2	59	54.63	2.83
	พ่อค้าจากจังหวัดอื่น	3	2	5	98	18	5	10	9.26	2.30
	โรงสี	31	27	4	46	151	1	62	57.41	1.77
	ภาคสหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตรฯ)	7	11	7	83	50	4	25	23.15	1.36
	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	25	7	1	75	90	3	33	30.56	1.09
อื่นๆ...กลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์	2	0	0	24	6	6	2	1.85	1.00	

ที่มา: จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ: *1 การจัดลำดับปริมาณการขาย โดยเรียงลำดับจาก 1-5 ตามค่าคะแนนจากมากไปน้อยตามลำดับ

**2 ความสามารถในการเลือกผู้ซื้อของเกษตรกร คำนวณจากจำนวนผู้ซื้อในแต่ละประเภทต่อเกษตรกร 1 ราย

5.1.4 ระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตของเกษตรกรไปตลาด

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการซื้อขายข้าวของเกษตรกรในภาคตะวันออก ตอนบนที่สำคัญมี 2 รูปแบบ คือ การขายผลผลิตที่แปลงเพาะปลูกและการนำผลผลิตไปขายยังตลาด แหล่งรับซื้อ เกษตรกรร้อยละ 25.93 ขายผลผลิตที่หน้าลานหรือแปลงเพาะปลูกโดยผู้ซื้อเป็นผู้ขนส่งผลผลิต สำหรับการนำผลผลิตไปขายที่ตลาดนั้นมีระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตไปยังตลาดต่อ 1 เทียว ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.6 ระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตของเกษตรกรต่อ 1 เทียวจากแปลงเพาะปลูกถึงตลาด)

1. เกษตรกรร้อยละ 25.93 ทำการขายผลผลิตที่แปลงเพาะปลูกหรือที่หน้าลาน โดยขายให้พ่อค้า ตัวแทนโรงสี และตัวแทนตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ที่เข้าไปรับซื้อผลผลิตถึงแปลงเพาะปลูกหรือลานนวดของเกษตรกร

2. เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 60.19 มีระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตไปตลาดอยู่ในระยะ 0.1-9 กิโลเมตร สำหรับตลาดที่อยู่ในระยะทางในการขนส่งในช่วงนี้ ส่วนใหญ่เป็นตลาดในระดับท้องถิ่น เป็นกลุ่มผู้ซื้อประเภทโรงสีข้าวมากที่สุด รองลงมาเป็นกลุ่มพ่อค้าในจังหวัดและตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ซื้อประเภทตลาดกลางข้าวและพืชไร่ซึ่งมีไม่มากนักหากเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ซื้อประเภทอื่นๆ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ที่อยู่ห่างไกลจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จะขายข้าวให้กับโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่น

3. เกษตรกรร้อยละ 37.96 มีระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตอยู่ในระยะ 10-19 กิโลเมตร ตลาดที่อยู่ในระยะทางในการขนส่งช่วงนี้มีทั้งตลาดในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค เป็นกลุ่มผู้ซื้อประเภทพ่อค้าในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ โรงสีข้าวซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงและตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์

4. เกษตรกรร้อยละ 9.26 มีระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตอยู่ในระยะ 20-29 กิโลเมตร ตลาดที่อยู่ในระยะทางในการขนส่งช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นตลาดในระดับภูมิภาค และกลุ่มผู้ซื้อที่อยู่ในระยะทางในการขนส่งช่วงนี้เป็นกลุ่มผู้ซื้อประเภทเดียวกับกลุ่มในข้อ 2 เพียงแต่มีสัดส่วนลดลงตามรัศมีที่ห่างไกลออกไป กล่าวคือ เกษตรกรจะนำข้าวมาขายที่ตลาดในพื้นที่รัศมี 20-29 กิโลเมตร น้อยลง เพราะตลาดเริ่มอยู่ไกลเกินไปทำให้ไม่คุ้มค่ากับต้นทุนและค่าขนส่ง

5. เกษตรกรร้อยละ 4.63 มีระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตอยู่ในระยะ 30-39 กิโลเมตร, 40-49 กิโลเมตร และระยะทาง 50-70 กิโลเมตร ตลาดที่อยู่ในระยะทางในการขนส่งช่วงนี้เป็นตลาดในระดับภูมิภาค ซึ่งส่วนใหญ่มีกลุ่มผู้ซื้อประเภทตลาดกลางข้าวและพืชไร่ และโรงสีขนาดใหญ่ซึ่งให้บริการในระดับภาค เช่น โรงสีแม่สอด อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว, โรงสีไผ่ยิงเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก และโรงสีสตีลท์กุลธัญกิจ อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น นอกจากนี้เกษตรกรจากอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีการนำข้าวไปขายให้กับโรงสีในเขตมิถุนบุรี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นโรงสีขนาดใหญ่

ตารางที่ 5.6 ระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตของเกษตรกรต่อ 1 ไร่ จากแปลงเพาะปลูกถึงตลาด

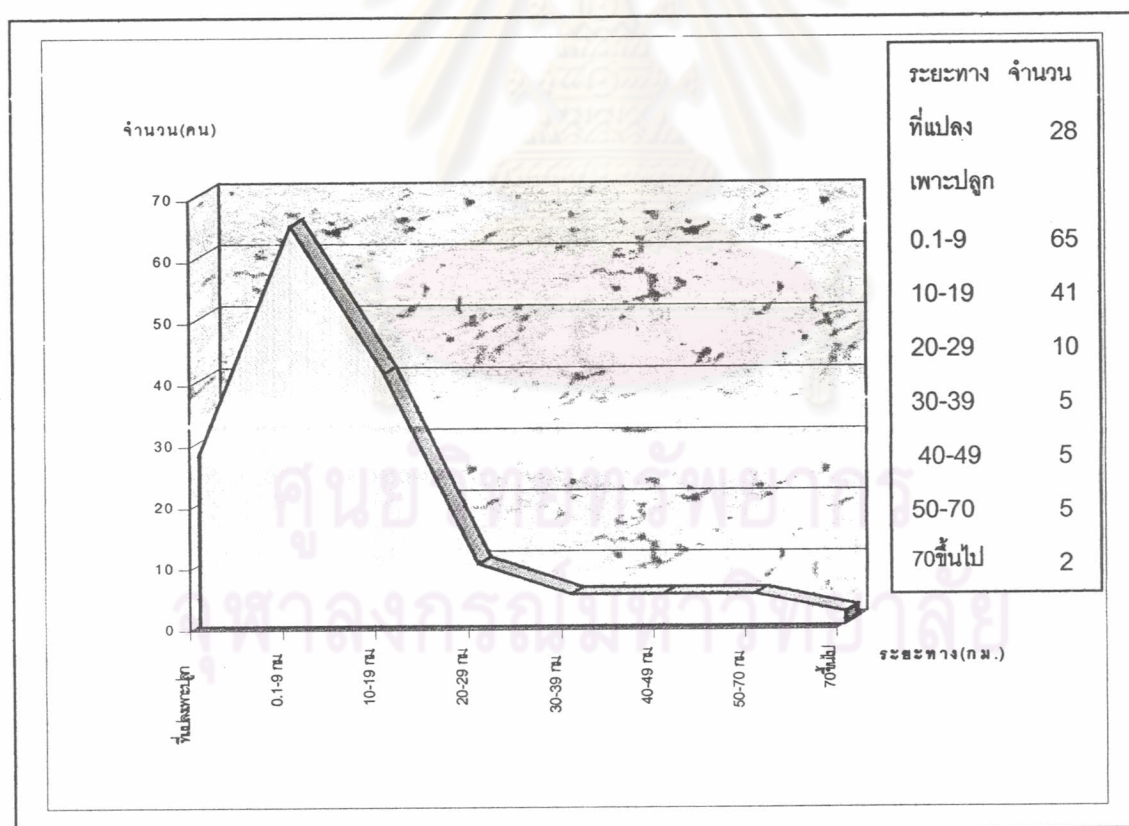
ระยะเวลาในการขนส่งผลผลิตต่อ 1 ไร่ จากแปลงเพาะปลูกถึงตลาด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ กรณีมีหลายตลาด)	รวมทั้งภาค		จังหวัดฉะเชิงเทรา		จังหวัดนครนายก		จังหวัดปราจีนบุรี		จังหวัดสระแก้ว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	ผู้ตอบ		ผู้ตอบ		ผู้ตอบ		ผู้ตอบ		ผู้ตอบ	
n	108	100.00	26	24.071%	13.892%	20	18.522%	21.304%	40.74	
0-9 กม. ขยายให้พ่อค้าและโรงสีในท้องถิ่น ตลาดกลางของสหกรณ์ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	65	60.191%	7	12.96	6.48	7	12.96	18.522%	22.22	
10-19 กม. ขยายให้พ่อค้าในท้องถิ่นและต่างจังหวัด โรงสีในท้องถิ่น ตลาดกลางของสหกรณ์ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	41	37.96	9	8.33	3.70	4	3.70	6.48	19.44	
20-29 กม. ขยายให้พ่อค้าในท้องถิ่นและต่างจังหวัด โรงสีระดับภูมิภาค ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	10	9.26	2	1.85	3.70	4	3.70	1.85	1.85	
30-39 กม. ขยายให้โรงสีขนาดใหญ่ในภูมิภาค ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	5	4.63	3	2.78	0	0	0	0	1.85	
40-49 กม. ขยายให้โรงสีขนาดใหญ่ในภูมิภาค ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	5	4.63	1	0.93	3.70	4	3.70	0	0	
50-70 กม. ขยายให้โรงสีขนาดใหญ่ในภูมิภาค ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	5	4.63	2	1.85	0	0	0	0.93	1.85	
ขยายที่หน้าลานหรือที่แปลงเพาะปลูกและผู้ซื้อมารับเอง(ขายทั้งหมด/บางส่วน)	28	25.93	4	3.70	7.41	8	7.41	11.11	3.70	
70ขึ้นไป	2	1.85	2	1.85	0	0	0	0	0	

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ เช่น เกษตรกร 1 ราย มีการนำข้าวไปขายที่ตลาดกลางในระยะทางไกลๆ และบางส่วนขายที่แปลงเพาะปลูก จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัวเลขของออกมาเกิน 100% และผลรวมร้อยละของผู้ตอบในแต่ละจังหวัด

6. เกษตรกรร้อยละ 1.85 เป็นกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ มีระยะทางในการขนส่งมากกว่า 70 กิโลเมตร ขนส่งโดยกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ จะนำข้าวเปลือกไปที่โรงสีข้าวในจังหวัดสุรินทร์ และส่งออกไปจำหน่ายยังประเทศสวีเดนแลนด์

การหาระยะทางในการขนส่งที่สะดวกที่สุดในการนำผลผลิตมาถึงตลาด พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีระยะทางในการขนส่งผลผลิตไปตลาดอยู่ในช่วงรัศมีไม่เกิน 19 กิโลเมตร ส่วนในระยะทาง 20 กิโลเมตรขึ้นไปและระยะทางที่ห่างไกลออกไปก็จะมีจำนวนลดลง ทั้งนี้ได้นำพฤติกรรมการขายผลผลิตของเกษตรกรที่หน้าลานหรือที่แปลงเพาะปลูกมาพิจารณาประกอบด้วย โดยมีเกษตรกรร้อยละ 25.93 ขายผลผลิตที่หน้าลานหรือแปลงเพาะปลูก จากพฤติกรรมดังกล่าว ประกอบกับในพื้นที่ส่วนใหญ่มีแหล่งตลาดรับซื้อกระจายอยู่ในพื้นที่รัศมีไม่เกิน 19 กิโลเมตร และตลาดที่ให้บริการในรัศมีช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นตลาดในระดับท้องถิ่น ดังนั้นจึงกำหนดให้ระยะทางในการนำผลผลิตมาถึงตลาดในระดับท้องถิ่นที่สะดวกที่สุดอยู่ในระยะไม่เกิน 19 กิโลเมตร (ดังแผนภูมิที่ 5.1 ระยะทางในการขนส่งผลผลิตของเกษตรกรและจำนวนเกษตรกรที่นำผลผลิตไปตลาด)

แผนภูมิที่ 5.1 ระยะทางในการขนส่งผลผลิตของเกษตรกรและจำนวนเกษตรกรที่นำผลผลิตไปตลาด
ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

ส่วนระยะทางในการขนส่งที่สะดวกที่สุดในการนำผลผลิตไปตลาดในระดับภูมิภาค พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีระยะทางในการขนส่งผลผลิตไปตลาดอยู่ในช่วงรัศมีไม่เกิน 19 กิโลเมตร ซึ่งมีทั้งตลาดในระดับท้องถิ่นและในระดับภูมิภาค และเกษตรกรร้อยละ 9.26 มีระยะทางในการขนส่งผลผลิตอยู่ในระยะ 20-29 กิโลเมตร ส่วนในระยะทาง 30 - 39 , 40 - 49 และ 50 - 70 กิโลเมตร มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 4.63 เท่านั้นที่นำข้าวไปขาย เมื่อพิจารณาระดับตลาด พบว่า ตลาดที่อยู่ในระยะทางในการขนส่งในระยะ 20 กิโลเมตรขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นตลาดรับซื้อแหล่งใหญ่ในระดับภูมิภาค เกษตรกรมีการขนส่งในปริมาณมากและเป็นการค้าส่งมากกว่าค้าปลีก และตลาดที่อยู่ในช่วงระยะทาง 30 กิโลเมตรขึ้นไปจะมีกลุ่มผู้ขายโดยเฉพาะและมีจำนวนที่คงที่ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ซื้อขายจะมีความคุ้นเคยกันและติดต่อทำการค้ากันเป็นประจำหรือ "ขาประจำ" กันมานาน ซึ่งไม่ใช่เกษตรกรในพื้นที่โดยทั่วไป ดังนั้นจึงกำหนดให้ระยะทางในการขนส่งที่สะดวกที่สุดในการนำผลผลิตมาถึงตลาดในระดับภูมิภาคอยู่ในระยะไม่เกิน 29 กิโลเมตร ที่เกษตรกรทั่วไปสามารถเข้าถึงตลาดได้โดยสะดวก

5.1.5 เหตุผลในการเลือกขายข้าวให้กับผู้ซื้อในปัจจุบัน

จากการศึกษาถึงเหตุผลในการเลือกขายข้าวให้กับผู้ซื้อในปัจจุบันของเกษตรกร พบว่า สาเหตุที่เกษตรกรขายข้าวให้กับผู้ซื้อในปัจจุบันมีหลายประการเรียงตามลำดับ ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.7 เหตุผลในการเลือกขายข้าวให้กับผู้ซื้อในปัจจุบัน)

1. อยู่ใกล้กว่าแหล่งจำหน่ายอื่น ๆ ทำให้ประหยัดค่าขนส่ง เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการขายผลผลิตในตลาดระดับท้องถิ่นซึ่งอยู่ในพื้นที่ เนื่องจากปริมาณผลผลิตของเกษตรกรแต่ละรายมีน้อย ต่างคนต่างนำผลผลิตไปขายเองและขาดการรวมตัวของเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิต ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีพาหนะในการขนส่ง
2. ได้ราคาดีกว่าที่อื่น เกษตรกรมีความพอใจที่ได้ไปขายให้กับกลุ่มผู้ซื้อ เนื่องจากเห็นว่าได้ราคาดีกว่าที่อื่น
3. มีเส้นทางคมนาคมสะดวกกว่าไปขายยังแหล่งอื่น ๆ
4. ติดต่อการค้ากันเป็นประจำ หรือ "ขาประจำ" กันมานาน
5. มีความไว้วางใจกันและราคาได้มาตรฐาน
6. พ่อค้ามารับซื้อที่แปลงเพาะปลูกสะดวกกว่านำไปขายเอง
7. เป็นสมาชิกสหกรณ์จึงขายให้ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์
8. ข้าวมีปริมาณน้อยจึงขายให้แหล่งรับซื้อที่อยู่ใกล้
9. ไม่มีทางเลือก เนื่องจากไม่มีผู้ซื้อรายอื่นเข้ามารับซื้อถึงลานนวด
10. เข้าโครงการรับจำนำข้าว(ธงเขียว) จะได้ราคาประกันที่สูงกว่าราคาตลาด
11. อุปกรณ์การตลาดได้มาตรฐานและไม่ถูกเอาเปรียบ

12. ไม่มีลานตากและสถานที่เก็บข้าวเปลือก จึงจำเป็นต้องรีบขายให้แหล่งรับซื้อ

ใกล้บ้าน

13. มีเกษตรกรบางกลุ่มให้เหตุผลว่าเป็นกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ จึงทำการค้าในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ซึ่งขายได้ในราคาประกันและสูงกว่าราคาข้าวทั่วไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.7 เหตุผลของเกษตรกรในการเลือกขายข้าวให้กับผู้ซื้อในปัจจุบัน

เหตุผลในการเลือกขายข้าวให้กับผู้ซื้อในปัจจุบัน (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	รวมทั้งภาค		จังหวัดฉะเชิงเทรา		จังหวัดนครนายก		จังหวัดปราจีนบุรี		จังหวัดสระแก้ว	
	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ
n	108	100.00	26	24.0715		13.8923		21.3044		40.74
ติดต่อการค้ากันเป็นประจำหรือ "ขาประจำ" กันมานาน	32	29.63	2	1.85	9	8.33	12	11.11	9	8.33
มีเส้นทางคมนาคมสะดวกกว่าไปขายยังแหล่งอื่น	40	37.04	11	10.19	4	3.70	5	4.63	20	18.52
อยู่ใกล้กว่าแหล่งจำหน่ายอื่นๆ ช่วยประหยัดค่าขนส่ง	56	51.85	13	12.04	3	2.78	15	13.89	25	23.15
มีความไว้วางใจกันและราคามาตรฐาน	30	27.78	6	5.56	5	4.63	10	9.26	9	8.33
ไม่มีทางเลือกเนื่องจากไม่มีผู้ซื้อรายอื่นเข้ามาซื้อถึงลานนวด	8	7.41	2	1.85	4	3.70	2	1.85	0	0
ได้ราคาดีกว่าที่อื่น	50	46.30	12	11.11	6	5.56	13	12.04	19	17.59
พ่อค้ามารับซื้อที่แปลงเพาะปลูกสะดวกกว่านำไปขายเอง	20	18.52	5	4.63	4	3.70	8	7.41	3	2.78
เป็นสมาชิกสหกรณ์จึงขายให้ตลาดกลางฯ สหกรณ์	16	14.81	3	2.78	2	1.85	2	1.85	9	8.33
อุปกรณ์การตลาดได้มาตรฐานและไม่ถูกเอาเปรียบ	3	2.78	3	2.78	0	0	0	0	0	0
อื่นๆโปรดระบุ...ข้าวมีปริมาณน้อยจึงขายให้แหล่งรับซื้อที่อยู่ใกล้	14	12.96	6	5.56	0	0	7	6.48	1	0.93
...ไม่มีตลาดกักและสถานที่เก็บข้าวเปลือกจึงจำเป็นต้องรับขาย	2	1.85	2	1.85	0	0	0	0	0	0
...เข้าโครงการวิจัย(รับจำนำ)จะได้ราคาประกันที่สูงกว่าราคาตลาด	3	2.78	3	2.78	0	0	0	0	0	0
...เนื่องจากเป็นกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์จึงทำการค้าในกลุ่มเกษตรอินทรีย์	2	1.85	2	1.85	0	0	0	0	0	0
ซึ่งขายได้ในราคาประกันสูงกว่าราคาข้าวทั่วไป										

ที่มา : จากการศึกษาและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ: เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัวเลขออกมาเกิน 100% และผลรวมข้อย่อยทุกข้อในแต่ละจังหวัดไม่เท่ากับสัดส่วนรวมของผู้ตอบในแต่ละจังหวัด

5.1.6 ปัญหาในการขายผลผลิตของเกษตรกร

โดยทั่วไปแล้วปัญหาพื้นฐานของการตลาดสินค้าเกษตร เกิดจากสาเหตุใหญ่ 3 ประการ⁵ คือ

1. เกี่ยวกับคุณสมบัติของสินค้าเกษตร จากลักษณะที่สินค้าเกษตรมีการเน่าเสียง่าย ทำให้คุณภาพและมาตรฐานของสินค้าเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ลักษณะที่มีน้ำหนักมากและกินเนื้อที่ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาและขนส่งค่อนข้างสูงและการที่ผลผลิตเน่าเสียง่ายหรือมีน้ำหนักมากจะต้องผลิตใกล้ตลาด มิฉะนั้นจะต้องบริโภคเองหรือจำเป็นต้องขายในแหล่งผลิตหรือแหล่งรับซื้อที่อยู่ในพื้นที่เท่านั้น เป็นวัตถุดิบที่ต้องการแปรรูปและการเก็บรักษาที่เหมาะสม การผลิตได้ตามฤดูกาล หน่วยการผลิตมีขนาดเล็กและอยู่กระจัดกระจาย ผลิตได้ในบางท้องที่และมีปริมาณไม่แน่นอนทำให้ไม่สะดวกต่อการรวบรวมและขนส่งและราคาผลผลิตมีความไม่แน่นอน

2. สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทางการตลาด ประกอบด้วย เส้นทางคมนาคม ส่งผลถึงความสามารถในการเข้าถึงแหล่งผลิตและตลาดรับซื้อรวมทั้งระยะเวลาและค่าขนส่ง คลังสินค้า ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่มียุ่งยากให้ต้องรีบขายข้าวทันทีหลังเก็บเกี่ยว ชาวสารการตลาดและองค์กรอำนวยความสะดวก การที่เกษตรกรไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารทำให้ขายโดยไม่มีอำนาจต่อรองราคาและมักเสียเปรียบในการกำหนดราคาสินค้า คุณภาพและมาตรฐานสินค้ามักถูกกำหนดในตลาดระดับปลายทาง ส่วนตลาดท้องถิ่นผู้ซื้อจะทราบคุณภาพแต่เกษตรกรจะไม่ทราบจึงมักเสียเปรียบ ประกอบกับยังขาดเครื่องมืออุปกรณ์วัดคุณภาพ ตลอดจนกฎระเบียบของหน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันต่างๆที่จะอำนวยความสะดวกทางการตลาด

3. ลักษณะความต้องการสินค้าเกษตร อุปสงค์สินค้าเกษตรมีความยืดหยุ่นน้อย มักมีข้อจำกัดในเรื่องลักษณะพันธุ์และคุณภาพมาตรฐานสินค้า ประกอบกับการบริโภคขึ้นอยู่กับรสนิยมและรายได้ของผู้บริโภค

จากสภาพปัญหาพื้นฐานของการตลาดสินค้าเกษตรดังกล่าว ส่งผลถึงปัญหาในการขายผลผลิตของเกษตรกร โดยจากการศึกษาปัญหาในการขายผลผลิตของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่า มีปัญหาหลายประการเรียงตามลำดับ ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.8 ปัญหาในการขายข้าวของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน)

1. ผลผลิตราคาตกต่ำและต้นทุนการผลิตสูง
2. ไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา ประกอบกับการที่เกษตรกรต้องรีบขายผลผลิต

⁵ สมคิด ทักษิณวิสุทธิ, หลักการตลาดสินค้าเกษตร (กรุงเทพฯ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543), หน้า 223-227.

ทันทีทำให้ผู้ซื้อเป็นผู้กำหนดราคา

3. ไม่มีพาหนะในการขนส่ง
4. มีผู้รับซื้อจำนวนน้อยและขาดช่องทางการตลาดในการขายผลผลิต
5. ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูง
6. ขาดปัจจัยการผลิต ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง
7. ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องทันเวลา ทำให้เกษตรกรเสียผลประโยชน์
8. ขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพทำให้ต้องรับขายข้าวเพื่อนำไปใช้หนี้
9. ระยะทางตลาดอยู่ห่างไกลจากแปลงเพาะปลูก
10. ไม่มีลานตากและสถานที่เก็บข้าวเปลือกจึงจำเป็นต้องรับขาย
11. โครงข่ายคมนาคมมีไม่เพียงพอและถนนมีสภาพไม่ดี การขนส่งจากแหล่งผลิต

มาตลาดไม่ทั่วถึงและในบางพื้นที่มีต้นทุนในการขนส่งสูง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.8 ปัญหาในการขายข้าวของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัญหาในการขายข้าวของเกษตรกร (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	รวมทั้งภาค		จังหวัดฉะเชิงเทรา		จังหวัดนครนายก		จังหวัดปราจีนบุรี		จังหวัดสระแก้ว	
	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวน ผู้ตอบ	ร้อยละ
n	108	100.00	26	24.0715	13.8923	13.8923	21.3044	21.3044	40.74	40.74
ผลผลิตราคาตกต่ำและต้นทุนในการผลิตสูง	50	46.3013		12.0411		10.1915		13.8911		10.19
มีผู้รับซื้อข้าวจำนวนน้อยและขาดช่องทางการตลาดในการขายผลผลิต	27	25.00	3	2.78	8	7.41	8	7.41	8	7.41
ไม่มีพานะในการขนส่ง	32	29.63	4	3.70	15	13.8910		9.26	3	2.78
ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูง	24	22.22	2	1.85	10	9.26		9.26	2	1.85
ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องทันเวลา	11	10.19	2	1.85	1	0.93	4	3.70	4	3.70
ระยะทางจากตลาดอยู่ไกลกับแปลงเพาะปลูก	7	6.48	3	2.78	3	2.78	1	0.93	0	0
โครงการช่วยเหลือไม่มีเพียงพอและถนนมีสภาพไม่ดี	1	0.93	1	0.93	0	0	0	0	0	0
ไม่มีอำนาจต่อรองราคา	46	42.59	4	3.70	7	6.48	10	9.26	25	23.15
มีปัญหานี้สินกับพ่อค้าจึงจำเป็นต้องขายข้าวให้กับพ่อค้า	2	1.85	0	0	1	0.93	1	0.93	0	0
อื่น ๆ โปรดระบุ...ไม่มีลานตากและสถานที่เก็บข้าวเปลือกจึงจำเป็นต้องรับขาย	6	5.56	2	1.85	1	0.93	3	2.78	0	0
...ขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพทำให้ต้องรับขายข้าวเพื่อนำไปใช้หนี้	8	7.41	0	0	1	0.93	6	5.56	1	0.93
...ขาดปัจจัยการผลิตไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง	14	12.96	0	0	0	0	4	3.70	10	9.26
...ไม่มีปัญหา	20	18.52	8.00	7.41	0	0	5	4.63	7	6.48

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัวเลขออกมากเกิน 100%

และผลรวมร้อยละทุกข้อในแต่ละจังหวัดไม่เท่ากับสัดส่วนรวมของผู้ตอบในแต่ละจังหวัด

5.1.7 การใช้บริการตลาดกลางข้าวและพืชไร่ของเกษตรกร

ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับการส่งเสริมจากจังหวัด และกรมการค้าภายใน มี 3 แห่ง คือ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก (ตลาดกลางสินอุดม ตั้งอยู่ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก) ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา (ตลาดกลางข้าวเปลือกสินัญญา ตั้งอยู่ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา) และตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี (ตลาดกลางกบินทร์มาติการเกษตร ตั้งอยู่ในอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี)

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 30.56 นำข้าวไปขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่โดยตรง นอกนั้นขายโดยผ่านพ่อค้าคนกลางก่อนเข้าสู่ตลาดกลาง และขายให้แหล่งรับซื้ออื่นๆ โดยให้เหตุผลในการเลือกขายข้าวให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่โดยตรง เรียงตามลำดับ ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.9 การทำการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ของเกษตรกร)

1. เป็นแหล่งตลาดในพื้นที่ที่สามารถขายผลผลิตได้ ตลาดกลางจะมีกลุ่มผู้ซื้อขายที่อยู่ในขอบเขตของตลาด ทำให้กลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในขอบเขตของตลาดในพื้นที่ใกล้เคียงนำข้าวมาขายให้กับตลาดกลาง ส่วนเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลเกินขอบเขตของตลาดกลางออกไปจะไม่นำข้าวมาขายให้กับตลาดกลางโดยตรง แต่มีการขายโดยผ่านพ่อค้าคนกลางก่อนเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่

2. ขายที่ตลาดกลางได้ราคาดีกว่าที่อื่น

3. ไปขายที่ตลาดกลางมีความสะดวกดี

4. อุปกรณ์การตลาดและราคาได้มาตรฐาน

5. ไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ซื้อ

6. เข้าโครงการรับจำนำข้าวเปลือก(งชเขียว)กับตลาดกลางโดยไม่ประสงค์จะไถ่ถอน เพราะขายได้ในราคาประกันที่สูงกว่าราคาตลาดทั่วไป โรงสีของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและตลาดกลางจังหวัดนครนายกเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวเปลือก ส่วนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีไม่มีโรงสีจึงไม่ได้เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวเปลือก

7. มีเกษตรกรจังหวัดสระแก้วให้เหตุผลเพิ่มเติมเนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีรับซื้อข้าวที่แปลงเพาะปลูกของเกษตรกรทำให้ได้รับความสะดวกดี

เกษตรกรร้อยละ 69.44 ไม่ได้ขายข้าวให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่โดยตรง ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ขายข้าวเปลือกโดยผ่านพ่อค้าคนกลางก่อนเข้าสู่ตลาดกลาง และขายให้แหล่งรับซื้ออื่นๆ โดยให้เหตุผลที่ไม่นำข้าวไปขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่โดยตรง เรียงตามลำดับ ดังนี้

1. ไม่รู้จักตลาดกลาง เนื่องจากพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่กว้างใหญ่มาก ครอบคลุม 4 จังหวัด ส่วนตลาดกลางข้าวและพืชไร่มีเพียง 3 แห่งเท่านั้น ทำให้มีพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากตลาดกลางออกไปซึ่งเกษตรกรในพื้นที่ไม่รู้จักกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่

2. ทำเลที่ตั้งตลาดกลางอยู่ห่างไกล

3. ปริมาณผลผลิตมีน้อยและทยอยขายจึงขายให้กับแหล่งรับซื้อใกล้บ้าน
4. ไม่มีพาหนะในการขนส่งและต้องเสียค่าขนส่งแพง
5. เป็นสมาชิกสหกรณ์จึงขายให้ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์
6. มีพ่อค้ามารับซื้อที่ลานนวดสะเดกกว่า
7. จำนำข้าวเปลือกให้ ธ.ก.ส.ในพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้กว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่
8. มีแหล่งขายอื่นใกล้กว่าตลาดกลาง
9. มีผู้ทำการค้าอยู่ก่อนแล้วไม่จำเป็นต้องผ่านตลาดกลาง
10. การคมนาคมไม่สะดวก
11. กู้เงินพ่อค้ามาจึงขายให้กับพ่อค้า
12. กลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ให้เหตุผลเพิ่มเติมเนื่องจากเป็นกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์ จึงทำการค้าในกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ซึ่งขายได้ราคาประกันสูงกว่าราคาข้าวทั่วไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.9 การทำการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ของเกษตรกร

เหตุผลในการเลือกขายข้าวให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	รวมทั้งหมด		จังหวัดฉะเชิงเทรา		จังหวัดนครนายก		จังหวัดปราจีนบุรี		จังหวัดสระแก้ว	
	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
เกษตรกรนำข้าวไปขายให้กับตลาดกลาง เนื่องจาก ... n = เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด	108	100.00	26	24.07	15	13.89	23	21.30	44	40.74
ขายในตลาดกลางได้ราคาดีกว่าที่อื่น	20	60.61	5	15.15	7	21.21	8	24.24	0	0
เป็นแหล่งตลาดในพื้นที่ที่สามารถขายผลผลิตได้	22	66.67	6	18.18	4	12.12	12	36.36	0	0
อุปกรณ์การตลาดและราคาได้มาตรฐาน	10	30.30	0	0	0	0	8	24.24	2	6.06
ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ซื้อ	9	27.27	0	0	1	3.03	5	15.15	3	9.09
ไปขายที่ตลาดกลางมีความสะดวก	16	48.48	5	15.15	4	12.12	7	21.21	0	0
อื่นๆ...เข้าโครงการรับจำนำ(ธงเขียว)โดยไม่ประสงค์จะได้ถอน เพราะขายได้ ในราคาประกันที่สูงกว่าราคาตลาดทั่วไป	5	15.15	2	6.06	3	9.09	0	0	0	0
...ตลาดกลางฯจังหวัดปราจีนบุรีมีข้าวที่แปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ทำให้ได้รับความสะดวก	3	9.09	0	0	0	0	0	0	3	9.09
เกษตรกรไม่ได้ไปขายข้าวให้กับตลาดกลาง เนื่องจาก ...	75	69.44	18	24.00	7	9.33	10	13.33	40	53.33
ไม่รู้ถึงตลาดกลาง	35	46.67	7	9.33	4	5.33	1	1.33	23	30.67
จำนวนข้าวเปลือกให้ ธ.ก.ส.ในพื้นที่ใกล้เคียงกว่าตลาดกลาง	11	14.67	7	9.33	0	0	4	5.33	0	0.00
ทำเลที่ตั้งตลาดกลางอยู่ไกล	30	40.00	9	12.00	3	4.00	6	8.00	12	16.00
การคมนาคมไม่สะดวก	3	4.00	2	2.67	0	0	1	1.33	0	0.00
ไม่มีพาหนะในการขนส่งและต้องเสียค่าขนส่งแพง	13	17.33	1	1.33	5	6.67	6	8.00	1	1.33
ปริมาณผลผลิตมีน้อยและทยอยขายให้กับแหล่งรับซื้อใกล้บ้าน	17	22.67	6	8.00	0	0	3	4.00	8	10.67
มีพ่อค้ามารับซื้อที่ลานนวดสะดวกกว่า	12	16.00	4	5.33	5	6.67	3	4.00	0	0.00
มีแหล่งขายอื่นใกล้กว่าตลาดกลาง	5	6.67	0	0	0	0	3	4.00	2	2.67
มีผู้ที่ทำการค้าอยู่ก่อนแล้วไม่จำเป็นต้องผ่านตลาดกลาง	4	5.33	3	4.00	0	0	1	1.33	0	0.00
ผู้เงินพ่อค้ามาใช้จึงขายให้กับพ่อค้า	2	2.67	0	0	1	1.33	1	1.33	0	0.00
เป็นสมาชิกสหกรณ์จึงขายให้ตลาดกลางฯ สหกรณ์ อื่นๆ...เนื่องจากเป็นกลุ่มทำนาเกษตรกรอินทรีย์จึงทำการค้าในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ได้ราคาประกันสูงกว่าราคาข้าวทั่วไป	12	16.00	1	1.33	2	2.67	1	1.33	8	10.67
	2	2.67	2	2.67	0	0	0	0.00	0	0.00

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547 .หมายเหตุ: เนื่องจากคำถามที่ตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

5.2 สภาพการตลาดระดับท้องถิ่น

จากการสำรวจตลาดข้าวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่า เกษตรกรมีการขายข้าวให้กับตลาดทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค⁶ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ขายข้าวให้กับกลุ่มผู้ซื้อประเภทโรงสีในพื้นที่มากที่สุด รองลงมาขายข้าวให้กับพ่อค้าในจังหวัด โดยกลุ่มโรงสีและพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นตลาดในระดับท้องถิ่น ยกเว้นโรงสีบางแห่งที่ทำการค้าในระดับภูมิภาคซึ่งมีการซื้อขายในจังหวัดและจังหวัดอื่นๆ นอกนั้นขายให้ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลซึ่งมีทั้งตลาดในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค

5.2.1 สภาพการตลาดของโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

1) การกระจายตัวและที่ตั้งของโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีสถานประกอบการโรงสีข้าวกระจายอยู่โดยทั่วไปในพื้นที่ โดยจากข้อมูลกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ พบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีจำนวนสถานประกอบการโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าว ตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว ในปี พ.ศ. 2546 จำนวน 81 แห่ง โดยจังหวัดฉะเชิงเทรามีโรงสีข้าวมากที่สุด จำนวน 42 แห่ง รองลงมากระจายตัวอยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 16 แห่ง อยู่ในจังหวัดนครนายก จำนวน 14 แห่ง และในจังหวัดสระแก้ว จำนวน 9 แห่ง (ดังตารางที่ 5.10 จำนวนและรายชื่อสถานประกอบการโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าวตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว พ.ศ. 2546 รายอำเภอ)

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของสถานประกอบการโรงสีข้าวตามขนาดและจำนวนของสถานประกอบการ โดยให้ค่าคะแนนตามขนาดและจำนวนโรงสีข้าวในแต่ละอำเภอและจังหวัด แล้วนำมาจัดลำดับและแปลผลเพื่อให้ง่ายต่อการจำแนก ดังนี้ อำเภออันดับที่หนึ่งเป็นอำเภอที่มีโรงสีข้าวขนาดใหญ่และมีจำนวนมาก มีค่าคะแนนอยู่ในช่วง 11-25 อำเภออันดับที่สองเป็นอำเภอที่มีขนาดโรงสีข้าวและจำนวนรองลงมากำหนดให้ค่าคะแนนอยู่ในช่วง 6-10 และอำเภออันดับที่สามกำหนดให้ค่าคะแนนอยู่ในช่วง 1-5 (ดังตารางที่ 5.11 การจัดลำดับอำเภอ ตามจำนวนและขนาดสถาน

⁶ ตลาดท้องถิ่น(Local Market) เป็นตลาดที่มีการซื้อขายกันในเบื้องต้นระหว่างเกษตรกรและพ่อค้าที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ตลาดมีขนาดค่อนข้างเล็กและการให้บริการมีไม่มาก ตลาดกลาง(Central Market)ซึ่งเป็นตลาดในระดับภูมิภาค มักตั้งอยู่ในชุมชนศูนย์กลางของแหล่งผลิต หรือเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ทำหน้าที่รับซื้อผลผลิตทั้งจากเกษตรกรโดยตรงและพ่อค้าในท้องถิ่นนั้น มีการให้บริการทางการตลาดเพิ่มขึ้น เช่น การเก็บรักษา การแปรรูปผลผลิต เป็นต้น (จอมขวัญ นาคฤทธิ์, “แนวทางการพัฒนาโครงข่ายและที่ตั้งตลาดผักและผลไม้ที่สอดคล้องกับพื้นที่ผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาค คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า24.)

ประกอบการโรงสีข้าว ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน และแผนที่ 5.4 การกระจายตัวของสถานประกอบการโรงสีข้าว (ตามการจัดลำดับจำนวนและขนาดสถานประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน) จากการศึกษการกระจายตัวของสถานประกอบการโรงสีข้าวตามขนาดและจำนวน พบว่า จังหวัดที่มีโรงสีข้าวขนาดใหญ่และมีจำนวนมากเรียงตามลำดับ ได้แก่

1. จังหวัดฉะเชิงเทรา มีโรงสีข้าวขนาดใหญ่และมีจำนวนมากที่สุด คือ มีโรงสีข้าวขนาดใหญ่ จำนวน 32 แห่ง และขนาดกลาง จำนวน 10 แห่ง โดยกระจายตัวอยู่ในอำเภออันดับหนึ่ง คือ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว, อำเภอเมือง และอำเภอบ้านโพธิ์มากที่สุด นอกนั้นกระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภออันดับสองและสาม ส่วนในอำเภอราชสาส์น อำเภอท่าตะเกียบ และกิ่งอำเภอคลองเขื่อนไม่มีโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าว ตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว

2. รองลงมาจังหวัดนครนายก มีโรงสีข้าวขนาดใหญ่ จำนวน 11 แห่ง และขนาดกลาง จำนวน 3 แห่ง โดยกระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภออันดับสอง คือ อำเภอองครักษ์ อำเภอเมืองและอำเภอบ้านนา ส่วนในอำเภอปากพลีซึ่งเป็นอำเภออันดับสามมีโรงสีข้าวขนาดกลางอยู่เพียงแห่งเดียว

3. จังหวัดปราจีนบุรีมีโรงสีข้าวขนาดใหญ่ จำนวน 6 แห่ง และขนาดกลาง จำนวน 10 แห่งโดยกระจายตัวอยู่ในอำเภออันดับสอง คือ อำเภอกบินทร์บุรีและอำเภอบ้านนาเดิมมากที่สุด นอกนั้นกระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภออันดับสาม ส่วนในอำเภอนาดีและอำเภอสรีมโหสถ ไม่มีโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าว ตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว

4. จังหวัดสระแก้ว มีโรงสีข้าวขนาดใหญ่ จำนวน 6 แห่งและขนาดกลาง จำนวน 3 แห่ง โดยกระจายตัวอยู่ในอำเภออันดับสอง คือ อำเภอเมืองสระแก้วมากที่สุด นอกนั้นกระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภออันดับสาม ส่วนในอำเภอคลองหาด, ตาพระยา, อรัญประเทศ, เขาฉกรรจ์ และกิ่งอำเภอโคกสูง ไม่มีโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าว ตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.10 จำนวนและรายชื่อสถานประกอบการโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าว
ตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว พ.ศ. 2546 รายอำเภอ

จังหวัด/อำเภอ	จำนวน โรงสี	กำลังการผลิต (ตัน/24ชม.)	สถานประกอบการ/ เขตตำบล
1.จังหวัดฉะเชิงเทรา	42		
เมืองฉะเชิงเทรา	11	85 120 50 25 180 80 15 15 150 150 90	1.บ.จ.ผลิตภัณฑ์เมล็ดพืช ถ.สุวินทวงศ์ ต.ศาลาแดง 2.โรงสีรุ่งเรืองธัญญกิจ ฉช จำกัด ต.เมืองเซต 3.หจก.โรงสีเที่ยงพิมล ถ.มหาจักรพรรดิ ต.หน้าเมือง 4.บ.ตั้งธัญญะการ จำกัด ต.เมืองเซต 5.โรงสีไฟัฒญรัตน์ ถ.ฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี ต.คลองนา 6.บ.สหทุนไทย ถ.สายยี่สิบสาม ต.บางตีนเป็ด 7.ภูผามณเฑียรทอง ต.ท่าไข่ 8.บ.โรงสีข้าววิวัฒน์ จำกัด ต.ท่าไข่ 9.บ.ลำสันต์พานิช จำกัด ถ.เกษมราษฎร์พัฒนา ต.บางพระ 10.โรงสียงไพบุลย์ ต.บางขวัญ 11.บ.อุดมสุขพืชผล จำกัด ต.บางไผ่
บางคล้า	2	90 20	1.บ.โรงสีนาทองพืชผล จำกัด ถ.ฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี ต.เสม็ด 2.โรงสีสหศรีทองคำ ต.หัวไทร
บางน้ำเปรี้ยว	12	200 500 85 160 120 200 60 150 85 150 40 200 16 240 360 684.9	1.บ.วิวัฒนาพืชผล จำกัด(บ.วิจณสุรัตน์ จำกัด) ต.โพรงอากาศ 2.โรงสีแก่งการพาณิชย์ ถ.บางน้ำเปรี้ยวคลอง16 ต.คลองเกาะกา 3.บ.จ.คลองเจ้ากสิกรรม ต.ศาลาแดง 4.บ.โรงสีเตี้ยหลีฮง จำกัด ต.โพรงอากาศ 5.บ.โรงสีเตี้ยไฉง จำกัด ต.บางขนาก 6.หจก.โรงสีมงคลธัญญกิจ ถ.สุวินทวงศ์ ต.ศาลาแดง 7.ศิริบุญโญ ต.ดอนฉิมพลี 8.สินบุญโญ ต.บางขนาก (โรงสีของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา) 9.ชุมแสงไทยพาณิชย์ จำกัด ต.ศาลาแดง 10.หจก.สุนิรันดรพืชผล ต.ศาลาแดง 11.หจก.กิจเจริญบางน้ำเปรี้ยว ต.ศาลาแดง 12.บ.ยี่สิบไพบุลย์ จำกัด ต.สิงโตทอง
บางปะกง	4	16 240 360 684.9	1.บ.กสิกรปากตะคลอง จำกัด ต.บางวัว 2.บ.ขุนฮั่วเซ่งไร้ซ์ จำกัด ต.บางสมัคร (ตัวแทนเกษตรรุ่งเรือง) 3.บ.ขุนฮั่วเซ่งไร้ซ์ จำกัด ต.บางสมัคร (ตัวแทนเกษตรรุ่งเรือง) 4.บ.ขุนฮั่วเซ่งไร้ซ์ จำกัด ต.บางสมัคร (ตัวแทนเกษตรรุ่งเรือง)

ตารางที่ 5.10 (ต่อ) จำนวนและรายชื่อสถานประกอบการโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบ
การค้าข้าว ตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว พ.ศ. 2546 รายอำเภอ

จังหวัด/อำเภอ	จำนวน โรงสี	กำลังการผลิต (ตัน/24ชม.)	สถานประกอบการ/ เขตตำบล
บ้านโพธิ์	8	100 20 18 100 12 40 24 12	1.บ.โรงสีเจริญทรัพย์ จำกัด ต.เทพราช 2.โรงสีเจริญทรัพย์ ต.เกาะไร่ 3.โรงสีนายวิชาญเจริญสุข ต.หนองตึนบก 4.บ.บ้านโพธิ์กสิกรรม จำกัด ต.เทพราช 5.เจ้าเจริญธัญญาสอง ต.แหลมประดู่ 6.บ.ประจักษ์ธัญญาผล จำกัด ต.เทพราช 7.บ.รวงทองธัญญาการ จำกัด ถ.สุขประยูร ต.หนองตึนบก 8.ไทยพัฒนา ต.เทพราช
พนมสารคาม	3	70 3,900 60	1.บ.พนมรุ่งเรือง จำกัด ต.หนองยาว 2.บ.ขุนฮั่วเซ่งไรซ์ จำกัด ต.เขาหินซ้อน (ตัวแทนเกษตรรุ่งเรือง) 3.ส.ผลรุ่งเรือง ถ.กบินทร์-ฉะเชิงเทรา ต.เขาหินซ้อน
สนามชัยเขต	1	12	1.โรงสีพูลศรีวัฒนา ต.คูยายหมี่
แปลงยาว	1	16	1.โรงสีข้าวชัยเสรี ต.วังเย็น
หมายเหตุ ¹			¹ อ.ราชสาส์น,ท่าตะเกียบ และกิ่งอ.คลองเขื่อน ไม่มีโรงสี
2. จังหวัดนครนายก	14		
เมืองนครนายก	4	150 70 150 24	1.บ.สหชัยวิสาหกิจ จำกัด ต.พรหมณี (ค้าข้าวส่งออก) 2.โรงสีท่าช้างพาณิชย์ ถ.รังสิต-นครนายก ต.ท่าช้าง 3.โรงสีไผ่ยิงเจริญ ถ.รังสิต-นครนายก ต.พรหมณี 4.โรงสีไพศรินาวา ต.ศรีนาวา
ปากพลี	1	20	1.โรงสีไพบูลย์ศิริ ต.หนองแสง
บ้านนา	3	70 23 70	1.โรงสีไพภิรมย์(บ้านพริก) ถ.สุวรรณศร ต.บ้านพริก 2.โรงสีข้าวคงคา ต.บ้านพริก 3.โรงสีเข็งชวัลย์ ถ.สุวรรณศร ต.ป่าชะ
องครักษ์	6	300 120 120 350 18 8	1.บ.บุญทวีทรัพย์(ก้านขนชา) จำกัด ต.พระอาจารย์ 2.โรงสีตี้ฮั่วเซียง ต.พระอาจารย์ 3.บ.คลอง 16(1999) จำกัด ต.พระอาจารย์ 4.โรงสีสินอุดม ต.พระอาจารย์ (ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก) 5.โรงสีอุดมโชคชัย ต.องครักษ์ 6.โรงสีไทยผดุง ต.ทรายมูล

ตารางที่ 5.10 (ต่อ) จำนวนและรายชื่อสถานประกอบการโรงสีข้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการค้าข้าว
ตาม พ.ร.บ.การค้าข้าว พ.ศ. 2546 รายอำเภอ

จังหวัด/อำเภอ	จำนวน โรงสี	กำลังการผลิต (ตัน/24ชม.)	สถานประกอบการ/ เขตตำบล
3. จังหวัดปราจีนบุรี	16		
เมืองปราจีนบุรี	3	12 20 10	1.โรงสีจันทราพร ต.เนินหอม 2.บุญสงพานิช ต.ไม้เค็ด 3.โรงสีนายเที่ยง ต.โนนหอม
กบินทร์บุรี	4	80 24 40	1.ข้าวหนึ่งบ่อทอง ต.เมืองเก่า(ยกเลิกกิจการ) 2.เพียรประเสริฐ ต.เมืองเก่า 3.พัฒนสยามโชคชัย ต.ลาดตระเคียน
บ้านสร้าง	2	ขนาดกลาง 80	4.นายเอี้ยง ลั่นวงษา ต.เมืองเก่า 1.หจก.โรงสีสุนทรวิญญูกิจ ต.บ้านสร้าง
ประจันตคาม	5	150 24 20 20 15	2.สถิตกุลวิญญูกิจ ถ.สุวินทวงศ์ ต.บางแตน 1.โรงสีข้าวสหกรณ์การเกษตรประจันตคาม จำกัด ต.คำโตนด 2.บริบูรณ์รัตน์ ต.ประจันตคาม 3.ง่วนหมง ต.ประจันตคาม 4.ไพโรจน์พานิชย์ ต.ดงบัง
ศรีมหาโพธิ์	2	10 20 16	5.โรงสีทองอนันต์ ต.ประจันตคาม 1.ยี่เส็งหลง ต.ศรีมหาโพธิ์ 2.โรงสีชาญยุทธ ต.บ้านทาม
หมายเหตุ ²			² อ. นาดี และ อ.ศรีมโหสถ ไม่มีโรงสี
4. จังหวัดสระแก้ว	9		
เมืองสระแก้ว	5	140 80 68 12 12	1.พีชกสิกรรม ต.สระแก้ว 2.หจก.โรงสีรวมทุน ต.สระแก้ว 3.โรงสีเม่งฮวด ต.สระแก้ว 4.ไทยสง่าพานิชย์ ต.สระแก้ว 5.โรงสีทองสมุทร ต.ท่าแยก
วังน้ำเย็น	1	20	1.โรงสีโชคไพศาล ต.วังน้ำเย็น
วัฒนานคร	2	50 24	1.หจก.ง่วนทองเส็ง ต.วัฒนานคร 2.สหกรณ์นิคมคลองทรายคลองคันโท จำกัด ต.หนองตะเคียนบอน
กิ่งอ.วังสมบูรณ์	1	24	1.ชุมนุมสหกรณ์จังหวัดสระแก้ว จำกัด ต.วังใหม่
หมายเหตุ ³			³ อ.คลองหาด,ตาพระยา,อรัญประเทศ,เขาฉกรรจ์ และกิ่งอ.โคกสูงไม่มีโรงสี

ที่มา : กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

ตารางที่ 5.11 การจัดลำดับอำเภอ ตามจำนวนและขนาดสถานประกอบการโรงสีข้าว
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

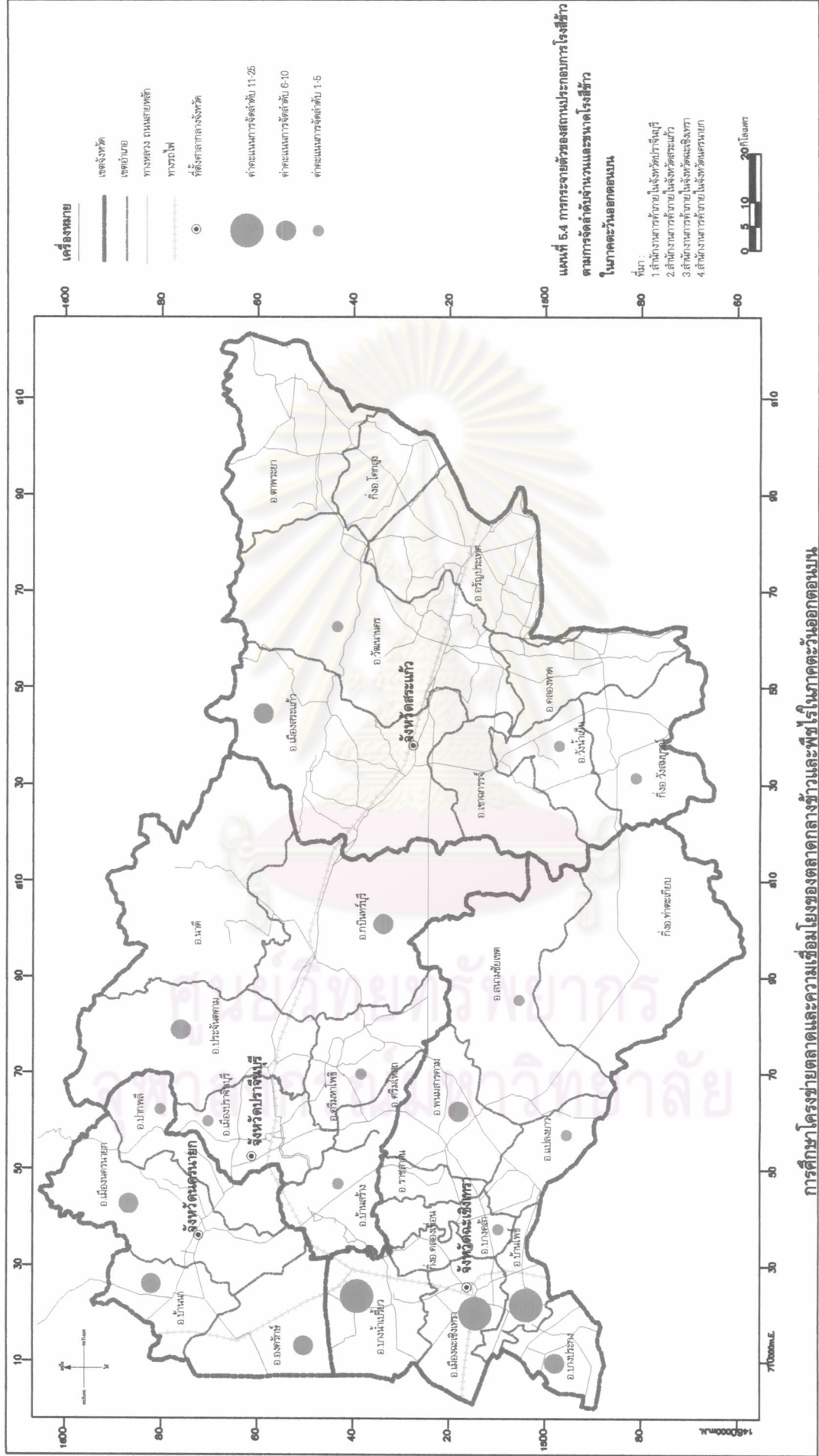
จังหวัด/อำเภอ	จำนวนโรงสี	โรงสีขนาดใหญ่ weight = 2	โรงสีขนาดกลาง weight = 1	ค่าคะแนน รวม	อันดับ อำเภอ
1. จังหวัดฉะเชิงเทรา¹	42	32	10	74	
เมืองฉะเชิงเทรา	11	9	2	20	1
บางคล้า	2	1	1	3	3
บางน้ำเปรี้ยว	12	12	0	24	1
บางปะกง	4	3	1	7	2
บ้านโพธิ์	8	4	4	12	1
พนมสารคาม	3	3	0	6	2
สนามชัยเขต	1	0	1	1	3
แปลงยาว	1	0	1	1	3
2. จังหวัดนครนายก	14	11	3	25	
เมืองนครนายก	4	4	0	8	2
ปากพลี	1	0	1	1	3
บ้านนา	3	3	0	6	2
องครักษ์	6	4	2	10	2
3. จังหวัดปราจีนบุรี²	16	6	10	22	
เมืองปราจีนบุรี	3	0	3	3	3
กบินทร์บุรี	4	3	1	7	2
บ้านสร้าง	2	2	0	4	3
ประจันตคาม	5	1	4	6	2
ศรีมหาโพธิ์	2	0	2	2	3
4. จังหวัดสระแก้ว³	9	6	3	15	
เมืองสระแก้ว	5	3	2	8	2
วังน้ำเย็น	1	0	1	1	3
วัฒนานคร	2	2	0	4	3
กิ่งอ.วังสมบูรณ์	1	1	0	2	3

ที่มา : กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

หมายเหตุ : *1 อ.ราชสาส์น, ท่าตะเกียบ และกิ่งอ.คลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่มีโรงสี

*2 อ. นาดี และ อ.ศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ไม่มีโรงสี

*3 อ.คลองหาด, ตาพระยา, อรัญประเทศ, เขาฉกรรจ์ และกิ่งอ.โคกสูง จังหวัดสระแก้ว
ไม่มีโรงสี

การศึกษาคู่มือการขยายตลาดและความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

2) การดำเนินธุรกิจของสถานประกอบการโรงสีข้าว

การดำเนินธุรกิจของโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มี 2 ประเภท คือ โรงสีข้าวขนาดกลางในชุมชน ให้บริการสีข้าวในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการสีเพื่อบริโภคโดยทั่วไปและให้บริการในชุมชนตลอดปี และอีกประเภทเป็นโรงสีเพื่อธุรกิจทางการค้า มีการรับซื้อผลผลิตเพื่อนำมาแปรรูปและส่งจำหน่ายต่อไป ซึ่งเป็นประเภทโรงสีข้าวที่ทำการศึกษานี้

จากการศึกษาถึงช่วงเวลาในการดำเนินธุรกิจ พบว่า สถานประกอบการโรงสีข้าวส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 มีการทำการซื้อขายข้าวและแปรรูปผลผลิตตลอดทั้งปี และมีเพียงร้อยละ 20 ที่ทำการซื้อขายข้าวและแปรรูปผลผลิตในช่วงฤดูที่ผลผลิตออกสู่ตลาด (ดังตารางที่ 5.12 ช่วงเวลาที่ทำการซื้อขายข้าวในรอบปีของโรงสีข้าว)

ตารางที่ 5.12 ช่วงเวลาที่ทำการซื้อขายข้าวและแปรรูปผลผลิตในรอบปีของโรงสีข้าว

ช่วงเวลาทำการซื้อขายข้าวและแปรรูปผลผลิต (n = 20)	จำนวน (แห่ง)	ร้อยละ
ช่วงฤดูที่ผลผลิตออกสู่ตลาด	4	20.00
ตลอดทั้งปี	16	80.00

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

รูปแบบการซื้อขายข้าวของโรงสีข้าวและวิธีการขนส่งข้าวมายังโรงสี ส่วนใหญ่เกษตรกรเป็นผู้นำข้าวมาขายที่โรงสี ซึ่งเป็นโรงสีที่อยู่ไม่ไกลจากพื้นที่เพาะปลูกและมักเป็นคนคุ้นเคยรู้จักกันดี ในบางพื้นที่มีตัวแทนโรงสีข้าวไปรับซื้อที่ลานนวดหรือแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร บางพื้นที่มีตัวแทนของโรงสีไปตั้งแหล่งรับซื้อโดยมีลานตากและอุปกรณ์การตลาดที่อำนวยความสะดวกอยู่ใกล้แหล่งเพาะปลูก และบางแห่งมีการซื้อขายโดยผ่านพ่อค้าก่อนเข้าสู่โรงสี (ดังตารางที่ 5.13 วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาโรงสีหรือแหล่งรับซื้อ)

ตารางที่ 5.13 วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาโรงสีหรือแหล่งรับซื้อ

วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาโรงสี (n = 19)	จำนวน (แห่ง)	ร้อยละ
ผู้ขายบรรทุกมาเอง	17	89.47
โรงสีมีรถไปรับซื้อที่แปลงเพาะปลูก/ลานนวดของเกษตรกร	9	47.37
ภายในจังหวัดผู้ขายขนส่งมาโรงสีส่วนต่างจังหวัดโรงสีไปรับซื้อจากแหล่งขาย	6	31.58
ภายในจังหวัดผู้ขายขนส่งมาโรงสีส่วนต่างจังหวัดพ่อค้าไปรับซื้อจากแหล่งขาย	5	26.32
เกษตรกรขนข้าวมาขายที่แหล่งรับซื้อ(ลานตาก)ของโรงสี	4	21.05
เกษตรกรขนข้าวมาขายที่แหล่งรับซื้อ(ลานตาก)ของพ่อค้าก่อนเข้าสู่โรงสี	4	21.05

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

หมายเหตุ: เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

3) วิธีการตลาดข้าวของโรงสีข้าว

(1) แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่โรงสีข้าว

จากการศึกษา พบว่า ข้าวเปลือกที่เข้าสู่โรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะมาจากพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว ยังมาจากพื้นที่ภาคอื่น ๆ คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการจำหน่ายโดยผ่านกลุ่มผู้ขาย 6 ประเภท ได้แก่ (ดังตารางที่ 5.14 แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่โรงสีข้าว จำแนกตามประเภทผู้ขาย ในรอบปี 2545/2546 และตารางที่ 5.15 การจัดลำดับกลุ่มผู้ขาย ตามปริมาณการรับซื้อข้าวของโรงสีข้าว และจำนวนโรงสีที่รับซื้อข้าวจากผู้ขายในแต่ละประเภท)

1.เกษตรกรในจังหวัด โรงสีข้าวส่วนใหญ่ร้อยละ 95 รับซื้อข้าวมาจากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัด และมีปริมาณการรับซื้ออยู่ในอันดับที่ 1 หมายถึง โรงสีข้าวมีการรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเดียวกันในปริมาณมากกว่ากลุ่มผู้ขายประเภทอื่น ๆ โดยส่วนมากเกษตรกรจะเป็นผู้ขนส่งผลผลิตมาขายให้กับโรงสีซึ่งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่เพาะปลูกและมักเป็นคนคุ้นเคยรู้จักกันดี

2.พ่อค้าจากจังหวัดอื่น โรงสีข้าวร้อยละ 45 รับซื้อข้าวมาจากพ่อค้าในจังหวัดอื่น และมีปริมาณการรับซื้อจัดอยู่ในอันดับที่ 2 โดยพ่อค้านำข้าวเปลือกมาจากพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครนายกและจังหวัดปราจีนบุรี ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดพิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ และเชียงราย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี ศรีสะเกษ มหาสารคาม สุรินทร์ บุรีรัมย์ ยโสธร นครราชสีมา และจังหวัดสกลนคร และในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร อุทัยธานี อัญญา ปทุมธานีและจังหวัดสุพรรณบุรี โดยส่วนมากโรงสีและพ่อค้าจะเป็นผู้ติดต่อซื้อขายกันมานานและมักเป็นคนคุ้นเคยรู้จักกันดี ส่วนมากโรงสีข้าวจะโทรถามปริมาณและราคาข้าวเปลือกล่วงหน้าแล้วให้พ่อค้าเป็นผู้ขนส่งมาให้ที่โรงสีซึ่งมีการขนส่งเป็นปริมาณมากในแต่ละเที่ยว หรือพ่อค้าเป็นฝ่ายติดต่อไปที่โรงสีมีการตกลงเรื่องราคาและปริมาณก่อนทำการขนส่งมาที่โรงสี ส่วนรูปแบบการขนส่งผลผลิตมีทั้งประเภทที่โรงสีไปรับผลผลิตเองและที่พ่อค้าเป็นผู้ขนส่งมาที่โรงสี

จากการสอบถามถึงสาเหตุที่โรงสีต้องรับซื้อข้าวมาจากพื้นที่อื่น เนื่องจากคุณภาพและปริมาณผลผลิตข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีโรงสีขนาดใหญ่และมีจำนวนมากนั้นจะมีการรับซื้อข้าวมาจากภาคอื่น ๆ เช่น ในจังหวัดฉะเชิงเทราและนครนายกเกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาปรัง ซึ่งพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมในพื้นที่เป็นข้าวชนิดไม่ไวต่อแสงจึงใช้ระยะเวลาในการปลูกสั้นประมาณ 120 วันเท่านั้น โดยมีคุณสมบัติของข้าว คือ คุณภาพไม่ดี เมล็ดสั้น เมื่อหุงแล้วแข็งกินไม่อร่อย ไม่นิยมบริโภค เหมาะสำหรับทำข้าวโอชหรือแปรรูปเป็นอาหารอย่างอื่น ผลผลิตในพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกส่งไปจำหน่ายให้กับโรงสีในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ พ่อค้าในท้องถิ่น ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ และพ่อค้าที่มาจากจังหวัดใกล้เคียง ซึ่ง

ปริมาณข้าวมีไม่เพียงพอสำหรับการนำเข้าโรงสีขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้โรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องทำการรับซื้อข้าวมาจากพื้นที่อื่นซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้าวนาปีที่คนนิยมบริโภค และทำการค้าจะได้ราคาดีกว่าข้าวในพื้นที่ซึ่งเป็นข้าวนาปรัง

3. พ่อค้าในจังหวัด โรงสีข้าวร้อยละ 45 รับซื้อข้าวมาจากพ่อค้าในท้องถิ่น และมีปริมาณการรับซื้อจัดอยู่ในอันดับที่ 3 โดยพ่อค้าจะมาจากพื้นที่ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยวและอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองปราจีนบุรี อำเภอศรีมหาโพธิ์ และอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอเมืองสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร อำเภออรัญประเทศ และอำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว โดยส่วนมากพ่อค้าจะเข้าไปรับซื้อข้าวเปลือกถึงลานนวดหรือแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร และบางพื้นที่พ่อค้าจะไปตั้งแหล่งรับซื้อโดยมีลานตากและอุปกรณ์การตลาดที่อำนวยความสะดวกอยู่ใกล้แหล่งเพาะปลูก

4. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ โรงสีข้าวร้อยละ 25 รับซื้อข้าวมาจากตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ และมีปริมาณการรับซื้อจัดอยู่ในอันดับที่ 4 รองจากกลุ่มผู้ขายในข้างต้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีตลาดกลางฯ ของสหกรณ์กระจายอยู่ในพื้นที่ทั้งหมด 27 แห่ง แต่ที่ดำเนินธุรกิจรวมและซื้อขายข้าวเปลือกมีเพียง 19 แห่ง ตลาดกลางฯ สหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่มีโรงสีข้าว มีเพียง 2 แห่งเท่านั้นที่มีโรงสีข้าว คือ สหกรณ์การเกษตรโคกปีบ จำกัด (โรงสีไม่ได้ดำเนินการสีข้าวเนื่องจากปริมาณข้าวมีน้อยไม่คุ้มทุนในการดำเนินการ) และสหกรณ์ประจัน-ตคาม จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี ข้าวเปลือกที่ซื้อขายและเก็บรวบรวมในตลาดกลางฯ ของสหกรณ์ส่วนใหญ่ถูกจำหน่ายให้กับโรงสีในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน

5. เกษตรกรจากจังหวัดอื่น โรงสีข้าวร้อยละ 15 รับซื้อข้าวบางส่วนจากเกษตรกรที่อยู่ในต่างจังหวัดและมีปริมาณการรับซื้อจัดอยู่ในอันดับที่ 5 รองจากกลุ่มผู้ขายในข้างต้น โดยมีเกษตรกรในเขตมิถุนบุรี และหนองจอก กรุงเทพฯ บรรทุกข้าวเปลือกมาขายให้กับโรงสีขนาดใหญ่ในจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งมีการบรรทุกในปริมาณมากต่อเนื่อง ส่วนในจังหวัดนครนายกมีโรงสีขนาดใหญ่และเป็นโรงสีเพื่อการค้าข้าวส่งออกต่างประเทศซึ่งรับซื้อข้าวเปลือกมาจากเกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เกษตรกรในจังหวัดสระบุรี และจังหวัดปทุมธานี รูปแบบการขนส่งมีทั้งกรณีมีตัวแทนโรงสีข้าวไปรับซื้อข้าวจากเกษตรกรและที่เกษตรกรขนส่งมาโรงสีโดยขนส่งในปริมาณมากต่อเนื่อง

6. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ มีโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 10 ที่รับซื้อข้าวมาจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่และมีปริมาณการรับซื้อจัดอยู่ในอันดับที่น้อยที่สุด โดยมีตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีในพื้นที่อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

(2) แหล่งกระจายข้าวออกจากโรงสีข้าว

จากการศึกษา พบว่า ปริมาณข้าวเปลือกที่กระจายออกจากโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะกระจายให้กับพ่อค้าขายส่งในพื้นที่ เพื่อจำหน่ายให้กับพ่อค้ารายย่อยและผู้บริโภคในภาคแล้ว ยังกระจายออกสู่พื้นที่นอกภาคและส่งออกต่างประเทศ โดยผ่านกลุ่มผู้รับซื้อ 7 ประเภท ได้แก่ (ดังตารางที่ 5.16 แหล่งกระจายข้าวออกจากโรงสีข้าว จำแนกตามประเภทผู้ซื้อ ในรอบปี 2545/2546 และ ตารางที่ 5.17 การจัดลำดับกลุ่มผู้ซื้อตามปริมาณการขายข้าวของโรงสีข้าว และจำนวนโรงสีข้าวที่ขายข้าวให้กับผู้ซื้อในแต่ละประเภท ในรอบปี 2545/2546)

1. พ่อค้าในจังหวัด โรงสีข้าวส่วนใหญ่ร้อยละ 55 ขายข้าวสารให้กับพ่อค้าในจังหวัด และมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 1 หมายถึง โรงสีข้าวมีการขายข้าวให้กับกลุ่มพ่อค้าในจังหวัดในปริมาณมากที่สุด โดยจะกระจายให้กับพ่อค้าขายส่งในพื้นที่ เพื่อจำหน่ายให้กับพ่อค้ารายย่อยและผู้บริโภคต่อไป ยกเว้นโรงสีข้าวในจังหวัดจะเชิงเทราไม่มีการกระจายให้กับพ่อค้าในจังหวัด ข้าวจะถูกกระจายออกไปยังกลุ่มผู้ส่งออกและกระจายให้กับพ่อค้ารับซื้อมาจากจังหวัดชลบุรี, ระยอง และ อุทัยธานี สำหรับคนในพื้นที่จังหวัดจะเชิงเทราไม่ได้บริโภคข้าวจากจังหวัดตนเอง เนื่องจากคุณภาพข้าวในจังหวัดโดยส่วนใหญ่จะเป็นข้าวนาปรังซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะของข้าวนาปรัง คือ เมล็ดสั้น เมื่อบึ่งแล้วแข็งกินไม่อร่อย ไม่นิยมบริโภค เหมาะสำหรับทำข้าวโอชาก็หรือแปรรูปเป็นอาหารอย่างอื่นประชาชนส่วนใหญ่จะบริโภคข้าวมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคเหนือ

3. พ่อค้าจากจังหวัดอื่น โรงสีข้าวร้อยละ 50 ขายข้าวสารให้กับพ่อค้าที่มาจากต่างจังหวัด และมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 2 รองจากกลุ่มพ่อค้าในจังหวัด โดยมีการกระจายให้กับพ่อค้าขายส่งในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ พ่อค้ามาจากจังหวัดจะเชิงเทรา นครนายก และ ปราจีนบุรี ไม่มีพ่อค้าในจังหวัดสระแก้วไปรับซื้อข้าวจากจังหวัดอื่น เนื่องจากจังหวัดสระแก้วมีการทำนาปีซึ่งเป็นข้าวที่คนนิยมบริโภคอยู่แล้ว นอกจากนี้ข้าวสารจากโรงสีข้าวยังกระจายออกสู่จังหวัดในภาคอื่นๆ ได้แก่ กรุงเทพฯ ปทุมธานี สระบุรี ชลบุรี จันทบุรี ตราด ระยอง อุทัยธานี นครราชสีมา ร้อยเอ็ด และภูเก็ต

3. โรงสีข้าว โรงสีข้าวร้อยละ 25 มีการขายข้าวเปลือกให้กับกลุ่มโรงสีข้าวด้วยกัน และมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 3 รองจากกลุ่มพ่อค้า จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า มีโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนอกจากทำการสีข้าวเพื่อการค้าแล้ว ยังให้บริการรับจ้างขนส่งข้าวไปจำหน่ายและทำการซื้อขายข้าวเปลือก โดยโรงสีในจังหวัดปราจีนบุรีขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีในอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดจะเชิงเทรา และอำเภอหนองจอก กรุงเทพฯ

4. ผู้ส่งออกในจังหวัดอื่น โรงสีข้าวร้อยละ 20 ขายข้าวสารให้กับผู้ส่งออกในต่างจังหวัดและมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 4 รองจากกลุ่มที่กล่าวมา จากการศึกษายังพบว่า

มีโรงสีข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ทำการค้าเพื่อการส่งออกโดยจำหน่ายข้าวสารให้กับผู้ส่งออกในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และกรุงเทพฯ เช่น บริษัทนครหลวงค้าข้าวและบริษัทส่งออกอื่นๆ เป็นต้น นอกจากนี้โรงสีข้าวในจังหวัดนครนายกทำการค้าเพื่อการส่งออกโดยจำหน่ายข้าวสารให้กับผู้ส่งออกในจังหวัดฉะเชิงเทรา สระบุรี ปทุมธานี และกรุงเทพฯ

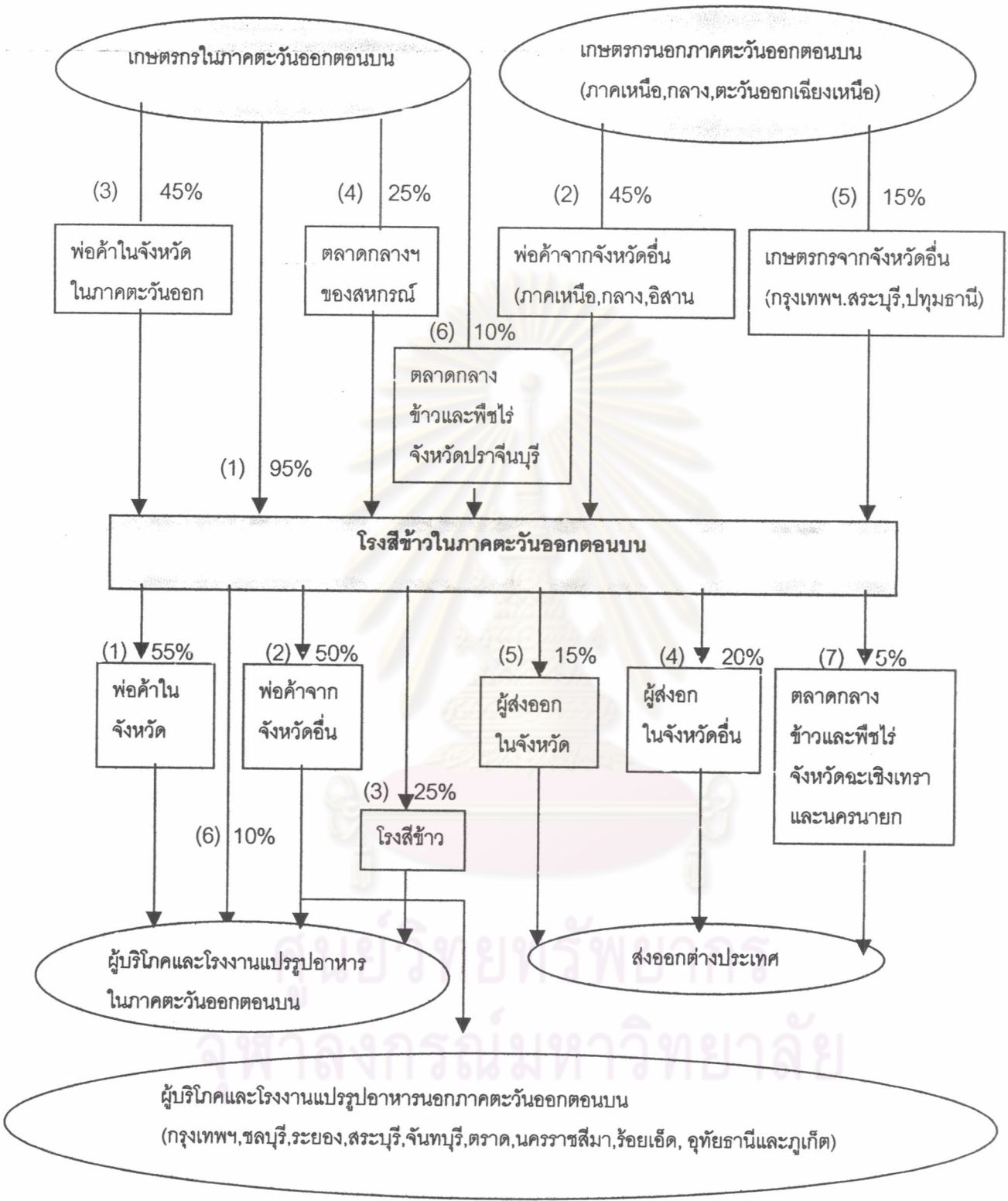
5. ผู้ส่งออกในจังหวัด โรงสีข้าวร้อยละ 15 ขายข้าวสารให้กับผู้ส่งออกที่อยู่ในจังหวัดเดียวกันและมีปริมาณการขายอยู่ในอันดับที่ 5 รองจากกลุ่มอื่นในข้างต้น จากการศึกษายังพบว่า มีโรงสีข้าวในจังหวัดฉะเชิงเทราทำการค้าเพื่อการส่งออกโดยจำหน่ายข้าวสารให้กับผู้ส่งออกที่อยู่ในอำเภอบางปะกงและอำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

6. ผู้บริโภค โรงสีข้าวร้อยละ 10 ขายข้าวสารให้กับผู้บริโภคโดยตรง และมีปริมาณการขายน้อยรองจากกลุ่มตลาดกลางข้าวและพืชไร่ โดยโรงสีในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวนาปีพันธุ์พื้นเมือง เช่น หอมมะลิ, เหลืองประทิว และขาวตาแห้ง เมื่อโรงสีทำการแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วข้าวสารบางส่วนจะถูกส่งจำหน่ายให้กับผู้บริโภคที่อยู่ในพื้นที่โดยตรง

7. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ โรงสีข้าวร้อยละ 5 มีการขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่และมีปริมาณการขายน้อยที่สุดในกลุ่มผู้ซื้อประเภทอื่น ๆ ข้างต้น จากการศึกษายังพบว่า มีโรงสีข้าวในภาคตะวันออกตอนบนนอกจากทำการสีข้าวเพื่อการค้าแล้วยังทำการซื้อขายข้าวเปลือก โดยโรงสีในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรารับซื้อข้าวเปลือกหอมมะลิมาจากจังหวัดพิจิตร นครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงราย แล้วทำการขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา

จะเห็นได้ว่า ข้าวเปลือกที่เข้าสู่โรงสีข้าวในภาคตะวันออกตอนบน มีการรับมาจากพื้นที่ภาคอื่นด้วย ในขณะที่เดียวกันข้าวเปลือกที่กระจายออกจากโรงสีก็มีการกระจายออกสู่พื้นที่นอกภาคและส่งออกต่างประเทศด้วย ซึ่งสามารถเขียนเป็นวิธีการตลาดข้าวของโรงสีข้าว ได้ดังนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 5.2 วิธีการตลาดข้าวของโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

หมายเหตุ : 1. ตัวเลขใน () หมายถึง การจัดลำดับของปริมาณข้าวที่ซื้อขาย

2. จำนวน % หมายถึง สัดส่วนของโรงสีข้าวที่รับซื้อขายข้าวจากผู้ซื้อขายในแต่ละประเภท

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

ตารางที่ 5.14 แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่โรงสีข้าว จำแนกตามประเภทผู้ขาย ในรอบปี 2545/2546

ประเภทผู้ขายและเขตพื้นที่						
เขตจังหวัด	เกษตรกรในจังหวัด	เกษตรกรในจังหวัดอื่น	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้าในจังหวัดอื่น ¹	ตลาดกลาง	ตลาดกลางผลิตและเกษตร ประจำตำบลของสหกรณ์
จังหวัดฉะเชิงเทรา	ทุกอำเภอในจังหวัด ฉะเชิงเทรา ยกเว้น ² อ.ราชสาส์น, ท่าตะเกียบ และ สนามชัยเขต	อ. มีนบุรี และหนองจอก กรุงเทพฯ	อ.เมืองฉะเชิงเทรา และ อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา	ภาคเหนือ จ. พิจิตร, พิษณุโลก, นครสวรรค์ และเชียงราย ภาคตะวันออกเฉียง และปราจีนบุรี ภาคอีสาน จ.ขอนแก่น, กาฬสินธุ์, ร้อยเอ็ด, อุบลราชธานี, ศรีสะเกษ, มหาสารคาม และสุรินทร์	-	โรงสีที่ซื้อข้าวเปลือกจาก สกก. บางน้ำเปรี้ยว และ สกก. แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา, และรับข้าวหอมมะลิจากสกก. ในภาคอีสาน (ไม่ระบุจังหวัด)
จังหวัดนครนายก	ทุกอำเภอ ในจังหวัดนครนายก	อ.เมืองและบ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี, จ.สระบุรี และ จ.ปทุมธานี	ทุกอำเภอ ในจังหวัดนครนายก	จากทำข้าว จ. นครราชสีมา, ทำข้าวจ. นครสวรรค์, จ.กำแพงเพชร, อุทัยธานี, อยุธยา และปทุมธานี	-	-
จังหวัดปราจีนบุรี	ทุกอำเภอในจังหวัด ปราจีนบุรี ยกเว้น อ.นาดี	-	อ.เมือง, ศรีมหาโพธิ์, กบินทร์บุรี และส่วนน้อยจาก อ.อื่นๆ ในจังหวัดเดียวกัน	จ.สุพรรณบุรี, สุรินทร์, บุรีรัมย์, ยโสธร และนครราชสีมา	ตลาดกลาง ข้าวและพืชไร่ จังหวัดปราจีนบุรี ³	สกก. ประจันตคาม จำกัด และ สกก. ศรีมหาโพธิ์ จำกัด

ตารางที่ 5.14 (ต่อ) แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่โรงสี จำแนกตามประเภทผู้ขาย ในรอบปี 2545/2546

เขตจังหวัด ที่ตั้งโรงสี	ประเภทผู้ขายและเขตพื้นที่					ตลาดกลาง ข้าวและพืชไร่	ตลาดกลาง ผลิตผลเกษตร ประจำตำบลของสหกรณ์
	เกษตรกรในจังหวัด	เกษตรกรในจังหวัดอื่น	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้าในจังหวัดอื่น	พ่อค้าในจังหวัดอื่น		
จังหวัดสระแก้ว	อ.เมือง,วัฒนานคร, อรัญประเทศ,กิ่งอ.โคกสูง, เขาฉกรรจ์ และวังน้ำเย็น ****4	-	อ.เมือง,วัฒนานคร, อรัญประเทศ,เขาฉกรรจ์ และ ส่วนน้อยจากอ.อื่นๆ ในจังหวัดเดียวกัน	อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี, ท่าข้าว จ.นครสวรรค์, จ.สกลนคร,สุรินทร์ และบุรีรัมย์	ตลาดกลาง ข้าวและพืชไร่	สกก.เมืองสระแก้ว จำกัด และ สกก.อรัญประเทศ จำกัด	

หมายเหตุ : *1. ในพื้นที่ จังหวัดฉะเชิงเทราและนครนายก ข้าวจะแจ้งไม่มียอมรับโดยตรง จึงเหมาะสำหรับทำข้าวหนึ่งเพื่อแปรรูปเป็นอาหารสัตว์หรือส่งโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร หรือส่งออกต่างประเทศ ทำให้โรงสีข้าวในพื้นที่จำเป็นต้องรับซื้อข้าวมาจากภาคอื่นๆ (ที่คุณภาพข้าวเหมาะสมสำหรับบริโภค) โดยผ่านกลุ่มพ่อค้าในจังหวัดอื่นๆ

**2. เนื่องจากในอำเภอดงกล่าวและพื้นที่ใกล้เคียงไม่มีโรงสีข้าวตั้งอยู่ในพื้นที่ ประกอบกับเกษตรกรมีการปลูกพืชไร่และปริมาณข้าวมีน้อย เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาเพื่อบริโภค และมีเพียงบางส่วนที่จำหน่ายให้กับตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง

*** 3. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี ขายข้าวให้โรงสีในพื้นที่อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ในปริมาณประมาณ 10 %

****4. เกษตรกรในพื้นที่อำเภอดงกล่าวและอำเภอดงสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว ไม่ได้ขายข้าวให้กลุ่มโรงสี (ปริมาณข้าวมีน้อย) ส่วนในพื้นที่อำเภอตาพระยาข้าวเปลือกผ่านพ่อค้าท้องถิ่นก่อนเข้าสู่โรงสี

ที่มา : จากการศึกษาและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

ตารางที่ 5.15 การจัดลำดับกลุ่มผู้ขายตามปริมาณการรับซื้อข้าวของโรงสีข้าว และจำนวนโรงสีข้าวที่รับซื้อข้าวจากผู้ขายในแต่ละประเภท

ประเภทผู้ขาย	จำนวนผู้ตอบในแต่ละลำดับ			การจัดลำดับปริมาณข้าวที่ซื้อขาย	จำนวนโรงสีที่รับซื้อจากผู้ขาย	ร้อยละ	
	ลำดับ1	ลำดับ2	ลำดับ3				ไม่มีลำดับ
เกษตรกรในจังหวัด	11	3	5	1	44	19	95.00
เกษตรกรในจังหวัดอื่น	0	1	2	17	4	5	15.00
พ่อค้าในจังหวัด	1	8	0	11	19	3	45.00
พ่อค้ามาจากจังหวัดอื่น	8	0	1	11	25	2	45.00
ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ^{**2}	0	1	1	18	3	6	10.00
ตลาดกลางผลิตผลเกษตร	0	3	2	15	8	4	25.00
ประจำตำบลของสหกรณ์							

หมายเหตุ: *1 การจัดลำดับตามปริมาณการรับซื้อข้าวของโรงสีข้าว โดยเรียงลำดับจาก 1-5 ตามค่าคะแนนจากมากไปน้อยตามลำดับ

**2 ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี ขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีในพื้นที่อำเภอบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

: เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัว เลขออกมาเกิน 100%

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

ตารางที่ 5.16 แหล่งกระจายข่าวออกจากโรงสีข้าว จำแนกตามประเภทผู้ซื้อ ในรอบปี 2545/2546

เขตจังหวัด ที่ตั้งโรงสี	ประเภทผู้ซื้อและเขตพื้นที่					ผู้บริจาค ^{**2}	ตลาดกลาง ข้าวและพืชไร่ ^{***3}
	พ่อค้าในจังหวัด	พ่อค้าจากจังหวัดอื่น	โรงสี	ผู้ส่งออกในจังหวัด	ผู้ส่งออกในจังหวัดอื่น		
จังหวัดฉะเชิงเทรา	-	จ.ชลบุรี, อุทัยธานี และระยอง	-	อ.บางปะกง และ อ.พนมสารคาม (สาขาย่อยของ บ.เกษตรรุ่งเรือง)	อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี และกรุงเทพฯ (เช่น บ.นครหลวงค้าข้าว และ บ. อื่นๆ)	-	ตลาดกลางฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา และตลาดกลางฯ จังหวัดนครนายก
จังหวัดนครนายก	ทุกอำเภอ ในจังหวัดนครนายก	จ.ปทุมธานี, ฉะเชิงเทรา, สระบุรีและกรุงเทพฯ	-	-	จ.สระบุรี, ปทุมธานี, ฉะเชิงเทรา และกรุงเทพฯ	-	-
จังหวัดปราจีนบุรี	อ.ศรีมหาโพธิ์, อ.กบินทร์บุรี และ อ.ประจันตคาม และ โรงงานแปรรูปอาหาร ในจังหวัดปราจีนบุรี	อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา, จ.ชลบุรี และกรุงเทพฯ และโรงงาน แปรรูปอาหารในจ.สระบุรี และกรุงเทพฯ	อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี, อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา อ.หนองจอก กรุงเทพฯ ^{**1}	อ.กบินทร์บุรี	-	อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี	-
จังหวัดสระแก้ว	ทุกอำเภอ ในจังหวัดสระแก้ว	จ.จันทบุรี, ตราด, ระยอง, ชลบุรี, นครนายก, ปราจีนบุรี, ฉะเชิงเทรา, นครราชสีมา, ร้อยเอ็ด และภูเก็ต	-	-	-	-	-

หมายเหตุ : ^{**1} โรงสีบางแห่งในจังหวัดปราจีนบุรี (อ.ประจันตคาม) นอกจากจะซื้อข้าวเปลือกมาแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อจำหน่ายแล้วยังซื้อข้าวเปลือกมาจำหน่ายโดยตรงให้กับโรงสี

ในอ.บ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี, อ.บางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และ อ.หนองจอก กรุงเทพฯ อีกทางหนึ่งด้วย

ตารางที่ 5.17 การจัดลำดับกลุ่มผู้ซื้อต่อตามปริมาณการขยายตัวของโรงสีข้าว และจำนวนโรงสีข้าวที่ขยายตัวให้กับผู้ซื้อในแต่ละประเภท ในรอบปี 2545/2546)

ประเภทผู้ซื้อ	จำนวนผู้ตอบในแต่ละลำดับ				การจัดลำดับตามปริมาณการขยายตัว		จำนวนโรงสีที่ขยายตัวให้กลุ่มผู้ซื้อ	
	ลำดับ1	ลำดับ2	ลำดับ3	ไม่มีลำดับ	ลำดับที่ ^{*1}	รวม (แห่ง)	ร้อยละ	
	3	2	1	0	รวม			
พ่อค้าในจังหวัด	4	7	0	9	26	11	55.00	
พ่อค้าจากจังหวัดอื่น	6	4	0	10	26	10	50.00	
โรงสี	5	0	0	15	15	5	25.00	
ผู้ส่งออกในจังหวัด	3	0	0	17	9	3	15.00	
ผู้ส่งออกในจังหวัดอื่น	4	0	0	16	12	4	20.00	
ผู้บริโภคนอก	2	0	0	19	6	2	10.00	
ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ^{**2}	1	0	0	19	3	1	5.00	

หมายเหตุ : *1 การจัดลำดับตามปริมาณการขยายตัวของโรงสีข้าว โดยเรียงลำดับจาก 1-5 ตามค่าคะแนนจากมากไปน้อยตามลำดับ

**2 โรงสีในจังหวัดฉะเชิงเทรา (อ.บางน้ำเปรี้ยว) ขยายตัวเปิดอกให้กับ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและฉะเชิงเทรา (เป็นข้าวหอมมะลิมาจากพิจิตร, นครสวรรค์, กำแพงเพชรและชัยราช ส่วนข้าวในพื้นที่จะทำข้าวนี้และแปรรูปเป็นข้าวสารขายให้กับพ่อค้า และผู้ส่งออกเพื่อแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ หรือส่งโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร (เช่นเส้นไหม, ก๋วยเตี๋ยว ฯลฯ) หรือบริโภคนำเข้าผู้ซื้อที่นิยมบริโภคข้าวแข็ง)

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

4) การใช้บริการตลาดกลางข้าวและพืชไร่ของผู้ประกอบการโรงสีข้าว

จากการศึกษา พบว่า สถานประกอบการโรงสีข้าวร้อยละ 15 ทำการค้ากับตลาด

กลางข้าวและพืชไร่ โดยให้เหตุผลเนื่องจาก ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีเป็นแหล่งขายข้าวเปลือกอีกตัวเลือกที่ผู้ประกอบการโรงสีข้าวไปรับซื้อข้าวเปลือก ซึ่งมีเพียงตลาดกลางจังหวัดปราจีนบุรีเท่านั้นที่ขายข้าวเปลือกให้กับผู้ประกอบการโรงสีข้าว ทั้งนี้เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีนอกจากจะรับซื้อขายข้าวเปลือกเองแล้วยังดำเนินการในลักษณะของตลาดกลางที่เป็นสถานที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อให้เข้ามาทำการซื้อขายที่ตลาดกลาง ส่วนตลาดกลางอีก 2 แห่งไม่ได้ขายข้าวเปลือกเนื่องจากมีโรงสีเป็นของตนเองและดำเนินการในลักษณะรับซื้อข้าวเปลือกมาเพื่อทำการแปรรูปแล้วส่งจำหน่ายข้าวสารให้กับผู้ส่งออกและพ่อค้าส่งในประเทศ นอกจากนี้ผู้ประกอบการโรงสีข้าวที่ทำการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ยังให้เหตุผลที่ทำการค้ากับตลาดกลาง เนื่องจาก มีความไว้วางใจกัน มีเส้นทางคมนาคมสะดวก ได้สินค้ามีคุณภาพและปริมาณตามต้องการ อุปกรณ์การตลาดได้มาตรฐาน และติดต่อการค้ากันเป็นประจำหรือขาประจำกันมานาน

ตารางที่ 5.18 การทำการค้าของผู้ประกอบการโรงสีข้าวกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่

การทำการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ (n=20)	จำนวน	ร้อยละ
ทำการค้ากับตลาดกลางฯ เนื่องจาก... (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	3.00	15.00
ตลาดกลางในพื้นที่เป็นแหล่งขายข้าวเปลือกอีกตัวเลือกที่ท่านไปรับซื้อข้าวเปลือก	3.00	100.00
ติดต่อการค้ากันเป็นประจำหรือ "ขาประจำ" กันมานาน	1.00	33.33
มีเส้นทางคมนาคมสะดวก	2.00	66.67
ได้สินค้ามีคุณภาพและปริมาณตามต้องการ	2.00	66.67
มีความไว้วางใจกัน	3.00	100.00
อุปกรณ์การตลาดได้มาตรฐาน	2.00	66.67
ไม่ได้ทำการค้ากับตลาดกลางฯ เนื่องจาก... (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	17.00	85.00
ไม่รู้จักตลาดกลาง	4.00	23.53
มีเพียงตลาดกลางฯ จังหวัดปราจีนบุรีที่เป็นแหล่งซื้อขายข้าวเปลือก ซึ่งทำเลที่ตั้งอยู่ไกล	13.00	76.47
การคมนาคมไม่สะดวก	5.00	29.41
มีกลุ่มผู้ทำการค้า "ขาประจำ" ซึ่งทำการค้ากันมานาน ไม่จำเป็นต้องผ่านตลาดกลาง	10.00	58.82
ทำการซื้อขายกับกลุ่มผู้ซื้อโดยตรงซึ่งไม่ผ่านตลาดกลางฯ จะช่วยลดช่องทางการตลาด	5.00	29.41
มีโรงสีข้าวไม่จำเป็นต้องผ่านตลาดกลาง	5.00	29.41
การทำธุรกิจของโรงสีและตลาดกลางฯ มีลักษณะเหมือนกัน คือ ต่างก็รับซื้อข้าวเปลือก	13.00	76.47
และแปรรูปแล้วส่งออกหรือบริโภคในประเทศ ซึ่งต่างมีกลุ่มผู้ซื้อไม่เกี่ยวข้องกัน		
อื่นๆ โปรดระบุ... ข้าวเปลือกไม่ได้คุณภาพตามต้องการ เพราะโรงสีทำการค้าข้าวคนละประเภทกับตลาดกลาง	3	17.65

ที่มา : จากแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัว เลขออกมาเกิน 100%

ผู้ประกอบการโรงสีข้าวร้อยละ 85 ไม่ได้ทำการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ โดยให้เหตุผลเนื่องจากมีเพียงตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีที่เป็นแหล่งซื้อขายข้าวเปลือกซึ่งมีทำเลที่ตั้งตลาดกลางอยู่ห่างไกลจากที่ตั้งโรงสีข้าว การทำธุรกิจของโรงสีข้าวและตลาดกลางมีลักษณะเหมือนกัน คือ ต่างก็รับซื้อข้าวเปลือกและแปรรูปแล้วส่งออกหรือบริโภคในประเทศซึ่งต่างก็มีกลุ่มผู้ซื้อขายไม่เกี่ยวข้องกัน ผู้ประกอบการโรงสีข้าวมีกลุ่มผู้ทำการค้า"ขาประจำ" ซึ่งทำการค้ากันมานานไม่จำเป็นต้องผ่านตลาดกลาง การคมนาคมไม่สะดวก ทำการซื้อขายกับกลุ่มผู้ซื้อขายโดยตรงซึ่งไม่ผ่านตลาดกลางจะช่วยลดช่องทางการตลาดลง มีโรงสีข้าวไม่จำเป็นต้องผ่านตลาดกลาง ไม่รู้จักตลาดกลาง และข้าวเปลือกไม่ได้คุณภาพตามต้องการเพราะโรงสีทำการค้าข้าวคนละประเภทกับตลาดกลางโดยโรงสีทำธุรกิจรับสีข้าวเฉพาะข้าวหนึ่งเท่านั้น (ส่วนใหญ่เป็นข้าวนาปรังซึ่งจะแข็งไม่นิยมบริโภคจะนำมาทำเป็นข้าวหนึ่งเพื่อส่งออกหรือส่งโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร)

ถึงแม้ว่าผู้ประกอบการโรงสีข้าวส่วนใหญ่จะรู้จักตลาดกลางข้าวและพืชไร่ แต่มีโรงสีข้าว ร้อยละ 15 เท่านั้นที่ทำการค้ากับตลาดกลาง ซึ่งมีทั้งประเภทที่นำข้าวเปลือกไปขายให้กับตลาดกลาง 2 แห่ง (ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดนครนายก) และประเภทที่ไปรับซื้อข้าวเปลือกที่ตลาดกลาง(ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี) จากรูปแบบการดำเนินงานของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 2 แห่ง ซึ่งเหมือนกับการดำเนินงานของโรงสีข้าว คือ ต่างก็รับซื้อข้าวเปลือกและแปรรูปแล้วส่งออกหรือบริโภคในประเทศ จะมีเพียงตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีเท่านั้นที่ดำเนินการในลักษณะของตลาดกลางที่เป็นสถานที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ จึงทำให้มีสถานประกอบการโรงสีข้าวที่ทำการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ค่อนข้างน้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.2.2 สภาพการตลาดของตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล

1) ความเป็นมาของตลาดกลางผลิตผลเกษตร

สืบเนื่องจากเกษตรกรรายย่อยในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล ประสบปัญหาในการขายผลผลิตเกษตร เช่น ถูกกดราคา ถูกเอาเปรียบในเรื่องชั่ง ตวง วัด บางครั้งขายผลผลิตให้กับผู้ซื้อแล้วไม่ได้รับเงิน เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเกษตรกรไม่มีแหล่งขายผลผลิตที่ให้ความยุติธรรมที่อยู่ใกล้บ้านเกษตรกร ไม่มีโอกาสรับรู้ข่าวสารการตลาดที่ถูกต้อง และประการสำคัญที่ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ที่ห่างไกลขายผลผลิตได้ราคาที่ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย เพราะผลผลิตอยู่กระจัดกระจายรายละไม่มาก พ่อค้าเข้าไปซื้อต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง และเกษตรกรจะนำออกมาขายก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเช่นกัน จากปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สหกรณ์มีอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินงานพร้อมที่จะแก้ปัญหาของเกษตรกรได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงได้เสนอโครงการสร้างขางเก็บข้าวเปลือกเพื่อแก้ไขปัญหาเกษตรกรต้องรับขายข้าวเปลือก เนื่องจากไม่มีขางเก็บ โดย กรม.มีมติเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2534 เห็นชอบให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ สนับสนุนงบประมาณในลักษณะให้เปล่าแก่สหกรณ์ โดยในปี 2536 ดำเนินการสร้างขางเก็บข้าวเปลือกขนาดความจุ 500 ตัน ให้กับสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร จำนวน 120 ขาง และกำหนดแผนที่จะสร้างให้ครบ 500 ขาง ต่อมาในปี 2537 รัฐบาลเห็นว่าขางเก็บข้าวเปลือกที่ก่อสร้างในปี 2536 ช่วยเหลือเกษตรกรได้ไม่มากนัก จึงเปลี่ยนการก่อสร้างจากขางเก็บข้าวเปลือกเป็นการก่อสร้างตลาดกลางข้าวเปลือกประจำตำบลของสหกรณ์ และในปี 2538 เพื่อให้ครอบคลุมผลิตผลเกษตรอื่นนอกจากข้าวเปลือก จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์”

โครงการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สหกรณ์เป็นแหล่งกลางการรวบรวมและซื้อขายผลิตผลเกษตรของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรขายผลิตผลเกษตรได้ในราคาที่สูงขึ้น เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำและเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อขายผลิตผลเกษตรของเกษตรกรและผู้ซื้อ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ก่อสร้างตลาดกลางและอุปกรณ์การตลาดให้แก่สหกรณ์ทั่วประเทศที่อยู่ในแหล่งที่มีผลิตผลเกษตร ตั้งแต่ปี 2537-2544 และดำเนินการแล้วรวมทั้งสิ้น 780 แห่ง ซึ่งสหกรณ์ที่ได้รับการสนับสนุนให้ก่อสร้างตลาดกลาง ต้องพัฒนาการดำเนินงานให้สามารถเป็นแหล่งกลางในการซื้อขายผลิตผลการเกษตรระหว่างผู้ผลิตกับผู้ซื้อได้อย่างแท้จริงต่อไปในอนาคต⁸

⁸ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, รายงานการประเมินผลโครงการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ (เอกสารเศรษฐกิจการเกษตรเลขที่ 3/2545 , 2545) หน้า 1-3.

2) การกระจายตัวและที่ตั้งของตลาดกลางผลิตผลเกษตร

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินการก่อสร้างตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลและอุปกรณ์การตลาดให้แก่สหกรณ์ทั่วประเทศที่อยู่ในแหล่งที่มีผลิตผลเกษตร ตั้งแต่ปี 2537-2544 รวมทั้งสิ้น 780 แห่ง โดยในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์กระจายอยู่โดยทั่วไปในพื้นที่ ซึ่งจากข้อมูลแบบรายงานผลการใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์การตลาดของสำนักงานสหกรณ์ใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่า ในปี พ.ศ. 2546 ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีจำนวนตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ จำนวน 27 แห่ง โดยตลาดกลางของสหกรณ์ที่ดำเนินการรวบรวมและรับซื้อขายข้าวเปลือกจากเกษตรกรสมาชิกและเกษตรกรทั่วไปมีจำนวน 19 แห่ง โดยกระจายตัวอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 5 แห่ง อยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 6 แห่ง อยู่ในจังหวัดนครนายก จำนวน 2 แห่ง และในจังหวัดสระแก้ว จำนวน 6 แห่ง (ดังตารางที่ 5.19 รายชื่อตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน และแผนที่ 5.5 การกระจายตัวของตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจตลาดกลางในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน)

3) การดำเนินธุรกิจตลาดกลางผลิตผลเกษตร

จากการสอบถามนักวิชาการที่เกี่ยวข้องตลอดจนผู้จัดการตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ในพื้นที่ศึกษาถึงกรณีในตลาดกลางที่สร้างเสร็จแล้วแต่ไม่สามารถเปิดดำเนินธุรกิจตลาดกลางได้ ซึ่งให้เหตุผลสอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงานโครงการตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ปี 2540/41⁹ พบว่า จากจำนวนตลาดกลางทั่วประเทศที่สร้างเสร็จในปี 2537 จำนวน 702 แห่ง มีตลาดกลางที่เปิดดำเนินธุรกิจ เพียง 646 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 92.02 ของตลาดกลางที่ก่อสร้างเสร็จ ส่วนตลาดกลางอีก 56 แห่ง ยังไม่เปิดดำเนินธุรกิจ โดยให้เหตุผลเนื่องจากการดำเนินธุรกิจตลาดกลางเป็นเรื่องใหม่ของสหกรณ์ คณะกรรมการยังไม่มีเชื่อมั่นว่าจะดำเนินธุรกิจได้ ต้องใช้เวลาในการศึกษาข้อมูลเพื่อวางรูปแบบการดำเนินธุรกิจ สมาชิกสหกรณ์และพ่อค้าเอกชนยังไม่ทราบข้อมูลข่าวสารมากนักในระยะแรก และสหกรณ์มีเงินทุนไม่เพียงพอที่จะรับซื้อผลผลิต

⁹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, รายงานผลการดำเนินงานโครงการตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ปี 2540/41 (เอกสารเศรษฐกิจการเกษตรเลขที่ 11/2542, มีนาคม 2542) หน้า 8.

ตารางที่ 5.19 รายชื่อตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

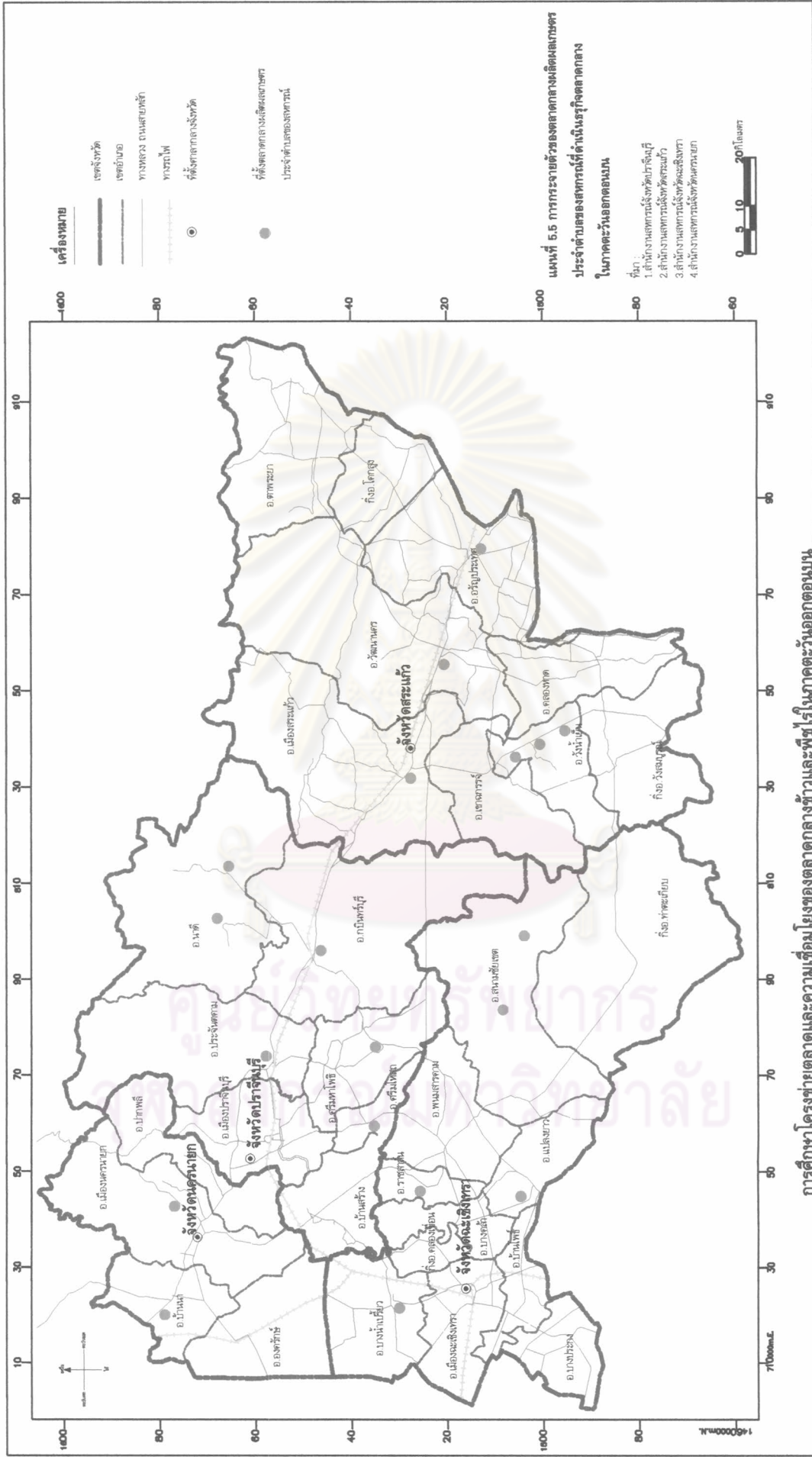
รายชื่อตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน	เขตที่ตั้งตลาดกลาง
<p>จ.ฉะเชิงเทรา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.ราชสาส์น จำกัด 2. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด 3. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.แปลงยาว จำกัด 4. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.บ้านนายาวสามัคคี จำกัด 5. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.สนามชัยเขต จำกัด 6. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกป.ที่ดินสนามชัยเขตสาม จำกัด (ไม่ได้ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง เพราะปริมาณข้าวมีน้อย สหกรณ์เป็นผู้รับซื้อและขายอย่างพารา) 	<p>ตำบลบางคา อำเภอราชสาส์น ตำบลโพรงอากาศ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต ตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต (ไม่ดำเนินการ)</p>
<p>จ.ปราจีนบุรี</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกน.กบินทร์บุรี จำกัด 2. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.กบินทร์บุรี จำกัด 3. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.โคกปี่ จำกัด 4. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.ศรีมหาโพธิ์ จำกัด 5. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.นาดี จำกัด 6. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.ประจันตคาม จำกัด 7. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.เกษตรบ้านสร้าง จำกัด (ไม่ได้ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง ลานตากให้เอกชนเช่าในฤดูเก็บเกี่ยว) 8. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกน.บ้านสร้างพัฒนา จำกัด (ไม่ได้ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง เพราะสมาชิกไม่ได้ทำนา และส่วนใหญ่เลี้ยงปลาและกุ้ง) 	<p>ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี ตำบลเมืองเก่า อำเภอ กบินทร์บุรี ตำบลโคกปี่ อำเภอศรีมหาโพธิ์ ตำบลศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมหาโพธิ์ ตำบลนาดี อำเภอนาดี ตำบลประจันตคาม อำเภอประจันตคาม ตำบลบ้านสร้าง อำเภอ บ้านสร้าง (ไม่ดำเนินการ) ตำบลบางปลาร้า อำเภอ บ้านสร้าง (ไม่ดำเนินการ)</p>
<p>จ.นครนายก</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.เมืองนครนายก จำกัด 2. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.บ้านนา จำกัด 3. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.ปากพลี จำกัด (ไม่ได้ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง ตลาดให้เอกชนเช่าจางเพื่อเก็บดอกหญ้า) 4. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สก.เช่าซื้อที่ดินองครักษ์ จำกัด (ไม่ได้ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง เพราะเป็นสหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน ส่วนลานตากให้เอกชนเช่าตากต้นกกบางฤดูกาลและทิ้งร้าง) 	<p>ตำบลนครนายก อำเภอนครนายก ตำบลบ้านนา อำเภอ บ้านนา ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี (ไม่ดำเนินการ) ตำบลทรายมูล อำเภอองครักษ์ (ไม่ดำเนินการ)</p>

ตารางที่ 5.19 (ต่อ) รายชื่อตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รายชื่อตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	เขตที่ตั้งตลาดกลาง
จ.สระแก้ว 1.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.เมืองสระแก้ว จำกัด 2.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.วังน้ำเย็น จำกัด 3.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกน.วังน้ำเย็นสอง จำกัด 4.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกน.วังน้ำเย็นหนึ่ง จำกัด 5.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.วัฒนานคร จำกัด 6.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.อรัญประเทศ จำกัด 7.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกน.สระแก้ว จำกัด 8.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.ตาพระยา จำกัด 9.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯ ของ สกก.ตำบลหนองน้ำใส จำกัด	ตำบลสระแก้ว อำเภอเมืองสระแก้ว ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น ตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น ตำบลวัฒนานคร อำเภอวัฒนานคร ตำบลอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว (ไม่ดำเนินการ) ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา (ไม่ดำเนินการ) ตำบลหนองน้ำใส อำเภอวัฒนานคร (ไม่ดำเนินการ)

ที่มา : " แบบรายงานผลการใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์การตลาด " สำนักงานสหกรณ์จังหวัดฉะเชิงเทรา, สำนักงานสหกรณ์จังหวัดนครนายก, สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปราจีนบุรี และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดสระแก้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาโครงสร้างตลาดและความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

และจากรายงานการประเมินผลโครงการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ปี 2545¹⁰ พบว่า จากจำนวนตลาดกลางที่สร้างเสร็จในปีเพาะปลูก 2543/2544 จำนวน 780 แห่ง มีตลาดกลางที่เปิดดำเนินการธุรกิจตลาดกลางจำนวน 500 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 64.10 ของตลาดกลางที่ก่อสร้างเสร็จ ส่วนตลาดกลางอีก 280 แห่งหรือคิดเป็นร้อยละ 35.90 ไม่ได้เปิดดำเนินการธุรกิจตลาดกลาง โดยให้เหตุผลเนื่องจากบางสหกรณ์มีทำเลที่ตั้งไม่เหมาะสมอยู่ห่างจากแหล่งชุมชนมาก ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ประจำดำเนินงาน และเจ้าหน้าที่ขาดความพร้อมในการดำเนินการธุรกิจ และบางแห่งตั้งอยู่ในแหล่งที่ไม่มีผลผลิตหรือมีแต่น้อยและไม่มีผู้มาซื้อขายในตลาด สำหรับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากจำนวนตลาดกลางที่สร้างเสร็จในปัจจุบันปี 2547 จำนวน 27 แห่ง มีตลาดกลางที่เปิดดำเนินการธุรกิจ เพียง 19 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 70.37 ของตลาดกลางที่ก่อสร้างเสร็จ ส่วนตลาดกลางอีก 8 แห่ง ไม่เปิดดำเนินการธุรกิจ โดยให้เหตุผลในภาพรวมสอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงานโครงการตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ในข้างต้น นอกจากนี้ยังให้เหตุผลเพิ่มเติมในการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลมีปัจจัยการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมุ่งที่จะสนองผลทางการเมืองเท่านั้น ดังนั้นผลประโยชน์ส่วนใหญ่จึงตกไปอยู่กับผู้ที่เกี่ยวข้องบางกลุ่มแทนที่จะเป็นเกษตรกร สำหรับตลาดกลางผลิตผลเกษตรที่ไม่เปิดดำเนินการธุรกิจตลาดกลางให้เหตุผล ดังนี้

1. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรของ สกป. ที่ดินสนามชัยเขตสาม จำกัด (สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน) ไม่ได้ดำเนินการธุรกิจตลาดกลาง เพราะตลาดกลางตั้งอยู่ในแหล่งที่ไม่มีผลผลิตหรือมีแต่น้อย และไม่มีผู้มาซื้อขายในตลาด สหกรณ์ดำเนินการธุรกิจเป็นผู้รับซื้อและขายยางพารา
2. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรของ สกก. บ้านสร้าง จำกัด (สหกรณ์การเกษตร) ไม่ได้ดำเนินการธุรกิจตลาดกลาง เพราะปริมาณข้าวเปลือกในพื้นที่มีน้อย สหกรณ์ให้เอกชนเช่าลานตากในฤดูเก็บเกี่ยว
3. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรของ สกน. บ้านสร้างพัฒนา จำกัด (สหกรณ์นิคม) ไม่ได้ดำเนินการธุรกิจตลาดกลาง เพราะสมาชิกไม่ได้ทำนา สมาชิกส่วนใหญ่เลี้ยงปลาและกุ้ง
4. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรของ สกก. ปากพลี จำกัด (สหกรณ์การเกษตร) เคยดำเนินการธุรกิจตลาดกลาง ปัจจุบันไม่ได้ดำเนินการเนื่องจากดำเนินการไม่คุ้มทุนและปริมาณผลผลิตในพื้นที่มีน้อย สหกรณ์ให้เอกชนเช่าฉางเพื่อเก็บดอกหญ้าและให้เอกชนเช่าลานตากเพื่อตากต้นกก บางฤดูกาลและปล่อยทิ้งร้าง

¹⁰ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, รายงานการประเมินผลโครงการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ปี 2545 (เอกสารเศรษฐกิจการเกษตรเลขที่ 3/2545, สิงหาคม 2545) หน้า 9.

5. ตลาดกลางผลิตผลเกษตร ของ สก.เข้าซื้อที่ดินของครุภักดิ์ จำกัด (สหกรณ์การเข้าซื้อที่ดิน) ไม่ได้ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง เพราะเป็นสหกรณ์เข้าซื้อที่ดิน สหกรณ์ให้เอกชนเช่าลานตากเพื่อตากต้นกกบางฤดูกาลและทิ้งร้าง

6. ตลาดกลางในจังหวัดสระแก้ว คือ ตลาดกลางผลิตผลเกษตร ของ สกน.สระแก้ว จำกัด ตลาดกลางผลิตผลเกษตรฯของ สกก.ตาพระยา จำกัด และตลาดกลางผลิตผลเกษตร ของ สกก.ตำบลหนองน้ำใส จำกัด ไม่ได้ดำเนินธุรกิจเนื่องจากปริมาณผลผลิตมีน้อยและสมาชิกส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่

จากการศึกษาตลาดกลางผลิตผลเกษตรที่ดำเนินธุรกิจตลาดกลางในภาคตะวันออก ตอนบน พบว่า ตลาดกลางมีการดำเนินธุรกิจ 2 ลักษณะ คือ เป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้า และเป็นผู้รับซื้อและขายเอง มีตลาดกลางทุกแห่งร้อยละ 100 เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเอง ซึ่งร้อยละ 76.92 รับซื้อขายข้าวเปลือกและปัจจัยการผลิต และร้อยละ 53.85 รับซื้อขายข้าวสาร และมีตลาดกลางร้อยละ 38.46 เป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าโดยดำเนินการควบคู่กันไป ซึ่งมีสินค้าที่ให้บริการคือ ข้าวเปลือก (ดังตารางที่ 5.20)

ตารางที่ 5.20 ลักษณะการดำเนินธุรกิจของตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์

ลักษณะการดำเนินธุรกิจของตลาดกลาง (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (n=13)	ร้อยละ
เป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขาย ประเภทสินค้า...	5	38.46
ข้าวเปลือก	5	100.00
ข้าวสาร	0	0
อื่นๆ... ได้แก่ พืชไร่	0	0
เป็นผู้รับซื้อและขายเอง ประเภทสินค้า...	13	100.00
ข้าวเปลือก	10	76.92
ข้าวสาร	7	53.85
อื่นๆ... ได้แก่ พืชไร่, พันธุ์พืช, ทุเรียน, ยางปาราบศรีตรังพืช	10	76.92

ที่มา : จากการสำรวจ , พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

จากลักษณะการซื้อขายที่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรของสหกรณ์ดำเนินการอยู่ กล่าวได้ว่ายังไม่เป็นไปตามลักษณะของตลาดกลางที่แท้จริง และยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่

ประสงค์จะให้มีแหล่งกลางในการซื้อขายผลิตผลของเกษตรกร เนื่องจากสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังดำเนินการในลักษณะรับซื้อผลิตผลไว้เอง ทั้งนี้เนื่องมาจากปริมาณผลผลิตในตลาดกลางมีจำนวนน้อย ไม่พอใจให้พ่อค้าเข้ามารับซื้อ และบางสหกรณ์มีเงื่อนไขตลาดกลางระหว่างสหกรณ์กับสมาชิกที่เพาะปลูกในพื้นที่ของสหกรณ์ต้องขายผลิตผลให้กับสหกรณ์ ในส่วนของเกษตรกรมีพ่อค้าเข้าไปรับซื้อถึงที่บ้านและบางรายมีการตกลงซื้อขายไปก่อนแล้ว

จากการศึกษาถึงช่วงเวลาในการดำเนินธุรกิจ พบว่า ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลส่วนใหญ่ ร้อยละ 69.23 มีการทำการรวบรวมข้าวเปลือกและรับซื้อขายข้าวในช่วงฤดูที่ผลผลิตออกสู่ตลาด และมีเพียงร้อยละ 30.77 ที่ทำการรวบรวมข้าวเปลือกและรับซื้อขายข้าวตลอดทั้งปี (ดังตารางที่ 5.21) ทั้งนี้เนื่องจากในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณผลผลิตมีน้อย มีเป็นฤดูกาลและมีกลุ่มผู้ซื้อหลายประเภททั้งที่อยู่ในท้องถิ่นและที่เข้ามารับซื้อในท้องถิ่น

ตารางที่ 5.21 ช่วงเวลาที่ทำการซื้อขายข้าวในรอบปีของตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล

ช่วงเวลาทำการซื้อขายข้าวและแปรรูปผลิตผล	จำนวน (n = 13)	ร้อยละ
ช่วงฤดูที่ผลผลิตออกสู่ตลาด	9	69.23
ตลอดทั้งปี	4	30.77

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

รูปแบบการซื้อขายข้าวของตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลและวิธีการขนส่งข้าวมายังตลาดกลาง ส่วนใหญ่เกษตรกรเป็นผู้นำข้าวมาขายที่ตลาดกลาง ซึ่งตลาดกลางตั้งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่เพาะปลูกและส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร มีตลาดกลางบางแห่งมีรถไปรับซื้อผลิตผลจากเกษตรกรโดยตรงที่ลานนวดหรือแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร

ตารางที่ 5.22 วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล

วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาตลาดกลาง	จำนวน (n = 13)	ร้อยละ
ผู้ขายบรรทุกมาเอง	13	100.00
ตลาดกลางที่มีรถไปรับซื้อที่แปลงเพาะปลูก/ลานนวดของเกษตรกร	3	23.08

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

4) วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางผลิตผลเกษตร

(1) แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตร

จากการศึกษา พบว่า ข้าวเปลือกที่เข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะมาจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์แล้วยังมาจากเกษตรกรทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง พ่อค้าในท้องถิ่น และชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์การเกษตร ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.23 แหล่งที่มาและปริมาณของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล จำแนกตามประเภทผู้ขาย ในรอบปี 2545/2546)

1. เกษตรกรสมาชิก ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลรับซื้อข้าวมาจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ในปริมาณร้อยละ 53.34 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยส่วนมากเกษตรกรจะเป็นผู้ขนส่งผลผลิตมาขายให้กับตลาดกลางซึ่งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่เพาะปลูก

2. เกษตรกรทั่วไป ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลรับซื้อข้าวมาจากเกษตรกรทั่วไปในปริมาณร้อยละ 42.32 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยส่วนมากจะเป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เขตอำเภอที่ตั้งตลาดกลางและอำเภอใกล้เคียง

3. พ่อค้า ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลรับซื้อข้าวมาจากพ่อค้าในปริมาณร้อยละ 2.51 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรของสหกรณ์การเกษตรนาดี จำกัด และสหกรณ์การเกษตรบางน้ำเปรี้ยว จำกัด รับซื้อข้าวมาจากพ่อค้าท้องถิ่นที่มาจากพื้นที่ในอำเภอและอำเภอใกล้เคียง

4. ชุมชุมสหกรณ์ หรือสหกรณ์การเกษตร ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลรับซื้อข้าวมาจากชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์การเกษตรในปริมาณร้อยละ 1.80 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์การเกษตรประจันตคาม จำกัด ซึ่งเป็นสหกรณ์การเกษตรเพียงแห่งเดียวที่มีโรงสีข้าวที่เปิดดำเนินการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรับซื้อข้าวจากสหกรณ์การเกษตรที่ไม่มีโรงสีข้าว

(2) แหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตร

จากการศึกษา พบว่า ปริมาณข้าวเปลือกที่กระจายออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะกระจายออกสู่กลุ่มผู้ซื้อที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วยังกระจายออกสู่พื้นที่ใกล้เคียงและส่งออกต่างประเทศ โดยผ่านกลุ่มผู้รับซื้อ 7 ประเภท ได้แก่ (ดังตารางที่ 5.24 แหล่งกระจายและปริมาณข้าวออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล จำแนกตามประเภทผู้ซื้อ ในรอบปี 2545/2546)

1.โรงสีข้าว ตลาดกลางผลิตผลเกษตรส่วนใหญ่ขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีข้าวใน ปริมาณร้อยละ 48.64 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลาง เนื่องจากตลาดกลางผลิต ผลเกษตรของสหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่มีโรงสีข้าว จึงทำการขายข้าวให้กับโรงสีข้าวที่อยู่ในท้องถิ่น ยกเว้น ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ที่อยู่ในจังหวัดนครนายก คือ สกก.เมืองนครนายก จำกัด ขายข้าวเปลือกให้โรงสีข้าวในจังหวัดนนทบุรี และ สกก.บ้านนา จำกัด ขายข้าวเปลือกให้โรงสี ข้าวในจังหวัดลพบุรี

2.พ่อค้าข้าวเปลือก ตลาดกลางผลิตผลเกษตรขายข้าวเปลือกให้กับพ่อค้าข้าวเปลือก ในปริมาณร้อยละ 29.07 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลาง โดยส่วนมากจะเป็นพ่อ ค้าที่อยู่ในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ มาจากจังหวัดนนทบุรี จังหวัดบุรีรัมย์ และในเขต ตลาดกระบี่ กรุงเทพฯ

3.โรงสีข้าวของสกก.ประจันตคาม จำกัด ปริมาณข้าวเปลือกที่หมุนเวียนในตลาด กลางผลิตผลเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.64 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้ง หมดในภาคจะถูกส่งเข้าโรงสีข้าวของ สกก.ประจันตคาม จำกัด ซึ่งเป็นสหกรณ์การเกษตรเพียงแห่งเดียว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีโรงสีข้าวเปิดดำเนินการ โดยมีการซื้อข้าวเปลือกเข้าโรงสีสหกรณ์ประมาณ 1,800 ตัน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 72 ของปริมาณข้าวเปลือกที่ซื้อขายผ่านตลาดกลางของสกก. ประจันตคาม จำกัด เมื่อแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วจะกระจายออกไปยังกลุ่มผู้ซื้อ 3 ประเภท คือ 1) ขายให้พ่อค้าข้าวสารในจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา 2) ขายให้ร้านค้าของชุมชน สหกรณ์หรือร้านค้าของสหกรณ์ทั่วไป 3) ขายให้ผู้บริโภคทั่วไปในพื้นที่จังหวัดนครนายกปราจีนบุรีและ ฉะเชิงเทรา

4.ผู้ส่งออก ตลาดกลางผลิตผลเกษตรขายข้าวเปลือกให้กับผู้ส่งออกในปริมาณ ร้อยละ 2.23 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลาง โดยมีตลาดกลางของสกก. บางน้ำเปรี้ยว จำกัด เพียงแห่งเดียวที่ขายข้าวเปลือกให้กับกลุ่มผู้ส่งออก คือ บริษัทซันฮั้วเซ่งไรซ์ ซึ่งขาย ข้าวในปริมาณร้อยละ 70 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลาง โดยเป็นตลาดกลางที่ ให้บริการการซื้อขายข้าวเปลือกค่อนข้างครบวงจรที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีผู้รับซื้อหลายราย เข้ามาทำการรับซื้อและให้บริการสินค้าหลายประเภท

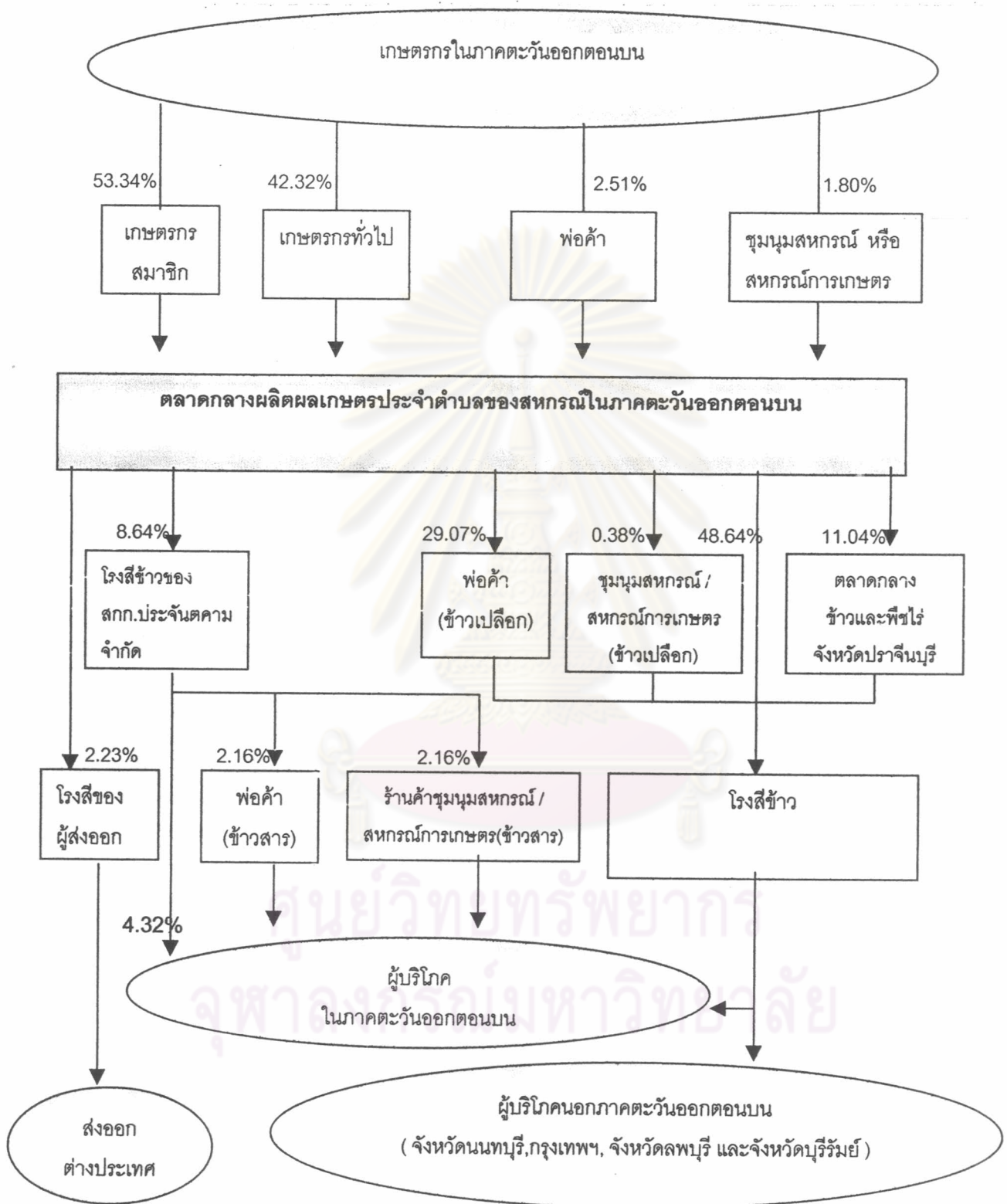
5.ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ตลาดกลางผลิตผลเกษตรขายข้าวเปลือกให้กับตลาด กลางข้าวและพืชไร่ในปริมาณร้อยละ 11.04 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลางผลิต ผลเกษตร โดยมีตลาดกลางของ สกก. ศรีมหาโพธิ์ จำกัด ขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและ พืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี และ สกก.เมืองนครนายก จำกัด ขายข้าวเปลือกให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดนครนายก

6. ชุมนุมสหกรณ์ / สหกรณ์การเกษตร ตลาดกลางผลิตผลเกษตรขายข้าวเปลือกให้กับชุมนุมสหกรณ์ / สหกรณ์การเกษตรในปริมาณ ร้อยละ 0.38 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลาง โดยมี สกก.แปลงยาว จำกัด และสกก.วังน้ำเย็น จำกัด ขายข้าวเปลือกให้กับภาคสหกรณ์ที่รับซื้อข้าวเปลือกหรือสหกรณ์ที่มีโรงสีข้าว

จะเห็นได้ว่า ข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล ในภาคตะวันออกตอนบน นอกจากจะมาจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์แล้วยังมาจากเกษตรกรทั่วไป พ่อค้าในท้องถิ่น และชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์การเกษตร ส่วนข้าวที่กระจายออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตร นอกจากจะกระจายออกสู่กลุ่มผู้ซื้อภายในภาคตะวันออกตอนบนแล้วยังกระจายออกสู่พื้นที่ใกล้เคียงและส่งออกต่างประเทศ ซึ่งสามารถเขียนเป็นวิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ในภาคตะวันออกตอนบน ได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 5.3 วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางผลิตผลเกษตร

หมายเหตุ : จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าตลาดกลางหรือออกจากตลาดกลาง

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

ตารางที่ 5.23 แหล่งที่มาและปริมาณของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล
ของสหกรณ์ จำแนกตามประเภทผู้ขาย ในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ขายตามตลาดกลางฯ ของสหกรณ์แต่ละแห่ง	ข้าวมจากพื้นที่ (อำเภอ/จังหวัด)	ปริมาณ (เกวียน)	ร้อยละ
1 สกก.ประจันตคาม จำกัด		2,500.00	12.00
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอประจันตคาม	1,750.00	8.40
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอประจันตคาม, กบินทร์บุรี และศรีมหาโพธิ	375.00	1.80
ชุมนุมสหกรณ์ / สกก.	ไม่ระบุ	375.00	1.80
2 สกก.นาดี จำกัด		500-800	3.12
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	ไม่มี	-	-
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอนาดีและอำเภอกบินทร์บุรี	325.00	1.56
พ่อค้า	อำเภอนาดี ศรีมหาโพธิ และอำเภอกบินทร์บุรี	325.00	1.56
3 สกก.เมืองนครนายก จำกัด		9,352.61	44.88
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอเมืองนครนายก	4,676.31	22.44
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอเมืองนครนายก	4,676.31	22.44
4 สกก.บ้านนา จำกัด		3,355.85	16.10
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอบ้านนา	2,013.51	9.66
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอบ้านนาและอำเภอเมืองนครนายก	1,342.34	6.44
5 สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด		663.06	3.18
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอบางน้ำเปรี้ยว	232.07	1.11
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอบางน้ำเปรี้ยว, บางคล้า, คลองเขื่อน และ ราชสาส์น	232.07	1.11
พ่อค้า	อำเภอบางน้ำเปรี้ยว	198.92	0.95
6 สกก.แปลงยาว จำกัด		100.00	0.48
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอแปลงยาว	30.00	0.14
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอแปลงยาว และสนามชัยเขต	70.00	0.34
7 สกก.อรัญประเทศ จำกัด		800.00	3.84
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภออรัญประเทศ	200.00	0.96
เกษตรกรทั่วไป	อำเภออรัญประเทศ, วัฒนานคร และโคกสูง	600.00	2.88
พ่อค้า	ไม่มี	0	-
8 สกก.วัฒนานคร จำกัด		400.00	1.92
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอวัฒนานคร	400.00	100.00
เกษตรกรทั่วไป	ไม่มี	0	0

ตารางที่ 5.23 (ต่อ) แหล่งที่มาและปริมาณของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล
ของสหกรณ์ จำแนกตามประเภทผู้ขาย ในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ขายตามตลาดกลางฯ ของสหกรณ์แต่ละแห่ง	ข้าวมารจากพื้นที่ (อำเภอ/จังหวัด)	ปริมาณ (เกวียน)	ร้อยละ
9 สกก.วังน้ำเย็น จำกัด		310.00	1.49
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอวังน้ำเย็น	125.00	0.60
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอวังน้ำเย็น	185.00	0.89
10 สกน.วังน้ำเย็นหนึ่ง จำกัด		300.00	1.44
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอวังน้ำเย็น	200.00	0.96
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอวังน้ำเย็น, คลองหาด และเขาฉกรรจ์	100.00	0.48
11 สกก. ราชสาส์น จำกัด		1,600.00	7.68
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอราชสาส์น	1,000.00	4.80
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอราชสาส์น	600.00	2.88
12 สกก.ศรีมหาโพธิ์ จำกัด		500.00	2.40
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอศรีมหาโพธิ์	250.00	1.20
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอศรีมหาโพธิ์	250.00	1.20
13 สกก. โคกปับ จำกัด		306.00	1.47
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์	อำเภอศรีมโหสถ	238.68	1.15
เกษตรกรทั่วไป	อำเภอศรีมโหสถ	67.32	0.32
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	รวมตลาดกลางฯ ของสหกรณ์ ทั้ง 13 แห่ง	20,837.53	100.00
เกษตรกรสมาชิกสหกรณ์		11,115.57	53.34
เกษตรกรทั่วไป		8,823.04	42.32
พ่อค้า		523.92	2.51
ชุมนุมสหกรณ์ / สกก.		375.00	1.80

ที่มา :- จากแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

ตารางที่ 5.24 แหล่งกระจายข้าวและปริมาณข้าวออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล
ของสหกรณ์ จำแนกตามประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ซื้อตามตลาดกลางฯ ของสหกรณ์แต่ละแห่ง	แหล่งจำหน่ายข้าวออกจากตลาดกลาง (ตลาดปลายทางในพื้นที่อำเภอ / จังหวัด...)	ปริมาณ (เกวียน)	ร้อยละ	จำหน่าย ในสภาพ
1 สกก.ประจันตคาม จำกัด		2,500.00	12.00	
พ่อค้า	จังหวัดปราจีนบุรี, นครนายก และฉะเชิงเทรา	700.00	3.36	ข้าวเปลือก
โรงสีข้าวสกก.ประจันตคาม จำกัด	กระจายไปยังกลุ่มผู้ซื้อ (ตามข้อ1-3)	1,800.00	8.64	ข้าวสาร
1.พ่อค้าข้าวสาร	จังหวัดปราจีนบุรี, นครนายก และฉะเชิงเทรา	450.00		"
2.ร้านค้าชุมชนสหกรณ์ / สกก.	ร้านค้าข้าวสารของชุมชนสหกรณ์และสกก.ทั่วไป	450.00		"
3. ผู้บริโภค	จังหวัดปราจีนบุรี นครนายก และฉะเชิงเทรา	900.00		"
2 สกก.นาดี จำกัด		650.00	3.12	
พ่อค้า	อำเภอนาดีและศรีมหาโพธิ์	650.00	3.12	ข้าวเปลือก
3 สกก.เมืองนครนายก จำกัด		9,352.61	44.88	
โรงสี	จังหวัดนนทบุรี	7,352.61	35.29	ข้าวเปลือก
ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก	2,000	9.60	ข้าวเปลือก
4 สกก.บ้านนา จำกัด		3,356.00	16.11	
พ่อค้า	จังหวัดนนทบุรี	1,678	8.05	ข้าวเปลือก
โรงสี	อำเภอท่าอุ้ง จังหวัดลพบุรี	1,678	8.05	ข้าวเปลือก
5 สกก.บางน้ำเปรี้ยว จำกัด		663.055	3.18	
พ่อค้า	อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดนนทบุรี	99.46	0.48	ข้าวเปลือก
โรงสี	อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา	99.46	0.48	ข้าวเปลือก
ผู้ส่งออก	บ.ซันฮั่วเซ่งโร้ (บ.เกษตรรุ่งเรือง) อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา	464.14	2.23	ข้าวเปลือก
6 สกก.แปลงยาว จำกัด		100.00	0.48	
โรงสี	อำเภอแปลงยาว	50.00	0.24	ข้าวเปลือก
ชุมชนสหกรณ์ / สกก.	สหกรณ์ที่รับซื้อข้าวเปลือก หรือ สหกรณ์ที่มีโรงสีข้าว	50.00	0.24	ข้าวเปลือก
7 สกก.อรัญประเทศ จำกัด		800.00	3.84	
พ่อค้า	อำเภอวัฒนานคร จ.สระแก้ว, จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดบุรีรัมย์	800.00	3.84	ข้าวเปลือก
8 สกก.วัฒนานคร จำกัด		400.00	1.92	
โรงสี	อำเภอวัฒนานคร	400	1.92	ข้าวเปลือก

ตารางที่ 5.24(ต่อ) แหล่งกระจายข้าวและปริมาณข้าวออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล
ของสหกรณ์ จำแนกตามประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ซื้อตามตลาดกลางฯ ของสหกรณ์แต่ละแห่ง	แหล่งจำหน่ายข้าวออกจากตลาดกลาง (ตลาดปลายทางในพื้นที่อำเภอ / จังหวัด...)	ปริมาณ (เกวียน)	ร้อยละ	จำหน่าย ในสภาพ
9 สกก.วังน้ำเย็น จำกัด		310.00	1.49	
พ่อค้า	อำเภอวังน้ำเย็น, เขาคกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว	230.00	1.10	ข้าวเปลือก
โรงสี	อำเภอวังน้ำเย็น	50.00	0.24	ข้าวเปลือก
ชุมนุมสหกรณ์ / สกก.	สหกรณ์ที่รับซื้อข้าวเปลือก หรือ สหกรณ์ที่มีโรงสีข้าว	30.00	0.14	ข้าวเปลือก
10 สกน.วังน้ำเย็นหนึ่ง จำกัด		300.00	1.44	
พ่อค้า	อำเภอวังน้ำเย็น, วัดมณฑล และเขาคกรรจ์	200.00	0.96	ข้าวเปลือก
โรงสี	อำเภอเมืองสระแก้ว	100.00	0.48	ข้าวเปลือก
11 สกก. ราชสาส์น จำกัด		1,600.00	7.68	
พ่อค้า	เขตตลาดกระบี่ กรุงเทพฯ และจากจังหวัด ฉะเชิงเทรา	1,600.00	7.68	ข้าวเปลือก
12 สกก. ศรีมหาโพธิ์ จำกัด		500.00	2.40	
พ่อค้า	อำเภอศรีมหาโพธิ์	100.00	0.48	ข้าวเปลือก
โรงสี	อำเภอศรีมหาโพธิ์	100.00	0.48	ข้าวเปลือก
ตลาดกลางข้าวและพืชไร่	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี	300.00	1.44	ข้าวเปลือก
13 สกก. โคกปีบ จำกัด		306.00	1.47	
โรงสี	อำเภอศรีมหาโพธิ์	306.00	1.47	ข้าวเปลือก
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	รวมตลาดกลางฯ ของสหกรณ์ ทั้ง 13 แห่ง	20837.51	100.00	
พ่อค้าข้าวเปลือก	ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, จังหวัดนนทบุรี, ในเขตตลาดกระบี่ กรุงเทพฯ และจังหวัดบุรีรัมย์	6,057.38	29.07	ข้าวเปลือก
โรงสี	ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ยกเว้น สกก. ใน จังหวัดนครนายกจำหน่ายให้โรงสีข้าวในจังหวัด นนทบุรี และอำเภอท่าอุ้ม จังหวัดลพบุรี	10,135.99	48.64	ข้าวเปลือก
ผู้ส่งออก	โรงสีของบ. ชูนั้วเซ่งไธซ์ (บ.เกษตรรุ่งเรือง) อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา	464.14	2.23	ข้าวเปลือก
ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ¹	ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี	2,300	11.04	ข้าวเปลือก
ชุมนุมสหกรณ์ / สกก.	สหกรณ์ที่รับซื้อข้าวเปลือก หรือ สหกรณ์ที่มีโรงสีข้าว	80.00	0.38	ข้าวเปลือก
โรงสีข้าว สกก. ประจันตคาม จำกัด ²	กระจายไปยังกลุ่มพ่อค้าข้าวสาร ร้านค้าสหกรณ์ และผู้บริโภคทั่วไป	1,800.00	8.64	ข้าวสาร

ที่มา : จากการสำรวจประกอบแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546- เมษายน 2547

5) ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางผลิตผลเกษตร

จากรายงานผลการดำเนินงานโครงการตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของ สหกรณ์ ปี 2540/41¹¹ ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งใช้วิธีการ ศึกษาจากสหกรณ์ที่จัดตั้งตลาดกลางแล้วเสร็จตามโครงการ ณ วันที่ 30 กันยายน 2540 ในทุกภาคของ ประเทศ โดยการสอบถามเจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตรและเกษตรกรสมาชิกถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบ ในตลาดกลาง พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่พบในตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ในทุกภาคมีปัญหาเช่นเดียวกัน สรุปได้ดังนี้

(1) ปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจตลาดกลาง

1. ด้านสหกรณ์ เป็นปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ขาดความชำนาญในการดำเนินธุรกิจ ตลาดกลาง อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ไม่มีพอเพียง รวมทั้งการขาดความพร้อมในด้านวัสดุอุปกรณ์ เช่น รถ ดักข้าว ทำให้ต้องจ้างกรรมกรชน ซึ่งใช้เวลามากเกิดความล่าช้า เกษตรกรจึงไม่ค่อยมั่นใจในการมาซื้อ ขายที่ตลาดกลาง

2. ด้านเงินทุนหมุนเวียน เป็นปัญหาเกี่ยวกับเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ ทั้งนี้ เนื่องจากสหกรณ์ที่มีเงินทุนน้อยต้องอาศัยเงินทุนจากโครงการเชื่อมโยงสินเชื่อเพื่อการผลิตและบริการ ตลาดของสหกรณ์ และโครงการพัฒนาธุรกิจของตลาดกลาง ส่งผลถึงปัญหาได้รับเงินโอนล่าช้า ทำให้ตลาดกลางไม่สามารถรับซื้อผลิตผลของเกษตรกรได้ในกรณีที่ไม่พอค้ำมารับซื้อผลิตหรือเกษตรกร ตกลงขายผลิตผลกับพ่อค้าไม่ได้

3. ด้านราคา เป็นปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดราคากลางของผลิตผล ไม่พอใจให้พ่อค้า เข้ามารับซื้อ และราคาในตลาดกลางมีราคาใกล้เคียงกับตลาดอื่น

4. ด้านพ่อค้า เป็นปัญหาพ่อค้าเข้ามารับซื้อผลิตผลน้อยราย เนื่องจากปริมาณผลิต ผลในตลาดกลางมีจำนวนน้อย ไม่พอใจให้เข้ามารับซื้อ

5. ด้านเกษตรกร เป็นปัญหาที่เกษตรกรขายผลิตผลให้กับพ่อค้าที่ไปรับซื้อถึงบ้าน โดย ให้เหตุผลว่า สะดวกและเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการนำไปขายที่ตลาดกลาง และผลผลิตบางส่วนมีการ ตกเขียวไปก่อนแล้ว

¹¹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, รายงานผลการดำเนินงานโครงการตลาด กลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ปี 2540/41 (เอกสารเศรษฐกิจการเกษตรเลขที่ 11/2542, มีนาคม 2542) หน้า 31-34.

(2) ปัญหาอุปสรรคที่เกษตรกรสมาชิกพบจากการมาซื้อขายผลิตผลที่
ตลาดกลางผลิตผลเกษตร

1. ด้านเจ้าหน้าที่สหกรณ์ เจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนน้อยและขาดความชำนาญในการ
ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง ทำให้ไม่สะดวกเมื่อมาซื้อขายและไม่มั่นใจในการดำเนินงานของตลาดกลาง

2. ด้านพ่อค้า มีพ่อค้ามารับซื้อผลิตผลที่ตลาดกลางน้อยราย เนื่องจากปริมาณ
ผลิตผลมีจำนวนน้อย ไม่สนใจให้พ่อค้าเข้ามารับซื้อ ทำให้เกษตรกรมีโอกาสเลือกขายผลิตผลหรือ
ต่อรองราคาได้น้อย

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น รถดักข้าว
หรือรถบรรทุกสินค้า ทำให้เกิดความล่าช้า

4. ปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาด้านเงิน ได้รับเงินล่าช้า สถานที่ตั้งตลาดกลางคับแคบ
และอยู่ไกลจากที่นา

สำหรับในพื้นที่ทำการศึกษา สามารถสรุปปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาด
กลาง ได้ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.31 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางของสหกรณ์)

1. ปัญหาด้านข้อมูลข่าวสาร ระบบข่าวสารการตลาดของตลาดกลางผลิตผลเกษตร
ของสหกรณ์และตลาดกลางแห่งอื่นยังกระจายไปไม่ถึงถึงทั้งกลุ่มเกษตรกร พ่อค้า ผู้ประกอบการโรงสี
ตลอดจนประชาชนทั่วไป

2. ด้านการบริหารงาน การบริหารงานตลาดกลางขาดความรู้ในการจัดการทางธุรกิจ
ทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับตลาดเอกชนอื่นๆ หรือพ่อค้าคนกลางได้

3. ด้านเกษตรกรมีการติดเชียวกับพ่อค้า ชาวเปลือกมีการรวมตัวในแนวตั้งระหว่าง
พ่อค้ารับซื้อกับเกษตรกร โดยพ่อค้าเป็นผู้หาปัจจัยการผลิตพร้อมเงินทุนให้กับเกษตรกร โดยผลผลิตที่
เก็บเกี่ยวได้จะต้องขายให้กับพ่อค้า ซึ่งเป็นการกีดกันการเข้ามาขายให้กับตลาดกลางไปในตัว

4. ด้านนโยบายการแทรกแซงของรัฐบาล เกษตรกรส่วนใหญ่จําจำนำชาวเปลือกให้กับ
ธกส. โดยผ่านโรงสีที่เข้าร่วมโครงการรับจําจำนำชาวเปลือก ทำให้ปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีน้อย

5. ด้านทำเลที่ตั้งตลาดกลางไม่เหมาะสม ตลาดกลางตั้งอยู่ในทำเลที่ปริมาณผลผลิตมี
น้อยและปริมาณการผลิตไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติ

6. ด้านคุณภาพผลผลิต คุณภาพผลผลิตข้าวในพื้นที่ยังไม่มีคุณภาพมาตรฐานพอที่จะ
ดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อจากพื้นที่แหล่งอื่นๆให้เข้ามาทำการซื้อขาย

7. ปัญหาอื่นๆ เช่น มีท่าข้าวเอกชนหรือโรงสีข้าวซึ่งเป็นคู่แข่งตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง
เคียงกับตลาดกลาง ตลาดกลางไม่มีพ่อค้ารายอื่นเข้ามาซื้อขายตลาดกลางจึงต้องรับซื้อข้าวจาก
เกษตรกร ซึ่งยังไม่ใช่รูปแบบของการจัดตั้งตลาดกลางที่แท้จริง และสภาพเส้นทางคมนาคมในบาง
พื้นที่เป็นถนนลูกรังและมีสภาพเป็นหลุมบ่อไม่เอื้ออำนวยต่อการขนส่งผลผลิตไปตลาดกลาง

ตารางที่ 5.27 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์

ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางของสหกรณ์ (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (n = 13)	ร้อยละ
จำนวนผู้ตอบ	11	84.62
ระบบข่าวสารการตลาดของตลาดกลางและตลาดแห่งอื่นยังกระจายไปไม่ถึงถึง ทั้งกลุ่มเกษตรกร พ่อค้า ผู้ประกอบการโรงสี ตลอดจนประชาชนทั่วไป	8	72.73
การบริหารงานตลาดกลางขาดความรู้ในการจัดการทางธุรกิจทำให้ไม่สามารถแข่งขัน กับตลาดเอกชนอื่นๆ หรือพ่อค้าคนกลางได้	8	72.73
ข้าวเปลือกมีการรวมตัวกันในแนวตั้งระหว่างพ่อค้ารับซื้อกับเกษตรกรโดยพ่อค้าจะเป็น ผู้หาปัจจัยการผลิตพร้อมเงินทุนให้กับเกษตรกร และตกลงกันว่าผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ จะต้องขายให้กับพ่อค้า ซึ่งเป็นการกีดกันการเข้ามาขายให้กับตลาดกลางไปในตัว	8	72.73
เกษตรกรส่วนใหญ่จำนำข้าวเปลือกให้กับธกส. ทำให้ข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีน้อย	7	63.64
ตลาดกลางตั้งอยู่ในทำเลที่ปริมาณผลผลิตมีน้อยและปริมาณการผลิตไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติ	7	63.64
คุณภาพผลผลิตข้าวในพื้นที่ยังไม่มีคุณภาพมาตรฐานพอที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ จากพื้นที่แหล่งอื่นๆ ให้เข้ามาทำการซื้อขาย	5	45.45
มีทำข้าวเอกชนหรือโรงสีซึ่งเป็นคู่แข่งตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงตลาดกลาง	3	27.27
ตลาดกลางไม่มีพ่อค้ารายอื่นเข้ามาซื้อขาย ตลาดกลางจึงต้องรับซื้อข้าวจากเกษตรกร ซึ่งยังไม่ใช่รูปแบบของการจัดตั้งตลาดกลางที่แท้จริง	3	27.27
สภาพเส้นทางคมนาคมในบางพื้นที่เป็นถนนลูกรังและมีสภาพเป็นหลุมบ่อไม่เอื้ออำนวย ต่อการขนส่งผลผลิตไปตลาดกลาง	2	18.18
ไม่แสดงความคิดเห็น	2	15.38

ที่มา : จากแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546- เมษายน 2547

หมายเหตุ : เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบได้
ตัวเลขออกมาเกิน 100%

6) การใช้บริการตลาดกลางข้าวและพืชไร่ของตลาดกลางผลิตผลเกษตร
ประจำตำบลของสหกรณ์

จากการศึกษาถึงแหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำ
ตำบลของสหกรณ์และแหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลางตามที่กล่าวมา พบว่า ตลาดกลางผลิตผล
เกษตรประจำตำบลซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดระดับท้องถิ่น มีขอบเขตตลาดเล็กกว่าตลาดกลางข้าวและ
พืชไร่ ส่วนใหญ่จะรับซื้อข้าวมาจากสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรในท้องถิ่นแล้วจะขายข้าวให้โรงสีหรือ

พ่อค้าท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการทำการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ พบว่า มีตลาดกลางผลิตผลเกษตรขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในปริมาณร้อยละ 11.04 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตร (ดังตาราง 5.24 แหล่งกระจายข้าวและปริมาณข้าวออกจากตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์) โดยมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรของ สกก.ศรีมหาโพธิ จำกัด และ สกก.กบินทร์บุรี จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี ขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี และมี สกก.เมืองนครนายก จำกัด ขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ส่วนตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์แห่งอื่นที่ไม่นำข้าวไปขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ เนื่องจากปริมาณข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลมีจำนวนน้อยและที่ตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลอยู่กระจัดกระจายและอยู่ห่างไกลจากที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ทำให้ไม่สะดวกต่อการขนส่งผลผลิตและสิ้นเปลืองค่าขนส่ง เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3 สภาพการตลาดระดับภูมิภาค

จากการสำรวจตลาดข้าวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่า เกษตรกรมีการขายข้าวให้กับตลาดทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ขายข้าวให้กับกลุ่มผู้ซื้อประเภทโรงสีในท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาขายข้าวให้กับพ่อค้าในจังหวัด โดยกลุ่มโรงสีและพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นตลาดในระดับท้องถิ่น ยกเว้นโรงสีขนาดใหญ่ที่ทำการค้าในระดับภูมิภาคซึ่งมีการซื้อขายในจังหวัดและภาคอื่น นอกนั้นขายให้ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดระดับท้องถิ่น โดยการศึกษารายละเอียดของตลาดแต่ละแห่งอยู่นอกขอบเขตของการศึกษารั้งนี้ การศึกษาตลาดในระดับภูมิภาคจึงได้กล่าวถึงเฉพาะกรณีตลาดกลางข้าวและพืชไร่เท่านั้น

5.3.1 ความเป็นมาของตลาดกลางข้าวและพืชไร่

สืบเนื่องจากกระทรวงพาณิชย์มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนระบบการค้าเสรี โดยให้เอกชนสามารถดำเนินธุรกิจได้ทั้งภายในและต่างประเทศ โดยเฉพาะนโยบายการค้าภายในประเทศเน้นส่งเสริมและพัฒนาตลาดในชนบทเพื่อช่วยให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้ในราคายุติธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายกระทรวงพาณิชย์ กรมการค้าภายในจึงกำหนดให้มีโครงการพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรขึ้น เริ่มตั้งแต่ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 5 โดยมีนโยบาย 2 ประการ คือ ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งให้มีตลาดซื้อขายล่วงหน้า และอีกประการให้เอกชนเป็นผู้จัดตั้งและดำเนินการ¹²

โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งตลาดกลาง ดังนี้

1. เพื่อเป็นแหล่งกลางของการซื้อขายสินค้าเกษตรที่มีระเบียบและกฎเกณฑ์แน่นอน มีกิจกรรมการตลาด และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับบริการและสร้างความเป็นธรรม
2. เพื่อเป็นศูนย์รวมและกระจายของสินค้า และข้อมูลข่าวสารการตลาดที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย
3. เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการตลาด เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการขายผลผลิตของตน
4. เพื่อเป็นแหล่งกลางของการส่งเสริมหรือผลักดันให้เกิดการจัดชั้นคุณภาพและมาตรฐานของสินค้า การบรรจุหีบห่อ การบริการข่าวสารการตลาด การเก็บรักษาสินค้า
5. เพื่อกระจายตลาดไปยังแหล่งผลิตต่างๆที่จะให้เกษตรกรได้มีโอกาสเข้ามาซื้อขายกันมากขึ้น

¹² เรืองวิทย์ เจนพาณิชย์กร, การส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่ (กรุงเทพฯ : กรมการค้าภายใน, พฤษภาคม 2535), หน้า 7-8.

6. เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคราชการและเอกชนในการส่งเสริมรายได้แก่เกษตรกรและเชื่อมโยงธุรกิจในกิจกรรมการตลาดมากขึ้น

7. เพื่อเป็นกลไกที่สำคัญสำหรับรัฐบาลในการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรให้มีประสิทธิภาพและต่อเนื่องในระยะยาว

ตามระเบียบกรมการค้าภายใน ว่าด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร พ.ศ. 2541¹³ ให้ความหมาย "ตลาดกลางสินค้าเกษตร" หมายถึง ตลาดที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายใน และได้กำหนดประเภทของตลาดที่ได้รับการส่งเสริมไว้ 4 ชนิด ได้แก่ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่, ตลาดผักและผลไม้, ตลาดปศุสัตว์ และตลาดสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์ที่แปรสภาพมาจากสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังมีตลาดประเภทอื่นที่อธิบดีกรมการค้าภายในประกาศกำหนด สำหรับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ขอรับการส่งเสริมจะได้รับอนุญาตให้ใช้ชื่อว่า "ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัด...ในความส่งเสริมของจังหวัดและกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์" การซื้อขายสินค้าเกษตรกระทำเฉพาะในเวลาทำการของตลาดกลางสินค้าเกษตร ผู้บริหารตลาดกลางสินค้าเกษตรจะทำการซื้อขายสินค้าเกษตรในตลาดกลางสินค้าเกษตรมิได้ เว้นแต่กรณีและผู้ซื้อมีการรวมตัวกันกดราคาซื้อและเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรได้ร้องขอ หรือกรณีที่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมการค้าภายใน ทั้งนี้เมื่อถึงเวลาปิดตลาดหากปรากฏว่าในวันนั้นผู้ขายนำสินค้าเกษตรมาขายในตลาดกลางสินค้าเกษตรแต่ไม่มีผู้ซื้อหรือมีผู้ซื้อแต่ให้ราคาต่ำ ตลาดกลางสินค้าเกษตรต้องช่วยเหลือผู้ขายในการเก็บรักษา ติดต่อหาผู้ซื้อมาซื้อหรือซื้อเสียเองในราคาที่เหมาะสม

ตลาดกลางสินค้าเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายในทั่วประเทศ มีจำนวน 87 แห่งโดยมีตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จำนวน 69 แห่ง หรือร้อยละ 79.31 ของตลาดกลางการเกษตรที่ได้รับการส่งเสริม ในภาคตะวันออกตอนบนมีตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ได้รับการส่งเสริมจำนวน 3 แห่ง กระจายตัวอยู่ในจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา

¹³ พาณิชย์,กระทรวง. การค้าภายใน,กรม. ระเบียบกรมการค้าภายในว่าด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร พ.ศ. 2541 (กรุงเทพฯ : กรมการค้าภายใน, สิงหาคม 2541), หน้า 4-5 และ 12-15.

รูปภาพที่ 5.1 ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ, 9 พฤศจิกายน 2547

5.3.2 การกระจายตัวและที่ตั้งของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

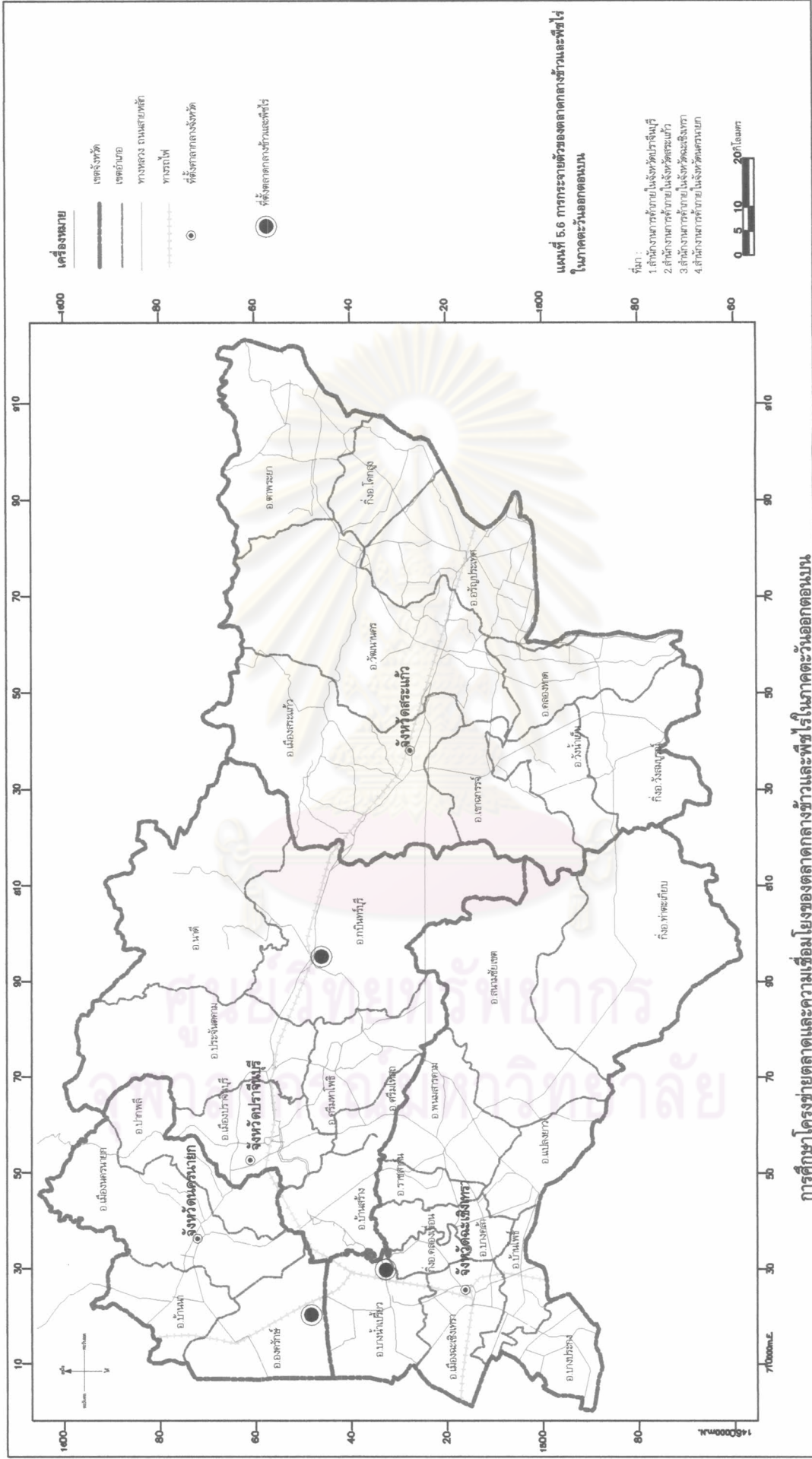
ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายในทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2541 มีจำนวน 69 แห่ง โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีตลาดกลางข้าวและพืชไร่กระจายอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ¹⁴ ได้แก่ (ดังตารางที่ 5.26 รายชื่อตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแผนที่ 5.6 การกระจายตัวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ตารางที่ 5.26 รายชื่อตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตลาดกลาง	ผู้ประกอบการ (ที่จดทะเบียน)	สถานที่ตั้ง	วันที่ได้รับการส่งเสริม
1.ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา	บริษัท ยีลิสไพบลูย์ฟิชผล จำกัด (นายวีรศักดิ์ ศิริโสภณพงษ์)	41/5 ม.6 ต.บางขนาก อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา	1 มิถุนายน 2537
2.ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี	บริษัท กบินทร์พาณิชย์การเกษตร จำกัด (นายมานิช วีระกุล)	453/1 ม.8 ต.เมืองเก่า อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี	4 พฤษภาคม 2536
3.ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก	สินอุดม (นายพิชิต ไตนิตวงศ์)	61 ม.4 ต.พระอาจารย์ อ.องครักษ์ จ.นครนายก	23 มิถุนายน 2538

ที่มา : กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

¹⁴ การค้าภายใน, กรม. ส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลาง, กอง. ตลาดกลางสินค้าที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายใน (กรุงเทพฯ : กรมการค้าภายใน, มิถุนายน 2545), หน้า 9.

การศึกษาโครงสร้างตลาดและความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5.3.3 การดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่

จากการศึกษาลักษณะการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน พบว่า ตลาดกลางมีการดำเนินธุรกิจ 2 ลักษณะ คือ เป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้า และเป็นผู้รับซื้อและขายเอง ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.27 ลักษณะการดำเนินธุรกิจของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน)

1. เป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้า ตลาดกลางเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งกลางการซื้อขายสินค้าที่เปิดโอกาสให้ผู้ขายสินค้าจำนวนมากขายได้ขายสินค้าโดยตรงให้กับผู้ซื้อที่มีอยู่จำนวนมากขายเช่นกัน โดยตลาดกลางทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยน(การซื้อขาย)สินค้า รวมถึงการหาแหล่งผลิต / แหล่งจำหน่ายสินค้า ตลอดจนการส่งเสริมการขาย ทำหน้าที่ในทางกายภาพเกี่ยวกับการเก็บรักษาและการขนส่ง และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับมาตรฐานและการจัดชั้นคุณภาพสินค้า ตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารการตลาด ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่เป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าในภาคตะวันออกตอนบนมีเพียงแห่งเดียว คือ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี อย่างไรก็ตามลักษณะการดำเนินธุรกิจเป็นการดำเนินการควบคู่กันกับการเป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเอง ในบางช่วงที่ไม่มีผู้ซื้อเข้ามารับซื้อสินค้าตลาดกลางจะทำการรับซื้อสินค้าไว้และทำการค้าเอง จากการสัมภาษณ์ตลาดกลางถึงสาเหตุที่ไม่มีผู้ซื้อเข้ามารับซื้อ “เนื่องจากในช่วงนอกฤดูปริมาณข้าวเปลือกที่เข้าสู่ตลาดกลางจะมีน้อยทำให้ไม่คุ้มค่ากับการเดินทางมารับซื้อของกลุ่มผู้ซื้อ โดยตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีจะเป็นตลาดกลางที่ให้บริการการซื้อขายสินค้าประเภทข้าวเปลือกและพืชไร่ เพราะเกษตรกรในพื้นที่และจังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นพื้นที่เขตติดต่อกันนอกจากจะทำนาแล้วยังมีการปลูกพืชไร่ ประเภทมันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อยและถั่วเหลือง ส่วนใหญ่จะมีผู้ซื้อขายข้าวเปลือกจำนวนมากในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ส่วนนอกฤดูเก็บเกี่ยวจะมีสินค้าประเภทพืชไร่เข้ามาแทนที่ จึงทำให้เป็นตลาดกลางที่ทำการค้าได้อย่างต่อเนื่องและมีสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางตลอดทั้งปี นอกจากนี้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรียังให้บริการซื้อขายปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น”¹⁵ เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทำการค้าโดยมีสินค้าที่หลากหลายและไม่ได้ให้ความสำคัญที่ข้าวเปลือกเพียงอย่างเดียว ประกอบกับเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าและเป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าหลายประเภทจึงไม่มีโรงสีข้าว ส่วนตลาดกลางอีก 2 แห่งนั้น เนื่องจากในพื้นที่เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการปลูกข้าวส่วนการปลูกพืชไร่น้อย ตลาดกลางจึงทำการรับซื้อเฉพาะข้าวเปลือกเท่านั้น โดยตลาดกลางทั้ง 2 แห่ง มีโรงสีข้าวเป็นของตลาดกลางเอง

¹⁵ มาโนช วีระกุล, ผู้ประกอบการตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2547.

2. เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเอง ตลาดกลางไม่ได้เป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งกลางการซื้อขายสินค้าที่เปิดโอกาสให้ผู้ขายสินค้าจำนวนมากขายได้ขายสินค้าโดยตรงให้กับผู้ซื้อที่มีอยู่จำนวนมาก แต่ผู้ประกอบการตลาดกลางเข้ามาทำหน้าที่ในการรับซื้อขายสินค้าเอง โดยตลาดกลางทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อการค้าของตลาดกลางเองเท่านั้น เช่น หน้าที่ในการแลกเปลี่ยน(การซื้อ-ขาย)สินค้า รวมถึงการหาแหล่งผลิต/แหล่งจำหน่ายสินค้า ตลอดจนการส่งเสริมการขาย ทำหน้าที่ในทางกายภาพเกี่ยวกับการเก็บรักษาและการขนส่ง และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับมาตรฐานและการจัดชั้น คุณภาพสินค้า ตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารการตลาดและการแปรรูปสินค้า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 2 แห่ง คือ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก โดยตลาดกลาง ทั้ง 2 แห่ง ทำการรับซื้อข้าวเปลือกมาเพื่อทำการแปรรูปเป็นข้าวสารออกจำหน่าย จากการสัมภาษณ์ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราถึงสาเหตุที่ตลาดกลางไม่ได้ดำเนินการเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าผู้ประกอบการให้ความเห็นว่า¹⁶ “เนื่องจากไม่มีผู้ซื้อเข้ามารับซื้อเพราะข้าวเปลือกจะมีปริมาณมากในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวเท่านั้น ส่วนในช่วงนอกฤดูปริมาณข้าวเปลือกที่เข้าสู่ตลาดกลางจะมีน้อย ประกอบกับในด้านคุณภาพผลผลิต กล่าวคือ ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นข้าวนาปรัง ซึ่งข้าวจะแข็งคนไม่นิยมบริโภค และขายได้ราคาต่ำและได้กำไรน้อย ทำให้ไม่คุ้มค่ากับการเดินทางมารับซื้อของกลุ่มผู้ซื้อ” และจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกถึงสาเหตุที่ตลาดกลางไม่ได้ดำเนินการเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้า ผู้ประกอบการเห็นว่า¹⁷ “การที่ตลาดกลางเป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองนั้น เป็นการลดขั้นตอนการตลาดให้สั้นลงและยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายการตลาดลงด้วย เช่น ค่าบริการในเรื่องเครื่องชั่ง ตวง วัด หรือค่าบริการอื่นๆ ให้กับตลาดกลางซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาที่สูงขึ้น”

¹⁶ นคร สิทธิชัยณรงค์. ผู้จัดการตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา. สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2546.

¹⁷ พิชิต โตนิติวงศ์. ผู้ประกอบการตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก. สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2546.

ตารางที่ 5.27 ลักษณะการดำเนินธุรกิจของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะการดำเนินธุรกิจของตลาดกลาง (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ตลาดกลางฯ	ตลาดกลางฯ	ตลาดกลางฯ
	จังหวัด ฉะเชิงเทรา	จังหวัด นครนายก	จังหวัด ปราจีนบุรี
เป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขาย ประเภทสินค้า...	-	-	1
ข้าวเปลือก	-	-	1
ข้าวสาร	-	-	-
อื่นๆ... ได้แก่ พืชไร่	-	-	1
เป็นผู้รับซื้อและขายเอง ประเภทสินค้า...	1	1	1
ข้าวเปลือก (ตลาดกลาง 2 แห่ง รับซื้อข้าวเปลือกเพื่อแปรรูป ออกจำหน่าย)	1	1	1
ข้าวสาร	1	1	-
อื่นๆ... ได้แก่ พืชไร่, ปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช	-	-	1
อื่นๆ... ดำเนินการควบคุมกันทั้งรับซื้อขาย และเป็นแหล่งให้บริการซื้อขายสินค้าข้าวเปลือกและพืชไร่	-	-	1

ที่มา :- จากแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ศึกษา กรณีการดำเนินธุรกิจของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายในซึ่งยังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งตลาดกลางที่แท้จริง กล่าวคือ ยังไม่ใช่ตลาดกลางที่แท้จริง โดยนักวิชาการให้ความเห็นว่า¹⁸ “เดิมตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ขอรับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายในขาดเงินทุนหมุนเวียน การดำเนินงานตลาดกลางเป็นไปเพื่อเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าที่เปิดโอกาสให้ผู้ขายสินค้าจำนวนมากขายได้ขายสินค้าโดยตรงให้กับผู้ซื้อที่มีอยู่จำนวนมากเช่นกัน โดยมีพ่อค้าหรือโรงสีเข้ามารับซื้อข้าวจากเกษตรกรโดยตรง ต่อมาตลาดกลางได้การสนับสนุนเงินทุนจากกรมการค้าภายในตลาดกลางจึงมีการขยายกิจการโดยเพิ่มอุปกรณ์การตลาด เช่น รถตัก เครื่องซัง ลานตาก รถบรรทุก โรงสีข้าว ฯลฯ และได้รับค่าบริการตลาดกลางเพิ่มมากขึ้น เมื่อผู้ประกอบการเห็นว่าตลาดกลางเป็นที่รู้จักของพ่อค้าและเกษตรกรและเป็นศูนย์กลางของการซื้อขายผลผลิตการเกษตรแล้ว ประกอบกับ

¹⁸ ธนวิทย์ สุขกมล. ผู้ช่วยสำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าฉะเชิงเทรา. สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2547.

ผู้ประกอบการมีอำนาจการซื้อสูงขึ้นจึงเข้ามาทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางเอง ทำให้ลดจำนวนพ่อค้าที่มา
รับซื้อในตลาดกลางและหายไปที่สุดในที่สุด โดยตลาดกลางเห็นว่าการดำเนินการลักษณะนี้เกษตรกรผู้ขาย
ผลผลิตจะได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้น เพราะการที่ผู้ประกอบการรับซื้อผลผลิตและแปรรูปเองเพื่อจำหน่ายให้
แก่ผู้ส่งออกโดยตรงจะเป็นการลดขั้นตอนและลดต้นทุนการตลาด ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรผู้ขายผลผลิต
ได้ราคาสูงขึ้นตามไปด้วย ในที่สุดการดำเนินธุรกิจตลาดกลางก็เปลี่ยนรูปแบบไปเป็นตลาดของพ่อค้า
คนกลาง “

จากลักษณะการดำเนินธุรกิจของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน
กล่าวได้ว่าส่วนใหญ่ยังเป็นตลาดกลางแบบที่ไม่มีระบบ(ตลาดกลางแบบดั้งเดิม)¹⁹ มีตลาดกลาง 2 แห่ง
ที่ดำเนินการในลักษณะเป็นพ่อค้าคนกลางเอง ซึ่งยังไม่เป็นไปตามลักษณะของตลาดกลางที่แท้จริง จะ
มีตลาดกลางเพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่ดำเนินการควบคู่กันทั้งเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้า
และการเป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองและมีสินค้าหลายประเภท เนื่องจากในพื้นที่ปริมาณผลผลิตเข้าสู่
ตลาดกลางมีจำนวนน้อย จึงไม่จูงใจให้พ่อค้าเข้ามารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง ประกอบกับ
วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของผู้ประกอบการเอง จากการที่มีปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีมากใน
ช่วงฤดูเก็บเกี่ยวส่วนนอกฤดูปริมาณผลผลิตมีน้อย ทำให้ตลาดกลางได้รับค่าบริการตลาดจำนวนน้อยซึ่ง
ไม่คุ้มค่ากับการดำเนินธุรกิจตลาดกลาง ตลาดกลางจึงเปลี่ยนมาดำเนินการในลักษณะเป็นพ่อค้า
คนกลางเองอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน จาก
การศึกษาของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ถึงเรื่องสภาพตลาดกลางสินค้าเกษตรในปัจจุบัน เพื่อนำมา
เปรียบเทียบกับลักษณะการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่า การ
ดำเนินธุรกิจตลาดกลางที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายในทั่วประเทศส่วนใหญ่มีการดำเนินธุรกิจ
ในลักษณะเช่นเดียวกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน คือ เป็นตลาดกลางแบบ
ดั้งเดิม การค้าขายในตลาดกลางแม้จะมีการกระทำกันบ้างแต่ไม่มากนัก และตลาดกลางที่จัดตั้งขึ้นมา
บางแห่งก็ต้องล้มเลิกกิจการไปเพราะไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร เช่น ตลาดกลางข้าวเปลือกอำเภอ
เมือง และอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ตลาดกลางพืชไร่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

¹⁹ ตลาดกลางแบบดั้งเดิม เป็นตลาดกลางที่ต่างคนต่างค้าในสถานที่ค้าของตนเองแต่จะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน การค้าเป็นไปโดยเสรี ไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับ การซื้อขายมักเป็นแบบต่อรองราคากันตัวต่อตัว ตลาดที่มีลักษณะดังกล่าว เช่น ตลาดกลางข้าวโพดและข้าวฟ่างบริเวณอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น (พาณิชย์,กระทรวง. เศรษฐกิจการพาณิชย์,กรม. รายงานการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากรตามโครงการพัฒนาและฝึกอบรมการตลาดสินค้าเกษตร "เรื่องตลาดกลางสินค้าเกษตร" รุ่นที่ 2 ประจำปีงบประมาณ 2531, ณ ห้องภาณุรังษี โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพฯ, 5-8 กันยายน 2531, หน้า25.)

ตลาดกลางที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันที่สำคัญ คือ ตลาดกลางข้าวเปลือกที่จังหวัดนครสวรรค์ ตลาดกลางพืชไร่จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น²⁰

จากการศึกษาถึงช่วงเวลาในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน พบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 3 แห่ง ดำเนินธุรกิจตลอดทั้งปี โดยในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางจะมาจากเกษตรกรในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนนอกฤดูกาลข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางนอกจากจะมาจากพื้นที่ภายในภาคตะวันออกตอนบนแล้วยังมาจากพื้นที่นอกภาค

รูปแบบการซื้อขายข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่และวิธีการขนส่งข้าวมายังตลาดกลาง ส่วนใหญ่เกษตรกรเป็นผู้นำข้าวมาขายที่ตลาดกลาง มีเพียงตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีที่นอกจากเกษตรกรจะเป็นผู้นำข้าวมาขายที่ตลาดกลางแล้วตลาดกลางยังมีรถไปรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรงที่ลานนวดหรือแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร (ดังตารางที่ 5.28 วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาตลาดกลางข้าวและพืชไร่)

ตารางที่ 5.28 วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาตลาดกลางข้าวและพืชไร่

วิธีการขนส่งข้าวเปลือกมาตลาดกลางข้าวและพืชไร่	จำนวน (n = 3)	ร้อยละ
ผู้ขายบรรทุกมาเอง	3	100.00
ตลาดกลางมีรถไปรับซื้อที่แปลงเพาะปลูก/ลานนวดของเกษตรกร	1	33.38

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

5.3.4 วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่

1) แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่

จากการศึกษา พบว่า ข้าวเปลือกที่เข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน นอกจากจะมาจากแหล่งเพาะปลูกในภาคแล้ว ยังมาจากแหล่งเพาะปลูกที่อยู่นอกภาคด้วย โดยผ่านกลุ่มผู้ขายประเภทต่างๆ ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.29 แหล่งที่มาและปริมาณของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จำแนกตามประเภทผู้ขาย ในรอบปี 2545/2546 และแผนที่ 5.7 แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน)

ข้าวมาจากแหล่งเพาะปลูกในพื้นที่ภาค คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 68.00 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยผ่านกลุ่มผู้ขายประเภทต่างๆ ดังนี้

²⁰ เรืองเดียวกัน, หน้า26.

1.เกษตรกรในภาคโดยตรง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 62.00 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเดียวกับที่ตั้งตลาดกลางและอำเภอใกล้เคียงซึ่งเป็นผู้ขนส่งผลผลิตมาขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่

2.พ่อค้าคนกลาง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.00 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยมีพ่อค้าจากอำเภอกบินทร์บุรีและศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี และอำเภอเมืองสระแก้ว เข้าไปรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในพื้นที่ภาคตะวันออกตอนบนโดยทั่วไป แล้วนำมาจำหน่ายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

3.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 4.00 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรของ สกก.เมืองนครนายก จำกัด ขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ตลาดกลางผลิตผลเกษตรของ สกก.กบินทร์บุรี จำกัด และ สกก.ศรีมหาโพธิ จำกัด ขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

ข้าวมาจากแหล่งเพาะปลูกนอกพื้นที่ภาค คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 32.00 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยผ่านกลุ่มผู้ขายประเภทต่างๆ ดังนี้

1.เกษตรกรโดยตรง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.67 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยเกษตรกรมาจากพื้นที่อำเภอหนองเสือ ธัญบุรีและลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ ขนส่งข้าวเปลือกมาขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีการบรรทุกในปริมาณมากต่อเนื่อง

2.พ่อค้าคนกลาง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.67 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยมาจากจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี เชียงราย กำแพงเพชร นครสวรรค์ นครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี

3.โรงสีในท้องถิ่น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 4.67 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่เข้าสู่ตลาดกลาง โดยมีโรงสีบางแห่งในพื้นที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากจะสีข้าวเพื่อออกจำหน่ายแล้วยังเป็นพ่อค้าขายข้าวเปลือกให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยทำการรับซื้อข้าวหอมมะลิมาจากพื้นที่จังหวัดเชียงราย กำแพงเพชร นครสวรรค์ และพิจิตร

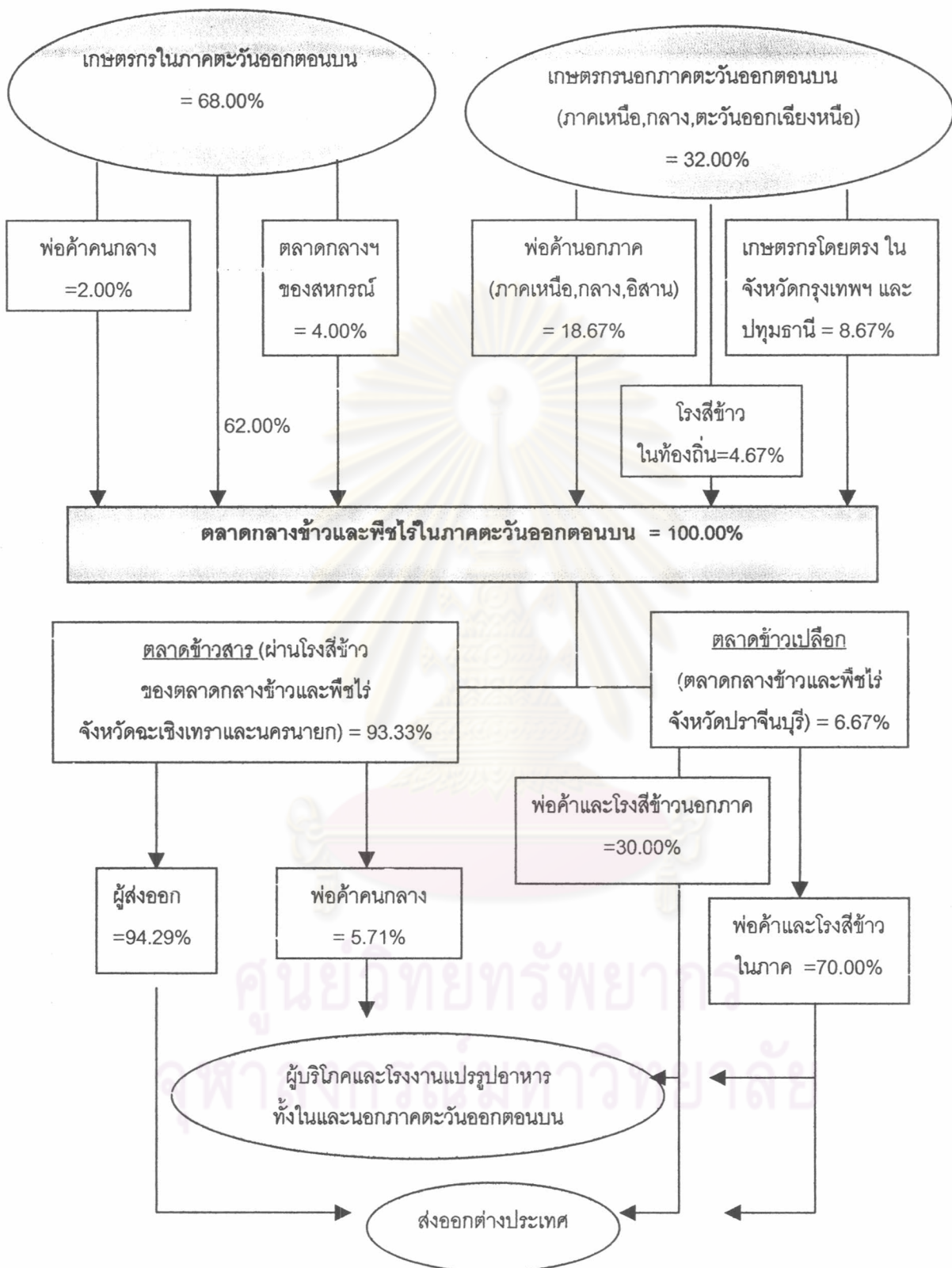
2) แหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่

จากการศึกษา พบว่า ปริมาณข้าวที่กระจายออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการจำหน่ายทั้งในรูปข้าวเปลือกและแปรรูปเป็นข้าวสาร ดังนี้

1. จำหน่ายในรูปข้าวเปลือกในปริมาณร้อยละ 6.67 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมด ที่ซื้อขายผ่านตลาดกลาง โดยมีตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีจำหน่ายให้กับกลุ่มผู้ซื้อ ประเภทต่างๆ ได้แก่ พ่อค้าและโรงสีข้าวในภาค คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70.00 ของปริมาณข้าวเปลือก ทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลาง และจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในจังหวัดจันทบุรี ชลบุรี นนทบุรี สระบุรี ลพบุรี และนครราชสีมา คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.00 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ออกจากตลาดกลาง

2. ทำการแปรรูปเพื่อจำหน่ายในรูปข้าวสารในปริมาณร้อยละ 93.33 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งหมดที่ซื้อขายผ่านตลาดกลาง โดยมีตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและนครนายกซึ่งมีโรงสีข้าว ได้ทำการแปรรูปเป็นข้าวสารก่อนออกจำหน่ายให้กับผู้ส่งออกและพ่อค้าคนกลาง ซึ่งตลาดกลางทั้ง 2 แห่งทำการค้าข้าวเพื่อการส่งออกต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการจำหน่ายให้กับผู้ส่งออกมากถึงร้อยละ 94.29 ของปริมาณข้าวสารที่ออกจากตลาดกลาง ที่เหลือจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครปฐมและปทุมธานี (ดังตารางที่ 5.30 และแผนที่ 5.8 แหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

จะเห็นได้ว่าข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะมาจากแหล่งเพาะปลูกในภาคแล้ว ยังมาจากแหล่งเพาะปลูกที่อยู่นอกภาคด้วย โดยผ่านกลุ่มผู้ขายประเภทต่าง ๆ ส่วนข้าวที่กระจายออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่มีการจำหน่ายทั้งในรูปข้าวเปลือกสำหรับตลาดกลางที่ไม่มีโรงสีข้าวและแปรรูปเป็นข้าวสารสำหรับตลาดกลางที่มีโรงสีข้าว โดยข้าวที่ออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ นอกจากจะกระจายออกสู่กลุ่มผู้ซื้อที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว ยังกระจายออกสู่พื้นที่นอกภาค และส่งออกต่างประเทศ ซึ่งสามารถเขียนเป็นวิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดังแผนภาพที่ 5.5 วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

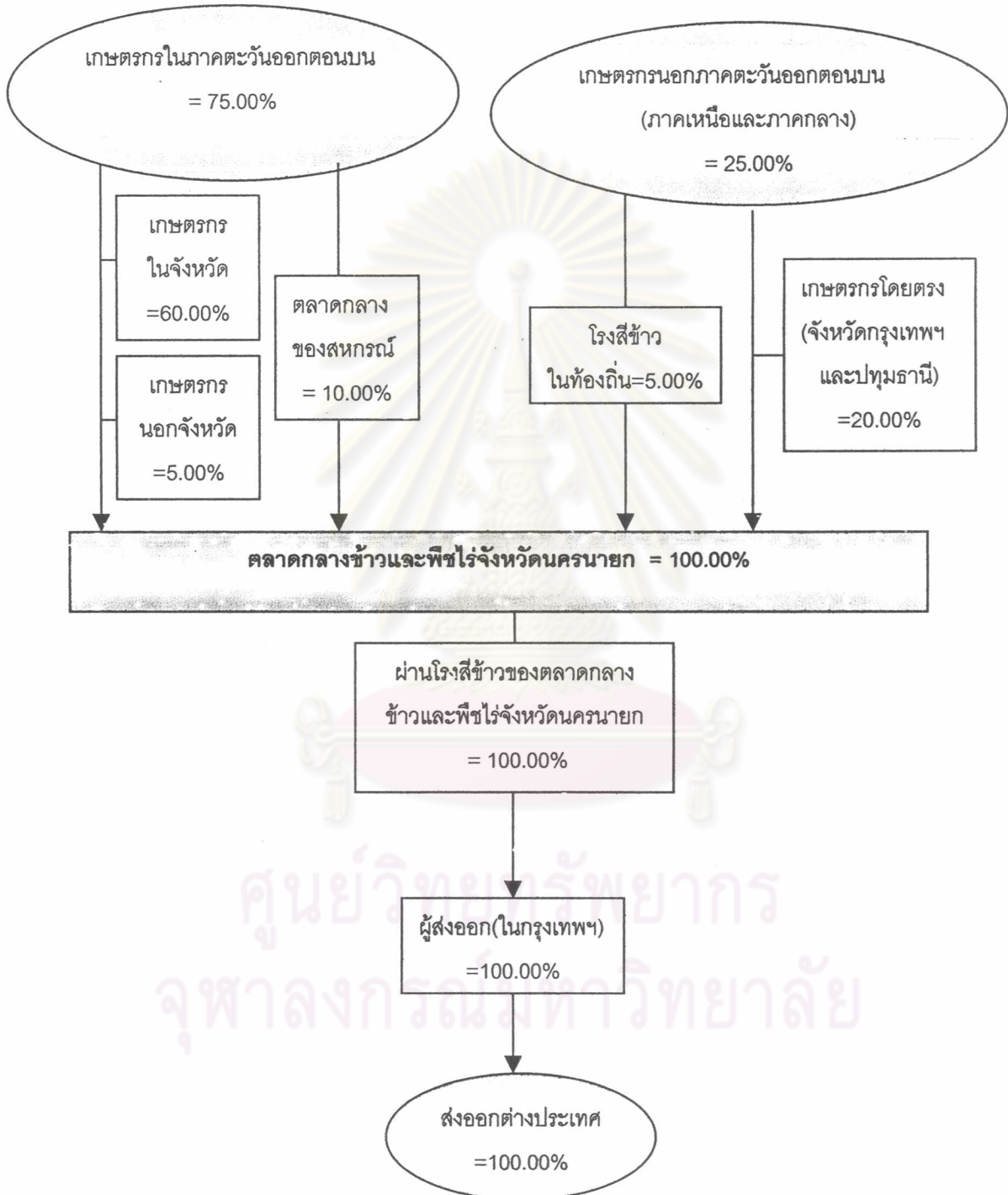

แผนภาพที่ 5.4 วิธีกรตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน

หมายเหตุ : จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าหรือออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

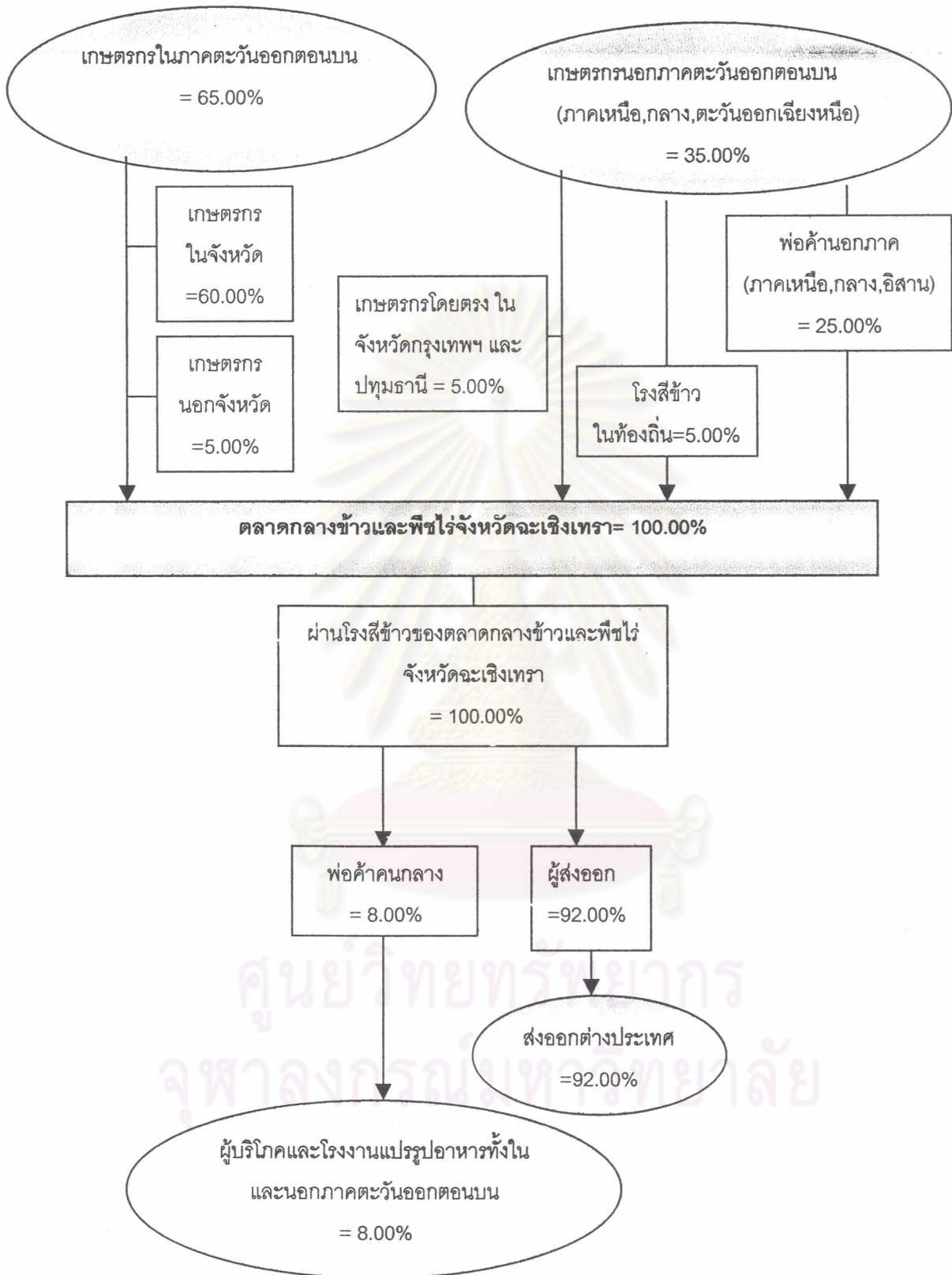
3) เปรียบเทียบวิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่แต่ละแห่ง จากการศึกษาวิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออก ตอนบน สามารถเปรียบเทียบวิธีการตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่แต่ละแห่ง ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 5.5 วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก

หมายเหตุ : จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าหรือออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่

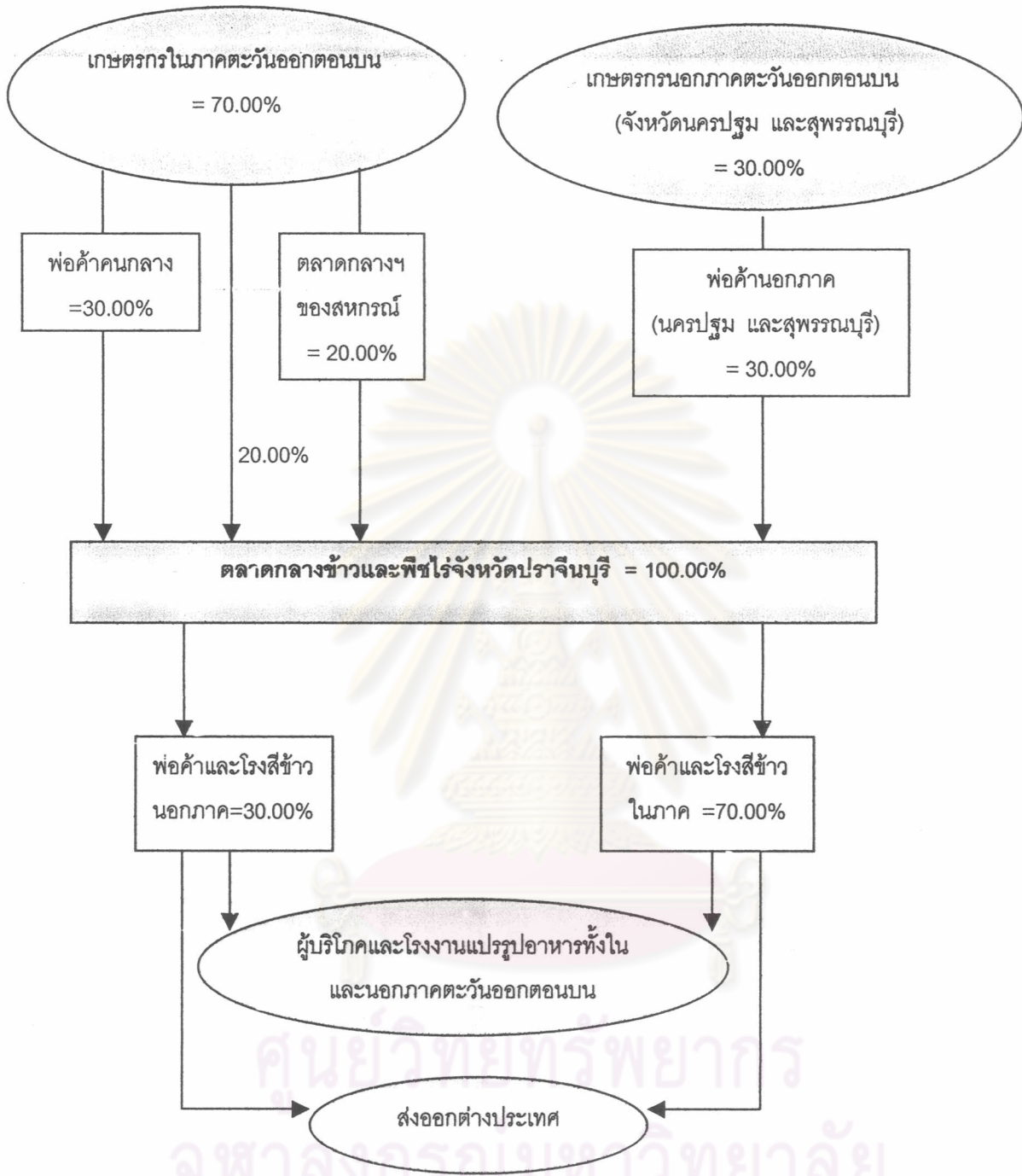
ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

แผนภาพที่ 5.6 วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดพะเยา

หมายเหตุ : จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าหรือออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

แผนภาพที่ 5.7 วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

หมายเหตุ : จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าหรือออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

จากการเปรียบเทียบวิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก รับซื้อข้าวมาจากพื้นที่ทั้งในภาค ร้อยละ 75 และพื้นที่นอกภาคร้อยละ 25 โดยข้าวที่มาจากพื้นที่ในภาคจะผ่านกลุ่มผู้ขายที่เป็นเกษตรกรนำมาจำหน่ายโดยตรงและผ่านตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ส่วนข้าวที่มาจากพื้นที่นอกภาคจะมาจากเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงนำมาจำหน่ายโดยตรง และผ่านโรงสีข้าวในท้องถิ่น(อยู่ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว) ซึ่งเป็นข้าวหอมมะลิ รับมาจากจังหวัดพิจิตร นครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงราย สำหรับการกระจายข้าวออกจากตลาดกลางนั้นเนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกมีโรงสีข้าวเป็นของตลาดกลางและทำการค้าข้าวเพื่อการส่งออกเท่านั้น ในด้านสินค้าขาออกได้จำหน่ายให้กับผู้ส่งออกโดยตรง ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา รับซื้อข้าวมาจากพื้นที่ทั้งในภาค ร้อยละ 65 และพื้นที่นอกภาค ร้อยละ 35 โดยข้าวที่มาจากพื้นที่ในภาคจะผ่านกลุ่มผู้ขายที่เป็นเกษตรกรนำมาจำหน่ายโดยตรง ส่วนข้าวที่มาจากพื้นที่นอกภาคจะผ่านกลุ่มผู้ขายที่เป็นเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงนำมาจำหน่ายโดยตรง(เขตหนองจอก กรุงเทพฯ) ผ่านกลุ่มพ่อค้า คนกลางโดยรับซื้อข้าวเปลือกมาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี เชียงราย กำแพงเพชร และนครสวรรค์ และผ่านกลุ่มโรงสีข้าวในท้องถิ่น (อยู่ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว)ซึ่งเป็นข้าวหอมมะลิ รับมาจากจังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงราย เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามีโรงสีข้าวเป็นของตลาดกลางและทำการค้าข้าวเพื่อการส่งออกเป็นส่วนใหญ่ ในด้านสินค้าขาออกได้จำหน่ายให้กับผู้ส่งออกโดยตรงร้อยละ 92 นอกนั้นจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางในจังหวัดนครปฐมและปทุมธานีและจำหน่ายปลายข้าวสำหรับนำไปทำอาหารสัตว์ให้กับพ่อค้าในจังหวัดฉะเชิงเทรา ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีการดำเนินการทั้งในรูปแบบเป็นแหล่งกลางให้บริการซื้อขายสินค้าที่ให้ผู้ซื้อและผู้ขายได้เข้ามาทำการซื้อขายกันโดยตรง และเป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองในบางโอกาส จึงมีกลุ่มผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลางและโรงสีข้าวที่เข้ามารับซื้อข้าวเปลือกยังตลาดกลาง ข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่มาจากพื้นที่ทั้งในภาค ร้อยละ 70 และพื้นที่นอกภาค ร้อยละ 30 โดยข้าวที่มาจากพื้นที่ในภาคจะมาจากเกษตรกรนำมาจำหน่ายโดยตรง กลุ่มพ่อค้าคนกลาง และกลุ่มตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ ส่วนข้าวที่มาจากพื้นที่นอกภาคจะผ่านกลุ่มผู้ขายที่เป็นพ่อค้าคนกลางนอกภาค สำหรับการกระจายข้าวออกจากตลาดกลางนั้นเนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีไม่ได้มีโรงสีเป็นของตลาดกลาง จึงทำการขายผลผลิตในรูปข้าวเปลือก และมีกลุ่มผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลางและโรงสีข้าวที่เข้ามารับซื้อข้าวเปลือกยังตลาดกลาง โดยในรอบปี 2545/2546 ตลาดกลางมีจำหน่ายข้าวเปลือกให้กับพ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 90 นอกนั้นจำหน่ายให้โรงสีข้าวในท้องถิ่น ร้อยละ 10

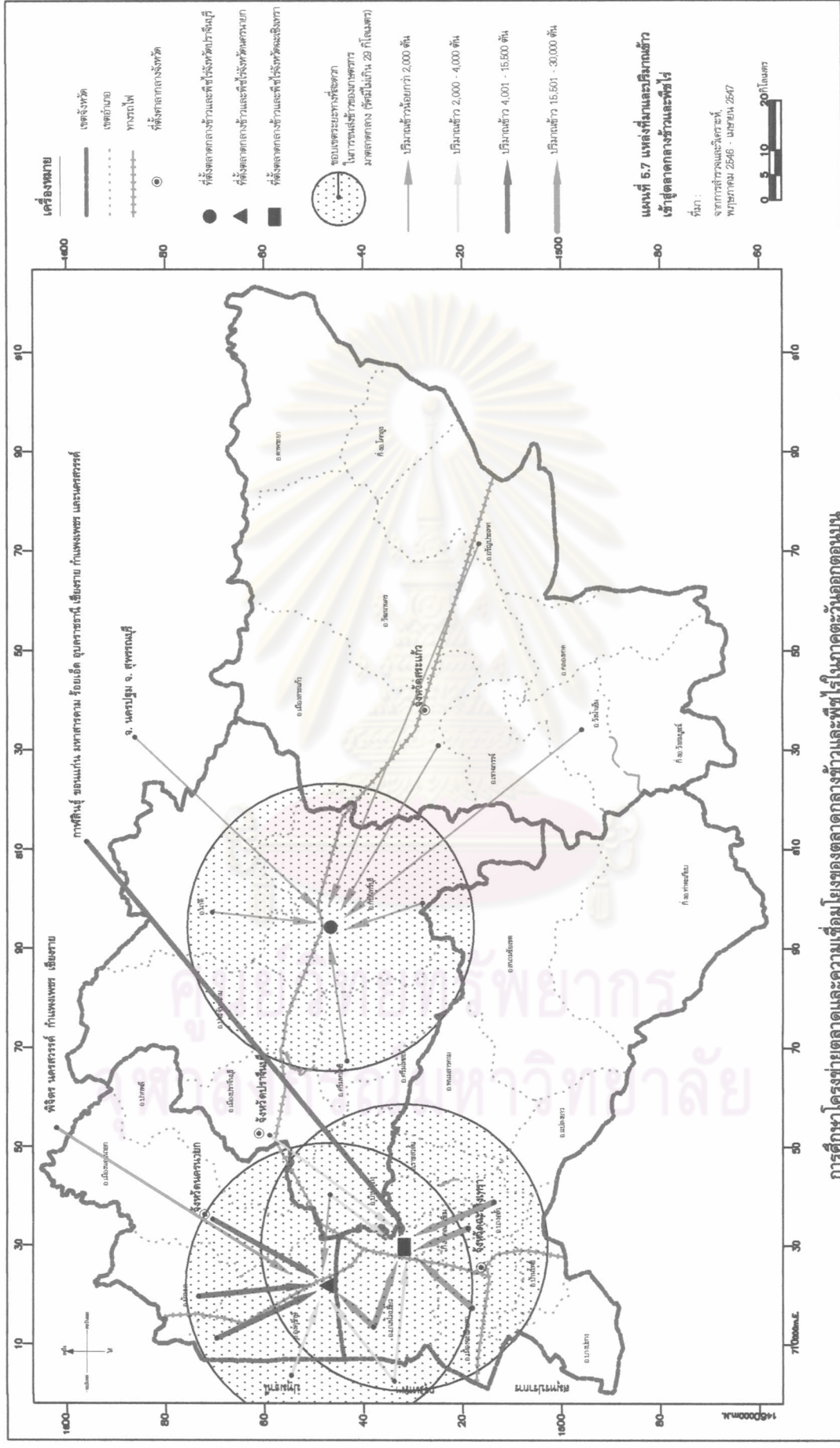
ตารางที่ 5.29 แหล่งที่มาและปริมาณของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่
จำแนกตามประเภทผู้ขายในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ขาย	ข้าวมาจากพื้นที่ (อำเภอ/จังหวัด)	ปริมาณ /เกวียน	ร้อยละ		
			เปรียบ เทียบ กับภาค	เปรียบเทียบกับ ภายในตลาด	
1. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดฉะเชิงเทรา <u>เกษตรกรในพื้นที่ภาค</u> 1.เกษตรกรในจังหวัด 2.เกษตรกรนอกจังหวัด <u>เกษตรกรนอกพื้นที่ภาค</u> 1.เกษตรกรโดยตรง 2.พ่อค้าคนกลาง 3.โรงสีข้าวในท้องถิ่น	รวม	50,000	66.67	100.00	
	รวม	32,500	43.33	65.00	
	อ.บางน้ำเปรี้ยว บางคล้า คลองเขื่อน และเมืองฉะเชิงเทรา	30,000	40.00	60.00	
	อ.เมืองและบ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี	2,500	3.33	5.00	
	รวม	17,500	23.33	35.00	
	เขตหนองจอก (กรุงเทพฯ)	2,500	3.33	5.00	
	จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด	12,500	16.67	25.00	
	อุบลราชธานี เชียงราย กำแพงเพชร และนครสวรรค์ นครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงราย	2,500	3.33	5.00	
	2. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดนครนายก <u>เกษตรกรในพื้นที่ภาค</u> 1.เกษตรกรในจังหวัด 2.เกษตรกรนอกจังหวัด 3. ตลาดกลางผลิตผลเกษตรกร <u>เกษตรกรนอกพื้นที่ภาค</u> 1.เกษตรกรโดยตรง 2.โรงสีข้าวในท้องถิ่น	รวม	20,000	26.67	100.00
		รวม	15,000	20.00	75.00
อ.องครักษ์ บ้านนา และเมืองนครนายก		12,000	16.00	60.00	
อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา และอ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี		1,000	1.33	5.00	
สกก.เมืองนครนายก จำกัด		2,000	2.67	10.00	
รวม		5,000	6.67	25.00	
อ.หนองเสือ ธัญบุรีและลำลูกกา จ.ปทุมธานี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ		4,000	5.33	20.00	
พิจิตร นครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงราย	1,000	1.33	5.00		

ตารางที่ 5.29(ต่อ) แหล่งที่มาและปริมาณของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่
จำแนกตามประเภทผู้ขายในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ขาย	ข้าวมาจากพื้นที่ (อำเภอ/จังหวัด)	ปริมาณ /เกวียน	ร้อยละ		
			เปรียบเทียบ กับภาค	เปรียบเทียบ ภายในตลาด	
3. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดปราจีนบุรี		รวม	5,000	6.67	100.00
เกษตรกรในพื้นที่ภาค		รวม	3,500	4.67	70.00
1.เกษตรกรในจังหวัด	อ.กบินทร์บุรี นาดี และศรีมหาโพธิ์		750	1.00	15.00
2.เกษตรกรนอกจังหวัด	อ.อรัญประเทศและวังน้ำเย็น จ.สระแก้ว		250	0.33	5.00
3.พ่อค้าคนกลาง	อ.กบินทร์บุรี ศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี		1,500	2.00	30.00
4.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรกร	และเมืองสระแก้ว สกก.กบินทร์บุรี จำกัด และ สกก.ศรีมหาโพธิ์ จำกัด		1,000	1.33	20.00
เกษตรกรนอกพื้นที่ภาค		รวม	1,500	2.00	30.00
พ่อค้าคนกลางนอกภาค	อ.บางเลน จ.นครปฐม และจ.สุพรรณบุรี		1,500	2.00	30.00
ภาคตะวันออกตอนบน		รวมในและนอกภาค	75,000		100.00
1.เกษตรกรในพื้นที่ภาค		รวมในภาค	51,000		68.00
1.เกษตรกรโดยตรง	จ.ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว		46,500		62.00
2.พ่อค้าคนกลาง	อ.กบินทร์บุรี และศรีมหาโพธิ์ จ.ปราจีนบุรี		1,500		2.00
3.ตลาดกลางผลิตผลเกษตรกร	และอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว สกก.เมือง นครนายก จำกัด สกก.กบินทร์บุรี จำกัด และ สกก.ศรีมหาโพธิ์ จำกัด		3,000		4.00
2.เกษตรกรนอกพื้นที่ภาค		รวมนอกภาค	24,000		32.00
1.เกษตรกรโดยตรง	ปทุมธานี และกรุงเทพฯ		6,500		8.67
2.พ่อค้าคนกลาง	จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด		14,000		18.67
3.โรงสีในท้องถิ่น	อุบลราชธานี เชียงราย กำแพงเพชร นครสวรรค์ นครปฐม และสุพรรณบุรี พิจิตร นครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงราย		3,500		4.67

ที่มา : จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม2546- เมษายน 2547

การศึกษาโครงการถ่ายทอดและเพิ่มความเชื่อมโยงของสถานีกลางจังหวัดและพื้นที่รับภาคตะวันออกตอนบน

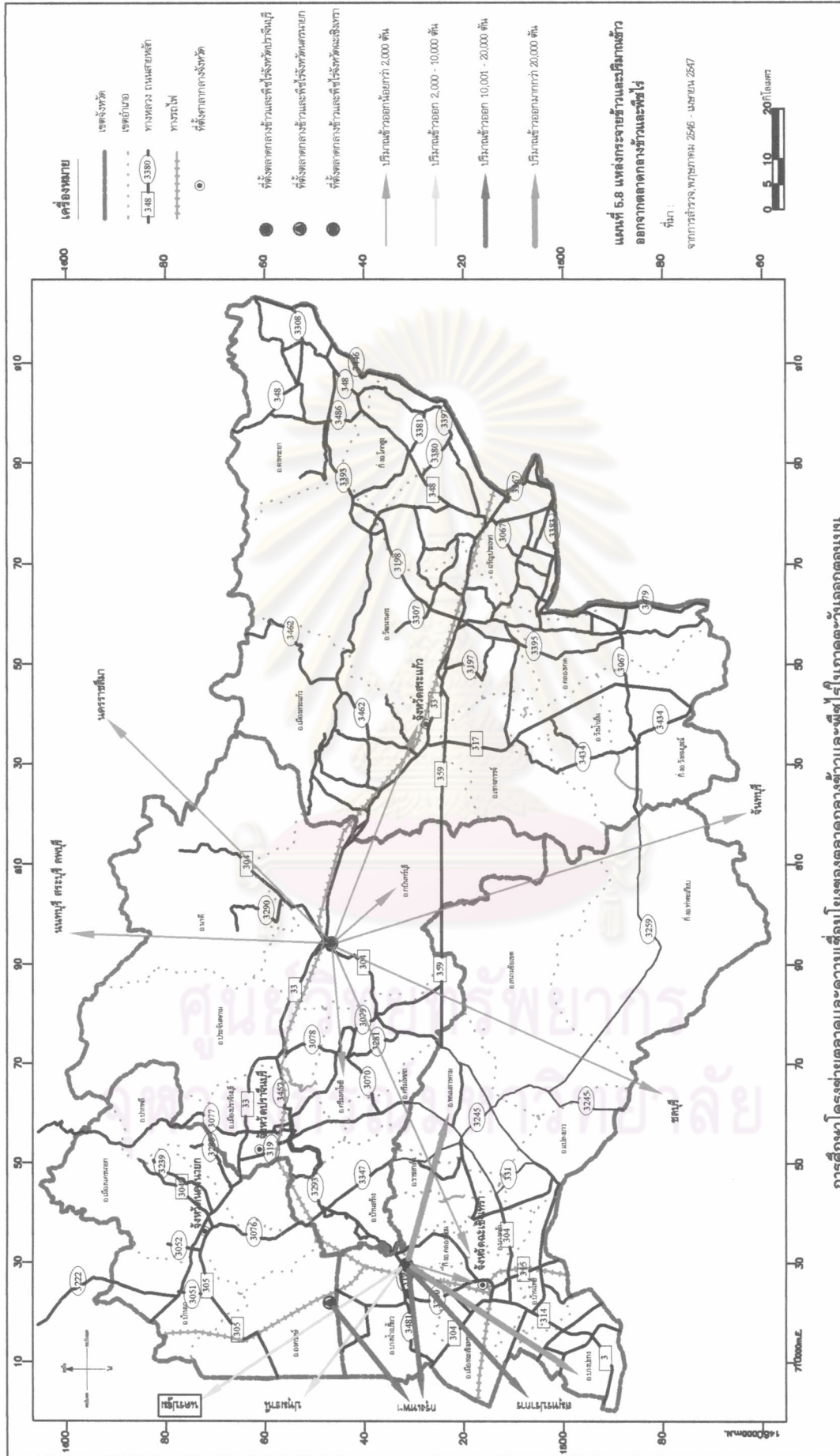
ตารางที่ 5.30 แหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จำแนกตามประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ซื้อ	แหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลาง (ตลาดปลายทางในพื้นที่อำเภอ / จังหวัด...)	ปริมาณ (เกวียน)	เปรียบเทียบ ภายใน ตลาด	เปรียบเทียบกับภาค
1.ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดฉะเชิงเทรา (ตลาดข้าวสาร)	รวม	50,000	100.00	66.67
พ่อค้าคนกลาง	รวม	4,000	8.00	5.33
1.พ่อค้าคนกลางในภาค	อ.เมืองฉะเชิงเทรา	1,500	3.00	2.00
2.พ่อค้าคนกลางนอกภาค	(พวกปลายข้าวสำหรับทำอาหารสัตว์) จ.นครปฐม และปทุมธานี	2,500	5.00	3.33
ผู้ส่งออก	รวม	46,000	92.00	61.33
1.ผู้ส่งออกมีแหล่งรับซื้อในภาค	อ.บางปะกง และอ.พนมสารคาม	31,000	67.39	41.33
2.พ่อค้าผู้ส่งออกพื้นที่นอกภาค	บ.เกษตรรุ่งเรือง นครหลวงค้าข้าว ฯลฯ กรุงเทพฯ (บ.นครหลวงค้าข้าว ปวยเฮงล้ง ...) จ.สมุทรปราการ (บ.มหาสมุทร จำกัด)	15,000	32.61	20.00
2.ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดนครนายก (ตลาดข้าวสาร)	รวม	20,000	100.00	26.67
ผู้ส่งออกนอกภาค	กรุงเทพฯ	20,000	100.00	26.67
3.ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดปราจีนบุรี (ตลาดข้าวเปลือก)	รวม	5,000	100.00	6.67
1.พ่อค้าในจังหวัดปราจีนบุรี	อ. ศรีมหาโพธิ จ.ปราจีนบุรี	1,250	25.00	1.67
2.พ่อค้านอกจังหวัด	จ. สระแก้วและฉะเชิงเทรา	1,750	35.00	2.33
3.โรงสีข้าวในท้องถิ่น	อ. กบินทร์บุรี จ. ปราจีนบุรี	500	10.00	0.67
4.พ่อค้าคนกลางนอกภาค	จ.จันทบุรี ชลบุรี นนทบุรี สระบุรี ลพบุรี และนครราชสีมา	1,500	30.00	2.00

ตารางที่ 5.30 (ต่อ) แหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกตอนบน
จำแนกตามประเภทผู้ซื้อ ในปีเพาะปลูก 2545/2546

ประเภทผู้ซื้อ จากตลาดกลางแต่ละแห่ง	แหล่งกระจายข้าวออกจากตลาดกลาง (ตลาดปลายทางในพื้นที่อำเภอ / จังหวัด...)	ปริมาณ (เกวียน)	เปรียบเทียบ ภายใน ตลาด	เปรียบเทียบกับภาค
ภาคตะวันออกตอนบน	รวม	75,000	100.00	100.00
ตลาดข้าวสาร		70,000	100.00	93.33
พ่อค้าคนกลาง	รวม	4,000	5.71	5.33
1. พ่อค้าคนกลางในภาค	อ.เมืองฉะเชิงเทรา	1,500	2.14	2.00
2. พ่อค้าคนกลางนอกภาค	(พวกปลายข้าวสำหรับทำอาหารสัตว์) จ.นครปฐม และปทุมธานี	2,500	3.57	3.33
ผู้ส่งออก	รวม	66,000	94.29	88.00
1. ผู้ส่งออกมีแหล่งรับซื้อในภาค	อ.บางปะกง และอ.พนมสารคาม	31,000	44.29	41.33
2. พ่อค้าผู้ส่งออกพื้นที่นอกภาค	บ.เกษตรรุ่งเรือง นครหลวงค้าข้าว ฯลฯ กรุงเทพฯ (บ.นครหลวงค้าข้าว ปวยเฮงล้ง ..) จ.สมุทรปราการ (บ.มหาสมุทร จำกัด)	35,000	50.00	46.67
ตลาดข้าวเปลือก	รวม	5,000	100.00	6.67
กระจายในภาค		3,500	70.00	4.67
1. พ่อค้าในจังหวัดปราจีนบุรี	อ. ศรีมหาโพธิ จ.ปราจีนบุรี	1,250	25.00	1.67
2. พ่อค้านอกจังหวัด	จ. สระแก้วและฉะเชิงเทรา	1,750	35.00	2.33
3. โรงสีข้าวในท้องถิ่น	อ. กบินทร์บุรี จ. ปราจีนบุรี	500	10.00	0.67
กระจายออกนอกภาค	รวม	1,500	30.00	2.00
พ่อค้าคนกลาง	จ.จันทบุรี, ชลบุรี, นนทบุรี, สระบุรี, ลพบุรี และนครราชสีมา	1,500	30.00	2.00

ที่มา: จากการสำรวจและแบบสอบถาม , พฤษภาคม 2546- เมษายน 2547

การศึกษาดูโครงข่ายตลาดและความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพื้นที่เป้าหมายตะวันออกตอนบน

5.3.5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่

ในภาพรวมเรื่องปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ โดย กองส่งเสริมและพัฒนาตลาด กรมการค้าภายใน ได้ทำการศึกษาและรวบรวมไว้ จากรายงานแนวทาง ส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลาง²¹ ของกรมการค้าภายในเกี่ยวกับปัญหาการตลาดข้าวและพืชไร่ พบว่า

ปัญหาด้านการจัดการด้านตลาด มีปัญหาในเรื่องต่อไปนี้

1. ตลาดข้าวและพืชไร่ส่วนใหญ่ขาดการดำเนินกิจการการตลาดที่มีประสิทธิภาพ และขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะให้บริการและสนับสนุนการซื้อขายอย่างเพียงพอ เช่น เครื่องวัด คุณภาพสินค้าข้าวและพืชไร่ การเผยแพร่ข่าวสารการตลาดและราคา ลานจอดรถ เป็นต้น
2. ตลาดข้าวและพืชไร่ส่วนใหญ่ดำเนินการจัดตั้งและบริหารงานโดยเอกชนการดำเนินงานมีขีดจำกัด และต้องใช้เวลาในการพัฒนานานพอสมควร โดยเฉพาะกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ซื้อผู้ขายเกิดความเชื่อถือและเข้ามาทำการซื้อขายเป็นจำนวนมาก
3. ขาดการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการตลาดแก่เกษตรกร ประกอบกับเกษตรกรขาดการตื่นตัวในการรวมกลุ่มเพื่อการจำหน่ายผลผลิตของตน ทำให้อำนาจในการต่อรองมีน้อย
4. ปัญหานโยบายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนตลาดกลางสินค้าเกษตรที่ดำเนินการโดยเอกชน ยังไม่เป็นรูปธรรมที่จูงใจผู้ประกอบการเท่าที่ควร เช่น เงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ การยกเว้นภาษี หรือสนับสนุนให้กิจกรรมการตลาดกลางเป็นกิจการในการส่งเสริมการลงทุนเช่นเดียวกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมบางประเภท

ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จากรายงานเล่มเดียวกัน (แนวทางส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลาง) พบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ดังนี้

1. การลงทุนจัดตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่แต่ละแห่ง ผู้ลงทุนหรือผู้ประกอบการต้องใช้เงินลงทุนสูงในการจัดให้มีสถานที่ซื้อขายและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการพัฒนาในระยะเริ่มแรก แต่ผลตอบแทนค่อนข้างต่ำและต้องใช้เวลาเวลายาว เมื่อเทียบกับการประกอบธุรกิจอย่างอื่น ซึ่งในระเบียบกำหนดให้ต้องมีพื้นที่ 20 ไร่ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
2. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ได้รับการส่งเสริมขาดการสนับสนุนด้านนโยบาย

²¹ เรื่องวิทย์ เจนพานิชการ, การส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่ (กรุงเทพฯ : กรมการค้าภายใน, พฤษภาคม 2535), หน้า 3 , 15.

เกี่ยวกับมาตรการช่วยเหลือการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการด้านภาษี ซึ่งตลาดกลางจะต้องเสียร้อยละ 3 ของรายได้

3. มาตรการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่แทรกแซงราคาข้าวเปลือกโดยการรับซื้อข้าวเปลือกในตลาดกลาง

4. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ดำเนินการอยู่ส่วนใหญ่มีการซื้อขายเฉพาะข้าวเปลือก ส่วนพืชไร่ชนิดอื่นเกษตรกรซื้อขายนอกตลาดผ่านพ่อค้าคนกลาง

5. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ปัจจุบันดำเนินการด้านเดียว คือ การบริการซื้อขายเท่านั้น ยังมีได้ให้บริการแก่เกษตรกรในด้านการจัดจำหน่ายปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช วัสดุอุปกรณ์ทำการเกษตร เป็นต้น

6. มาตรการเชื่อมโยงข่าวสารการตลาดระหว่างตลาดกลางกับส่วนกลาง และระหว่างตลาดกลางแต่ละแห่งในภูมิภาค

สำหรับในพื้นที่ศึกษาภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ได้ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน โดยได้สอบถามกลุ่มผู้ทำหน้าที่ตลาดข้าว ตลอดจนนักวิชาการที่เกี่ยวข้องในภาค สามารถสรุปปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ได้ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.39 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่)

1. ตลาดกลางไม่มีพ่อค้ารายอื่นเข้ามาซื้อขาย ตลาดกลางจึงต้องรับซื้อข้าวจากเกษตรกร ซึ่งยังไม่ใช่รูปแบบของการจัดตั้งตลาดกลางที่แท้จริง สภาพการดำเนินธุรกิจตลาดกลางในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนส่วนใหญ่ยังดำเนินการในลักษณะเป็นพ่อค้าคนกลางเอง เนื่องจากในพื้นที่ปริมาณผลผลิตเข้าสู่ตลาดกลางมีจำนวนน้อย และมีแหล่งรับซื้อกระจายอยู่ค่อนข้างมาก จึงไม่จูงใจให้พ่อค้าเข้ามารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง ประกอบกับวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของผู้ประกอบการตลาดกลางเอง จากการที่มีปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีมากในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวเท่านั้น ส่วนนอกฤดูปริมาณผลผลิตมีน้อย ทำให้ตลาดกลางได้รับค่าบริการตลาดจำนวนน้อยซึ่งไม่คุ้มค่ากับการดำเนินธุรกิจตลาดกลาง ตลาดกลางจึงเปลี่ยนมาดำเนินการในลักษณะเป็นพ่อค้าคนกลางเอง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ตามที่กล่าวมาแล้ว

2. ระบบข่าวสารการตลาดของตลาดกลางยังกระจายไปไม่ถึงทั่วถึง ทั้งกลุ่มเกษตรกรพ่อค้า ผู้ประกอบการโรงสี และประชาชนทั่วไป ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ดำเนินการจัดตั้งและบริหารงานโดยเอกชน การดำเนินงานมีขีดจำกัด และต้องใช้เวลาในการพัฒนานานพอสมควร โดยเฉพาะกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงในกลุ่มผู้ซื้อและผู้ขาย -

3. มีท่าข้าวเอกชนหรือโรงสีซึ่งเป็นคู่แข่งตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงตลาดกลาง ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีโรงสีข้าวกระจายตัวอยู่ในพื้นที่เพาะปลูกโดยทั่วไป ซึ่งเกษตรกรมีการขายข้าว

ให้กับโรงสีข้าวในท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาขายให้กับกลุ่มพ่อค้าในท้องถิ่น ส่วนขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จัดอยู่ในอันดับที่ 3 ตามที่กล่าวมาแล้ว

4. ตลาดกลางตั้งอยู่ในทำเลที่ปริมาณผลผลิตมีน้อยและปริมาณการผลิตไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติ ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนผลผลิตที่เข้าสู่ตลาดกลางจะมีมากในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวเท่านั้น ส่วนนอกฤดูปริมาณผลผลิตมีน้อย ทำให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่หรือโรงสีขนาดใหญ่ต้องรับซื้อข้าวมาจากพื้นที่นอกภาค

5. ตลาดกลางไม่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรทั้งในด้านคุณภาพและราคา จากสภาพการดำเนินธุรกิจตลาดกลางในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ส่วนใหญ่ยังดำเนินการในลักษณะเป็นพ่อค้าคนกลางโดยทำการรับซื้อขายข้าวเอง ซึ่งยังไม่ใช่รูปแบบของการจัดตั้งตลาดกลางที่แท้จริง

6. ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ สภาพเส้นทางคมนาคมในบางพื้นที่เป็นถนนลูกรังและมีสภาพเป็นหลุมบ่อไม่เอื้ออำนวยต่อการขนส่งผลผลิตไปตลาดกลาง เกษตรกรส่วนใหญ่จำนำข้าวเปลือกให้กับ ธกส. ทำให้ข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีน้อย การบริหารงานตลาดกลางขาดความรู้ในการจัดการทางธุรกิจทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับตลาดเอกชนอื่นๆ หรือพ่อค้าคนกลางได้ คุณภาพผลผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ยังไม่มีคุณภาพมาตรฐานพอที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อจากพื้นที่แหล่งอื่นๆ ให้เข้ามาทำการซื้อขาย และเกษตรกรมีการ"ตกเขียว" กับพ่อค้ารับซื้อผลผลิต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.31 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตลาดกลางข้าวและพืชไร่

ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตลาดกลางข้าวและพืชไร่ (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	รวมทุกกลุ่ม (n=139)		ตลาดกลางข้าวและพืชไร่		นักวิชาการ		เกษตรกร		โรงสีข้าว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตลาดกลางไม่มีพ่อค้ารายอื่นเข้ามาซื้อขาย ตลาดกลางจึงต้องรับซื้อข้าวจากเกษตรกร ซึ่งยังไม่ใช้รูปแบบของการจัดตั้งตลาดกลางที่แท้จริง	45	32.37	3	2.16	6	4.32	29	20.86	7	5.04
ระบบข่าวสารการตลาดของตลาดกลางยังกระจายไปไม่ถึงถึงทั้ง กลุ่มเกษตรกร พ่อค้า ผู้ประกอบการโรงสี และประชาชนทั่วไป	34	24.46	2	1.44	6	4.32	21	15.11	5	3.60
มีพ่อค้าเอกชนหรือโรงสีซึ่งเป็นคู่แข่งอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงตลาดกลาง	30	21.58	1	0.72	3	2.16	23	16.55	3	2.16
ตลาดกลางตั้งอยู่ในทำเลที่ปริมาณผลผลิตมีน้อยและปริมาณการผลิตไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติ	29	20.86	1	0.72	4	2.88	19	13.67	5	3.60
ตลาดกลางไม่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรทั้งในด้านคุณภาพและราคา	26	18.71	0	0	2	1.44	24	17.27	0	0
สภาพเส้นทางคมนาคมในบางพื้นที่เป็นถนนลูกรังและมีสภาพเป็นหลุมบ่อ	22	15.83	0	0	2	1.44	17	12.23	3	2.16
ไม่เอื้ออำนวยต่อการขนส่งผลผลิตไปตลาดกลาง	22	15.83	3	2.16	5	3.60	10	7.19	4	2.88
เกษตรกรส่วนใหญ่จำนำข้าวเปลือกให้กับ ธกส.ทำให้จำนำเข้าสู่ตลาดกลางมีน้อย	16	11.51	2	1.44	4	2.88	8	5.76	2	1.44
การบริหารงานตลาดกลางขาดความรู้ในการจัดการทางธุรกิจทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับตลาดเอกชนอื่นๆ หรือพ่อค้าคนกลางได้	16	11.51	0	0	2	1.44	12	8.63	2	1.44
คุณภาพผลผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ยังไม่มีความมาตรฐานพอที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อจากพื้นที่แหล่งอื่นๆ ให้เข้ามาทำการซื้อขาย	15	10.79	1	0.72	5	3.60	7	5.04	2	1.44
ข้าวเปลือกมีการรวมตัวกันในแอมโดจระหว่างพ่อค้ารับซื้อกับเกษตรกรโดยพ่อค้าจะเป็นผู้หาปัจจัยการผลิตพร้อมเงินทุนให้กับเกษตรกรโดยตกลงกันว่าผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จะต้องขายให้กับพ่อค้า ซึ่งเป็นภารกิจด้านการเข้ามาขายให้กับตลาดกลาง	29	20.86	0	0	0	0	23	16.55	6	4.32

ที่มา : จากการศึกษาและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ: เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

จากการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในช่วงต้นกลุ่มผู้ประกอบการค้าข้าว ตลอดจนนักวิชาการที่เกี่ยวข้องในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางให้มีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อขายในตลาดกลาง ดังนี้ (ดังตารางที่ 5.32 แนวทางและข้อเสนอแนะในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน)

1. พัฒนาตลาดกลางให้มีการบริการแก่เกษตรกรในด้านการจำหน่ายปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น
2. ปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารการตลาด และแหล่งตลาดโดยกระจายให้ทั่วถึงในกลุ่มเกษตรกร พ่อค้า ผู้ประกอบการโรงสี ตลอดจนประชาชนทั่วไป
3. ภาครัฐให้การประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือด้านการตลาด เช่น มีการรวมกลุ่มเพื่อนำผลผลิตไปจำหน่าย รวมกลุ่มเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารการตลาด ฯลฯ
4. ส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เป็นตลาดกลางที่แท้จริง
5. ฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะทางการตลาดให้สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการบริหารการตลาด
6. พัฒนาคุณภาพข้าวให้ได้มาตรฐานมากขึ้นเพื่อที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อจากพื้นที่แหล่งอื่นๆให้เข้ามาทำการซื้อขาย
7. ข้อเสนอแนะอื่นๆ ได้แก่ ขยายโครงข่ายถนนจากแหล่งผลิตสู่ตลาดให้ทั่วถึงและปรับปรุงคุณภาพเส้นทางให้ใช้ได้ตลอดปี ให้มีตัวแทนตลาดกลางเข้าไปรับซื้อข้าวเปลือกยังพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร แนะนำพัฒนาพันธุ์ข้าวเปลือกและเปลี่ยนพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่หากใช้พันธุ์เดิมนานๆจะมีเมล็ดข้าวลีบและมีสีแดง ซึ่งเป็นเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์เจือปนอยู่มาก ขอให้หน่วยงานภาครัฐบาลออกมาตรวจเรื่องการประกันราคา เพราะถึงเวลาไม่ได้เป็นไปตามนั้นและดูแลเกษตรกรในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวให้มากขึ้น เช่น จัดหาทางช่วยเหลือด้านการตลาด เป็นต้น

ตารางที่ 5.32 แนวทางและข้อเสนอแนะในการดำเนินการด้านธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

แนวทางและข้อเสนอแนะในการดำเนินการด้านธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน	รวมทุกกลุ่ม (n=139)		ตลาดกลางข้าวและพืชไร่		นักวิชาการ		เกษตรกร		โรงสีข้าว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พัฒนาตลาดกลางให้มีการบริการแก่เกษตรกรในด้านบริการจำหน่ายปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ฯลฯ	40	28.78	1	0.72	3	2.16	34	24.46	2	1.44
ปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารการตลาด และแหล่งตลาดโดยการกระจายให้ทั่วถึงในกลุ่มเกษตรกร พ่อค้า ผู้ประกอบการโรงสี ตลอดจนประชาชนทั่วไป	37	26.62	3	2.16	6	4.32	21	15.11	7	5.04
ภาครัฐให้การประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือด้านการตลาด เช่น มีการรวมกลุ่มเพื่อนำเสนอผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย รวมกลุ่มเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารการตลาด ฯลฯ	34	24.46	3	2.16	6	4.32	20	14.39	5	3.60
ส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เป็นตลาดกลางที่แท้จริง	30	21.58	1	0.72	7	5.04	18	12.95	4	2.88
ฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะทางการตลาดให้สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการตลาดกลาง	23	16.55	2	1.44	5	3.60	12	8.63	4	2.88
พัฒนาคุณภาพข้าวให้ได้มาตรฐานมากขึ้นเพื่อที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ จากพื้นที่แหล่งอื่นๆให้เข้ามาทำการซื้อขาย	20	14.39	2	1.44	4	2.88	9	6.47	5	3.60
ขยายโครงข่ายถนนจากแหล่งผลิตสู่ตลาดให้ทั่วถึงและปรับปรุงคุณภาพเส้นทางให้ใช้ได้ตลอดปี	19	13.67	3	2.16	2	1.44	13	9.35	1	0.72
...ให้มีตัวแทนตลาดกลางเข้าไปรับซื้อข้าวเปลือกในพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร	15	10.79	0	0	5	3.60	10	7.19	0	0
อื่นๆ โปรดระบุ... แนะนำพัฒนาพันธ์ข้าวเปลือกและเปลี่ยนพันธ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่	5	3.60	0	0	4	2.88	1	0.72	0	0
หากให้พันธ์เดิมมาๆจะมีเมล็ดข้าวลีบและมีสีแดง ซึ่งเป็นเมล็ดที่ไม่ผสมบูรณ์ เจือปนอยู่มาก										
...ขอให้หน่วยงานภาครัฐบาลออกมาตรการป้องกันการประกันราคา เพราะถึงเวลาไม่ได้เป็นไปตามนั้น	4	2.88	0	0	2	1.44	2	1.44	0	0
และดูแลเกษตรกรในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวให้มากขึ้น เช่น จัดหาทางช่วยเหลือด้านการตลาด										
ตอบไม่มีข้อเสนอแนะ	32	23.02	0	0	0	0	28	20.14	4	2.88

ที่มา: จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547.

หมายเหตุ: เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณคำตอบ ได้ตัวเลขออกมาเกิน 100%

5.3.6 พฤติกรรมทางการค้ากับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ด้วยกัน

จากการศึกษาวิถีการตลาดข้าวของตลาดกลางในช่วงต้น พบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 3 แห่ง เป็นตลาดในระดับเดียวกัน คือ ตลาดในระดับภูมิภาค ต่างก็มีกลุ่มผู้ซื้อและผู้ขายไม่เกี่ยวข้องกันโดยตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกทำการค้าข้าวเพื่อการส่งออกโดยตรง ซึ่งไม่มีกลุ่มพ่อค้าคนกลางเข้ามาทำการซื้อขายในตลาดกลาง ส่วนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีการดำเนินการทั้งเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย และทำการซื้อขายสินค้าเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาทำการซื้อขายที่ตลาดกลาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย